

GA - 326

РУДОЛФ ЩАЙНЕР
РУДОЛФ ЩАЙНЕР

РАЖДАНЕТО

НА ЕСТЕСТВЕННИТЕ НАУКИ

ЦИКЪЛ от 9 сказки
изнесени в Дорнах
от 24. 12. 1922 г. до 7. 1. 1923 г.

превод от френски: ДИМО ДАСКАЛОВ

НЕРЕДАКТИРАН ПРЕВОД

изготвил: ПЕТЪР ИВАНОВ РАЙЧЕВ – сканиран от копие

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

1. Предговор към първото френско издание.....4
Опитностите на една личност, която е живяла в VII век преди нашата ера. Човекът е изгубил непосредственото чувствуване на природата, както е изгубил живото чувствуване на Логоса. Отношенията на човека с Вселената; *трите фази на тези отношения.*
2. Увод.....6
3. СКАЗКА ПЪРВА.....15
Николай Кузански и "*братята на общия живот*"-Съборът от Базел. Борбата против турците. "De Docta Ignorantia". Мастер Екхарт и опитността на нещото. Сигурността на математиката. Коперник.
4. СКАЗКА ВТОРА.....23
Математическата мисъл. Вътрешният смисъл на трите измерения на пространството, някога жив, е станал отвлечен. Модерното математическо схващане няма вече своята изходна точка във вътрешната опитност на човека.
5. СКАЗКА ТРЕТА.....33
Математическата мисъл. Вътрешният смисъл на трите измерения на пространството, някога жив, е станал отвлечен. Модерното математическо схващане няма вече своята изходна точка във вътрешната опитност на човек.
6. СКАЗКА ЧЕТВЪРТА.....42
Птолемеевата система заменена от Коперниковата система. Джордано Бруно, прехода между двете схващания. Нютон и Бъркли; *тяхното становище по отношение на понятията за време, пространство и пр., и по отношение на смятането с безкрайно малките величини.*
7. СКАЗКА ПЕТА.....52
Джон Лок и разликата между първичните качества и вторичните качества. Произволността на тези разлики. Мислите изгубвайки тяхната връзка с външния свят, получава се чувството на несигурност и относителност.

8. СКАЗКА ШЕСТА.....61
 Върху каква действителност почиват фактически първичните качества и вторичните качества. Посоката на височината и разликата между човека и животното. Гъте и неговото чувство за целостта на човешкото съществуване.
9. СКАЗКА СЕДМА.....68
 Съвременният човек няма вече вътрешната опитност за тежестта, движението, скоростта, които са станали чисто физически явления. Опитността за течностите, която етерното тяло предаваше, е заменена от закони те на химията. Теория на относителността.
10. СКАЗКА ОСМА.....78
 Последните проблясъци на древната наука на посвещението през средновековието. Йоханес Скотус Еригена. Вътрешното възприятие на физическото и етерното тела е било овъншнено от физиката и химията; *познанието на астралното тяло и на Аза е било овътрешнено от психологията*. Закъснели свидетели: *Парацелзий и Яков Бьоме*. Ятрохимическата школа. Виталистичната идея. Механистичната теория.
11. СКАЗКА ДЕВЕТА.....89
 Настоящ разрив между външната наука на природата и вътрешната наука на човека. Как да внесем отново живот в идеята, която си съставяме за физическите явления. Неодушевената природа съставлява едно крайно състояние на живота; *етерната природа съставлява неговото начално състояние*. Една незаконородена наука: *физиология*. Мисията на една Антропософска наука. Модерната техника и изследването на *Духа*.
12. ДОПЪЛНЕНИЕ.....101
Възприятие; хоризонтална посока; представата. Как възприемаме вътрешността на Земята. Възприятието на различните метали; *посоката отдолу нагоре; "имагинациите"*. Възприятието на звездите; *посоката отгоре надолу; "инспирациите"*. Здрави и патологични средства на възприятие. Имаме ли право да използваме за утилитарни цели патологични състояния на възприятието? Целите на Антропософията.

Настоящият труд е част от серията цикли от сказки, държани от Рудолф Щайнер пред вътрешния кръг на членовете на Антропософското Общество. Това Общество има като задача изучаваното на учението на Духовната Наука, както то е било дадено от Рудолф Щайнер /роден в Кралйевич, Унгария, на 27 февруари 1861 година, починал в Дорнах Швейцария, на 30 март 1925 година/. Това изучаване продължава и Свободният Университет на Духовната Наука, който има своя център при Гьотеанума в Дорнах.

Този труд трябва да се счита като ръкопис, който е бил напечатан за ползуване от членовете на Свободния Университет на Духовната Наука. Следователно той има получастен характер и, освен това, предлага познаването на общите основи, върху които почива учението на Духовната наука. Тези основи са достъпни за всеки човек в книгите на Рудолф Щайнер, списъкът на които ще се намери в края на този том.

ПРЕДГОВОР

Към първото френско издание

В неотдавнашните публикации ние си поставихме задачата да дадем някои от Циклите на Рудолф Щайнер, които съставляват основата на неговата Христология или на неговата История на религиозния произход на човечеството. Делото на Рудолф Щайнер в тази област е огромно; *ние сме още далече да го изчерпим и бъдещите преводи ще донесат на френския читател откровения имащи една неподозирана дълбочина.*

Но днес ние прекъсваме тази серия от Цикли относно най-свещените основи на човешкото развитие, за да се занимаем с една област, която, също така, е извънредно богата и която бе разгледана от Рудолф Щайнер в голям брой цикли, курсове и книги: *областта на познанието.*

Днес хората не винаги достатъчно разбират до каква степен проблемата на познанието е интимно свързана с объркаността, която царува в една епоха като нашата; *защото това, което всъщност причинява физическата и морална мизерия на нашето време, не се дължи на външни причини на обедняване и безплодие, а преди всичко на това, че ние не знаем нито да виждаме, нито да разбираме света, който ни заобикаля.* Най-често липсва едно разбиране на най-дълбоките причини на злото, т.е. изучаването на това, което в течение на миналите столетия е изопачило начина, по който виждаме света, на това, което е обгърнало с мъгла всичко, което постепенно се е инфилтрирало във всеки поглед. Но за да познаем тези причини в цялата им дълбочина, трябва ние самите да сме добили един ясен поглед: *този, за който Рудолф Щайнер веднъж за винаги ни дава едно блестящо доказателство с този цикъл от сказки.* Откакто тези сказки са били изнесени, са минали вече доста години, и въп-

реки това тяхното съдържание далече изпреварва съвременните разбираня. Всички печални по грешки в мисленето, които са били извършени от тогава насам, са само едно блестящо доказателство за пророческия дух, който е вдъхновил Рудолф Щайнер.

Неговият поглед беше свободен; *и този цикъл от сказки е един много по-очебиещ пример от колкото би се помислило на пръв поглед.* За да си дадем напълно сметка за това, трябва да познаваме трагичните обстоятелства, при които той е бил изнесен. Това беше в Дорнах, срещу Коледа 1922 година. От близо 10 години Рудолф Щайнер беше предприел върху този хълм на Швейцарската Юра това, което трябваше да бъде увенчание на цялото му дело и същевременно неговият траен и осезаем израз: *построяването на Гьотеанума.* След като сам изработи макета, строяването бе извършено под неговото най-активно ръководство; *няма нито една подробност, за която той да не е дал лично едно разрешение винаги пропито с един творчески и дълбоко вдъхновяващ характер.* По този начин, като че играейки си, той даде нови указания за множество клонове на изкуството и техниката; *цял разсадник от хора на изкуството се посвети с усърдие на осъществяването на този паметник.*

Пълни дървени колони, със скулптирани на ръка масивни цикли и архитрави, поддържаха купола от финно изрязано дърво, покрити с леки, лъскави плочи. Наред с тези хора на изкуството, помагайки им, подбуждайки ги, Рудолф Щайнер сам работеше с длетото и особено с четката; *цяла част от вътрешните фрески беше нарисувана от неговата ръка.*

През октомври 1920 година Рудолф Щайнер откри този Център на Университета на Духовната Наука, който бе по този начин основан и в който скоро щяха да бъдат открити секции на изкуството и науката.

През тези последни дни на 1922 година, един Цикъл от сказки върху "Раждането на естествените науки" трябва да изложи, докъде последните столетие можаха да доведат човешкия дух, с какви граници трябваше те фатално да се сблъскат, най-после, кои човешки способности, временно подтиснати, но продължаващи да живеят, трябваше да възкръснат днес под една нова и регулирана форма, за да допълнят и да продължат делото на модерната наука.

На 31 декември, в края на деня, когато бе държана третата сказка в Гьотеанума, огънят подпален в едно от крилата на паметника обхвана цялата сграда. Когато камбаните удариха, за да възвестят полунощ, куполите рухнаха с искрящи пламъци и от огромния огън, който осветяваше нощта, за още няколко часа останаха като горящи факли само колоните. На разсъмване сградата беше превърната в пепел.

И няколко часа по-късно, в дърводелското ателие до Гьотеанума, което бе останало незасегнато от пожара, Рудолф Щайнер, с набраздено от

напрежение лице при работите за погасяването на пожара, със спокойно понасяне на бруталното унищожително дело, започна с абсолютно самообладание да излага по-нататък съдържанието на своите сказки върху бъдещите проблеми на познанието. В салона неговите ученици бяха поbledи от него.

Онзи, който без да бъде предупреден, чете тези сказки, не може да намери никаква пукнатина в предаването на идеите, в здравината на мисълта, между петата и шестата сказки.

Ако гласът на говорителят имаше същата яснота, погледът същата светлина, това не се държеше на някакво стоическо безразличие пред нещастията, нито на лекото примирение, което приема изпитанието, без да се старае да разбере /някои са ги видели през предишната нощ да плаче от скръб пред унищожението на неговото дело, в което бяха вложени толкова любов, толкова грижи, толкова жертви/. Не, говорейки, Рудолф Щайнер изграждаше отново.

Страниците, които следват са основата на една нова сграда на човешката мисъл. Ако сметохме за много важно да предложим един превод на френски език, това е защото чувстваме едно задължение: *наред с една мисъл, която не брои вече своите развалини и пепелища, трябва да се научим да разкрием в нашия дух перспективите на бъдещето.*

С. Рихуе - Короз

У В О Д

В серията от девет сказки, които съставляват цикъла върху *Раждането на естествените науки*, Рудолф Щайнер разглежда от гледна точка на историята на идеите духовните и интелектуални условия, които в началото на модерните времена благоприятствуваха за разцъфтяването на естествените науки.

Тези методи са познати и те се прилагат също към познати явления.

Методите? От Бейкън насам те не са се изменили вече. От само себе си се разбира, че те се основават на наблюдението, след това на провеждането на опити, като това последното не е нищо друго освен едно разширено и повтарящо по воля наблюдение. Те поставят в действие противоположните операции на анализата и индукцията; *широко използват хипотезата; държат сметка за механизма на причините и се основават върху формите на разсъждение, с които ни запознава всяко едно ръководство по приложна логика.* Те предполагат *a priori*, че умът, че разсъдъкът е инструмент на познанието, най-сигурен и най-точен, така щото накрая този разсъдък се явява като единствено средство, чрез което човек може да стигне до истината.

Явленията? Това са всички онези, които неживата материя и живото вещество ни разкриват.

Експерименталните науки са изходили от изследването на чисто физическите процеси, т.е. от онези процеси, които само изменят състоянието или движението на една система, без да изменят каквото и да е от природата на елементите, които съставят. От там те са се издигнали много бързо до други изследвания: *тези на химията, например, последвайки в тази област едно древно интуитивно познание, от което алхимията беше само едно отражение; тези на астрономията, които са поели от една много древна наука, астрологията, която на свой ред беше заменила астрософията.* В последната анализа, те са се заловили с изучаване проблемата на самото живо същество. Тук имаме един много дълъг и много бавен процес, който в очите на нашите съвременници представлява това, което се нарича "*завоюванията на науката*".

Изхождайки от един още смътен етап на полуюсновидство, в своето изследване на познанието човешкият дух е стигнал до етапа на научния позитивизъм, в който се намираме сега. Всяко явление, което и да бъде то, не е познато наистина в неговата действителна същност освен тогава, когато е сведено до механически процеси до едно уравнение. Странна и привлекателна е съдбата на човека, така както Рудолф Щайнер ни я разказва в течение на следващите сказки. Постепенно човешкият дух е доведен до там, да не вижда в природата нищо друго освен един комплекс от материални елементи, чиито положения и движения се управляват от сили също материални, т.е. лишени от всяка свобода и съзнателна личност. Тези елементи, молекули, атоми, йони или електрони и пр... не са в крайна сметка нищо друго освен крайно малки трупове и в край на сметка естествените науки се свеждат до една наука на мъртвото.

Между тези последните елементи, до които ученият свежда всяко вещество, той измисля сили, върху произхода на които изпитва известна обърканост да се произнесе; *той забулва всичко това с мантията на формулите, с един вид странно доверие в стойността на тези формули, с един вид вяра, която Луи дьо Бройли чудесно изразява, като казва, че "ролята на физиката е да изучава математическите форми, в които ще се поместят явленията".* И този забележителен учен прибавя, че по този начин, "*физиката ще участва в строгостта на математиката*".

Без съмнение, образът, който науката приема по този начин, е различен от този, който тя беше запазила в течение на няколко столетия. Съвременните теории не почиват вече напълно върху дуализма на материята и енергията, който в миналото беше нещо основно. Днес се отдава по-малко значение на противоположността в класически смисъл, която проти-

вопоставяше материята, маса надарена с форма, на енергията, до която опитът не можеше да се домогне. Неотдавнашните открития направиха да изникват теории, които приписват известни общи свойства на материята и енергията; *приема се съществуването на материални вълни и се говори за изоставянето на понятието за нещото*. Обаче развитието на идеите, твърде коренно върху някои точки, не изменя нищо от крайната цел на научната мисъл, която е да сведе всички явления до абстрактната математическа формула. И, от тази гледна точка, няма нищо по-типично от изреченията на американеца Александер В. Щерн /цитиран от Марсел Болл в "Наука"/, за когото последните придобивки на вълнова та физика са завършването *"на една дълга борба, която беше започнала с Коперник, борба между обективната наука и антропоцентричните илюзии"*... Голяма част от нашите мисли не е нищо друго освен дословен израз на сетивни навици. Всекидневната мисъл и обикновеният човешки разум не ни ползват нищо за разбирането на вселената. Експерименталните факти са тези, които са ни принудили да изоставим живописните образи на класическата физика заради отвлеченостите на модерните теории... И би значило да дадем доказателство за един мистически романтизъм, ако за едно с Едингтон разрежем действителността на две части, които се противопоставят една на друга: *светът на физиците и светът на поетите*. Съществува само един свят: *този на физиците; останалото не съдържа нищо друго, освен това, което, временно, избягва на научните измервания*.

Всяка една от думите на тази декларация, имаща значение на едно верую, може да бъде разкритикувана; *но не е нужно да сторим това тук, сказките на Рудолф Щайнер имат именно за цел да доставят на всеки безпристрастен дух средствата да види, как ентузиазмът на А. В. Щерн греши в самата си основа*.

Все пак не може да се отрече, че това построение, изградено от 500 години насам от експерименталните науки, е чудесно и величествено във всички точки - с изключение на принципните изводи, които те правят от него. Няма по-голяма чест за човешкия дух от това упорито и търпеливо изработване на научните закони; *той се насочва към една величествена синтеза, която, без той да знае, го приближава въпреки всичко до целите и плановете на творящото божество*. Неговото усилие не е било напразно; *то трябваше да бъде опитано*. Рудолф Щайнер не веднъж е настоявал върху тази точка: *древното човечество беше останало твърде близо до своя духовен произход*. То беше поставено на Земята, за да расте върху нея и развива първичните способности, които му идваха от божествения подтик; *то не би изпълнило своята задача, ако би останало с поглед привързан към своето първоначално отечество; необходимо*

беше то да вземе под внимание материята, с която от сега нататък беше свързана неговата съдба, да изучи тази материя, да се научи да я ползува, да въплъти в нея своите възможности, да стане в пълния смисъл на думата едно земно човечество. То бе работило чудесно; неговата работа беше толкова производителна, че създаде тази техника, не по-малко чудесно приложение на научните завоювания, които започват да обхващат нашата епоха; някои духове изказват даже желание да се сложи спирачка на този прогрес. Науката направи нещо повече: тя предизвика явяването на една философия, която някои мислители, след Ренан, който написа "Бъдещето на науката", подеха и развиха и която, искайки да донесе едно ясно разрешение на всички метафизически проблеми, които човечеството си поставя, се стреми да замени всяка духовно схващане чрез една религия на науката.

Но този кратък увод не трябва да се обърне да изследва или да критикува научния дух, когато този дух претендира, че може да достави едно точно познание на света на явленията, което един ден ще задоволи вечните нужди на човешкото сърце. Това изследване и тази критика са били направени много пъти и от различни гледни точки. Антропософията много пъти е разглеждала при различни случаи този непреодолим стремеж, който положителните науки имат да обгърнат в една синтеза всички подтици на човешкото същество и, нещо, което е по-добро, та показва пътищата, по които човечеството трябва да тръгне, ако иска да се освободи от този плен на научната отвлеченост. Впрочем Рудолф Щайнер загатва за тези нови пътища накрая на тези сказки.

* * *

Нека оставим тук тези твърде общи разсъждения и да се върнем към особената проблема, която се разглежда в този труд. Ние казахме вече, това е проблемата на раждането на естествените науки в течение на историята. Рудолф Щайнер поставя това раждане във втората половина на 15-ия век, наблюденията и изследванията на един Алберт Велики, на един Роджер Бейкън и на много други, без да говорим за арабските учени, подготвиха вече почвата за разпространението на научния дух. Това бяха предтечи; *западното човечество не можеше още да им достави в цялост необходимата почва за развитието на един рационализъм, който те предсказаха и вече подготвиха.* Тази почва бе подготвена, както ни казва Рудолф Щайнер, едва през един период, който можем да поставим приблизително между живота на две велики личности на тези времена, Николай от Куза и Николай Коперник.

Първият, който обикновено е наречен Кузански и който е бил кардинал на Католическата Църква, е живял от 1401 до 1565 година; *вторият от 1473 до 1543 година.*

Авторът доказва, че у първия са съществували някои остатъци от едно интуитивно и полуясновидско познание, което древните хора са притежавали като нещо нормално. Чрез една особена организация на неговото същество, човекът на миналото /един египтянин, например, един грък от първите векове и пр./ е бил нагоден и разположен да съзерцава по един наистина доста мъглив начин духовните действителности на вселената, която го заобикаляше; *това, което задържаше неговото внимание, не бяха нито формите, нито сетивните процеси на нещата, а техните свръхсетивни принципи.* Способен да ги възприема, древният човек чувствуваше следователно, че живее в лоното на самата същност, в лоното на космическата духовност; *с нея влизаше той в допир, до много по-висока степен отколкото с физическите предмети, с които работеше.* От друга страна той силно чувствуваше, че това, което не беше материално в него, беше тясно сродено с тази космическа духовност, в лоното на която беше потонен. Самото негово тяло, тялото на неговите себеподобни, на животните, на растенията, на минералите, всичко това не беше в неговите очи освен образ на самата духовност. За него светът беше само едно огромно Цяло и не се поставяше проблемата за познание на една природа вън от него.

Обаче тази жива опитност на една космическа духовност се изгубва в течение на столетията; *тялото не се счита вече като един образ на духа, защото човекът беше изгубил постепенно всякаква връзка с него.* Човекът се отделя от окръжаващата природа; *той още не е станал материалист; той още чувства нещо свръхсетивно да плува и тупти в него; но неговата тяло издига една бариера между този свръхсетивен свят и заобикалящия го материален свят.* Човекът започва да се противопоставя на природата, да се различава от нея; *той я гледа, наблюдава я, има желание да я изучава, да я разчете.*

Един Николай от Куза още чувствуваше нещо от това, което са изпитвали древните хора; *но той е вече напълно обхванат от жаждата да познава природата; и Рудолф Щайнер ни описва с величествени думи душевното състояние на един такъв човек, разкъсан от два противоположни подтика и който, поради липса на нещо по-добро, поради липса на един друг начин на познание, което той е още по-безсилен да изгради, намира прибежище, за да се утеша, в ученото невежество, т.е. В един вид мистично унищожение, което изоставя добитата вече наука, за да се съедини по-добре със самите корени на всяко съществуване.*

У Коперник окончателно става скъсването с интуитивното и инстинктивното познание на вселената; *то ще бъде заменено с едно друго познание: умът сега е достатъчно силен, за да направлява от една страна провеждането на опити, а от друга страна да издигне математическата сграда, в която от сега нататък може да има пълно доверие.* Коперник, както беше упрекван още по негово време, направи Земята да падне от своята висота и, заедно с нея, човечеството също да изгуби своя първостепенен ранг; *тази Земя става сега едно небесно тяло между хиляди други небесни тела и човечеството трябва да бъде считано само като една раса от живи същества между множеството раси, съществуването на които може да се предположи върху другите звезди.* Мястото е свободно за научните развиятия, които ще следват. "De docta ignorantia" на Николай от Куза датира от 1440 година, съчинението "De revolutionibus orbium coelestium" от Коперник е излязло в 1543 година. В столетието, което е изтекло между тези две основни съчинения Рудолф Щайнер поставя истинското раждане на положителния дух на модерната наука. Също така от този момент насам започва процесът на това, което е етимологическия смисъл на думата може да се нарече отвлечеността на човешкото същество; *станал способен да наблюдава заобикалящия свят само със своите сетива, да изследва със своя ум резултата от своите наблюдения, човекът малко по малко се оттегля от вселената и изгубва всяко живо общение с нея.* Той изработва своите понятия и борави с тях с помощта на математиката, която неговият ум е изградил, и вярва по този начин, че тази математика е плод само на логическите операции на неговия дух.

Рудолф Щайнер показва по-нататък, че това съвсем не е така. Първоначално в човека има една вътрешна опитност за ориентирането в пространството, която е основата на математическите понятия. В миналото човекът е познавал също /Рудолф Щайнер разглежда този въпрос в други свои трудове/ една друга вътрешна опитност, която му даваше качествено разбиране на числата. Проучвайки нещата отблизо, намираме най-после в интуитивното познание на човека основите на една физика, която в човешкото тяло се изразява в движението на течностите и техните взаимодействия, които основи са били изходната точка на самите естествени науки. Явно, всичко това е било забравено и днешният човек остава равнодушен пред един камък, който пада, или пред блясъка на цветовете при изгрева и залеза на слънцето. Едно от усилията на Рудолф Щайнер е именно това, да помогне на човека отново да намери, по пътищата различни от тези на миналото, този тънък вътрешен живот и да го запази от отвлечеността, в която той е изпаднал.

* * *

Рудолф Щайнер непрестанно повтаря, че той не иска да заеме спрямо модерната научна мисъл никакво становище на критикуване или укор. Но има ли той качеството да съди за методите на тази научна мисъл и за нейното развитие?

Не е безполезно да припомним тук, че той вече е отговорил на онези, които биха го обвинили в непознаване на строгите принципи, които науката поставя в практиката, и в заменянето на тези принципи с фантастични измислици. В 1909 година, говорейки за себе си в предговора на една от своите книги, той наистина пише *"че преди 30 години е бил в състояние да проучи изцяло физиката във всички нейни клонове"*. В областта на топлинните явления, обясненията, които образуваха центъра на това проучване, носеха етикета на механическата теория на топлината и именно тази последната събуди до най-висока степен интереса на автора. Историческото развитие на тази хипотеза, която е свързана с имената на Юлиус-Роберт Майер, Хелмхолц, Жул, Клаузиус и др., е било обект на неговите постоянни размишления. Така, благодарение на тази работа той е проследил всички развития на физическата теория на топлината до наши дни и не среща никаква трудност да усвои всички открития, които науката може да направи в тази област.

До своята смърт, в началото на 1925 година, Рудолф Щайнер не е престанал да се интересува от прогреса на науката; *множеството курсове, които е провел върху теориите на светлината и топлината, върху астрономията, върху математиката, и пр. пр., показват достатъчно, че той е бил напълно документиран и че е говорил като сведущ човек, т.е. като техник запознат с всички изисквания на науката на нашата епоха.*

Той притежаваше необходимия авторитет, за да говори върху темите, с които се е занимавал; *преди да се посвети на учението, което нарече наука за духа, Рудолф Щайнер е прекарал дълги години от своя живот в проучването на великите научни теории, техните подробности и в техните приложения.* Тези търпеливи проучвания му позволиха да построи една здрава и логическа основа, върху която щеше да изгради своите духовни учения.

Тъй като познаваше и беше практикувал и двете дисциплини, той може да преследва целта, която си беше поставил, а именно да съедини мъдростта с науката. Той съвсем няма за цел да отхвърли техниката или да се откаже от завоюванията на науката; *това, което иска, е да възвърне на научната мисъл това, което до тогава е било достояние на религиозната дейност.*

Науката е безсилна да построи една система на обяснение, която да има абсолютна стойност; *тя наблюдава само едната страна на явленията и, освен това, първичните причини остават скрити за нея*. Но счита, че отхвърля упреците, които биха могли да и се отправят по тази точка, отричайки, че в явленията има нещо друго освен това, което тя познава. Що се отнася за първичните причини, изграждат се хипотези, които претендират, че такива първични причини не съществуват. Този начин на разсъждение доведе натурфилософията или научната философия, което е едно и също нещо, до всемирния детерминизъм: *всичко в света става според постоянни закони, които могат да се приложат към всичко; в света не съществува нито случайност, нито свобода*.

Ние не ще разискваме тук върху това схващане, пуснало толкова дълбоки корени в духовете, че неотдавнашните работи, които доведоха до там, да се говори за един принцип на индетерминизъм, не са в състояние да го разклатят. Много философи направиха това; *установявайки, че поради много причини методите на информация и проучване, с които разполага човешкият ум, са недостатъчни да му доставят стойностите на абсолютност, който той търси, те се заловиха да построят една наука на духа разглеждан за самия него*. Това направи именно Рудолф Щайнер, но огромното множество на нашите съвременници не знаят за него. Учени като Джеймс Джинс, когото всички познават, както неговото високо научно качество, така и чудесната му дарба да популяризира, мислят това, което той написа накрая на един неотдавнашен труд: *"накратко, идеализмът винаги е твърдял, че входът на пътя, който хората заемат, за да открият природата, е интелектуален и следователно съществуват много изгледи неговият край да бъде също интелектуален. Днешната наука прибавя, че в точката, до където тя е стигнала, почти всичко - за да не кажем всичко - което не е било интелектуално, е изчезнало. Нищо ново не се е прибавило към него, което да не принадлежи на духа"*. /Нови философски основи на науката, превод Лаланд/.

Цялото дело на Рудолф Щайнер не казва нещо друго; *но то не се задоволява да критикува, а изгражда също тази наука на духа, която вече изискват някои философи и някои учени*.

Без съмнение, това желание не се споделя от всички философи и учени; *но това ще стане, когато широката публика ще е усвоила модерните схващания*. Човечеството, в неговата целокупност, има впечатлението, че живее в една единствена по себе си епоха на своята история; *моралните, политически и икономически безпорядъци, колкото и големи да са те, не са достатъчни да заличат това впечатление*. Хората продължават да считат историята на миналите столетия като една дълга подгото-

вка на това разцъфтяване, до което е стигнала нашата научна епоха, като един стадий по-нисш от нашия, в който за първи път се разкрива величието на човека. Духовете не ще се изменят от днес за утре, но не остава по-малко вярно, че в дъното на човешкото сърце се таи една огромна носталгия за нещо, което не се изразява ясно, но която не е нищо друго освен духовността, която хората са прогонили от науката. Както Рудолф Щайнер казва като заключение в този труд, от величественото натрупване на техническите приложения на науката се издига един огромен повик, който изпълва вселената.

Този повик трябва да бъде чул и той не ще бъде задоволен с нови открития, при бавени към другите, които хората са осъществили с мощ и безредие.

Под различни имена, които понякога забулват нейната истинска същност, тази проблема застава пред всички мислители и пред всички онези, които имат задачата да ръководят човешките общества. Нейното решение, поне в неговите принципи, не е много сложно; *то се състои в това, да се сложи край на това състояние на отвлеченост, на изолираност, в които човекът се намира по отношение на природата.* За целта човек трябва първо да познае себе си, т.е. да притежава една *Антропософия* и, познавайки себе си, да добие една жива опитност за своите отношения с природата; *тази опитност ще му покаже, че в природата няма нищо, което да не се намира и в самия него, и че от нея към него тупти един и същ живот.* Основните елементи на съвременните науки не са, в тяхната същност, нищо друго освен едно проектиране въвн от човека на опитности и усещания, които в миналото са съставлявали цялостна част от неговия субективен живот.

Как е станало това? Страниците, които следват, ни го казват. И, за да виждаме ясно в утрешната работа, трябваше вече да знаем, по какъв начин и през какви етапи човешкият дух е изпаднал в отвлечеността; *изследването на Рудолф Щайнер ни обяснява това обширно и с едно остро познание на философските въпроси, които са свързани с научната проблема.*

Научен натурализъм, рационален идеализъм, прагматизъм, интуитивизъм и пробабелизъм, онези, които се интересуват от стойността на човешкото знание, с което човек се обогатява чрез научните методи, познават водовъртежа на идеите, между които се борят всички различни доктринални схващания. Каквито и да бъдат, те трябва да признаят, че тяхната надежда да обхванат абсолютното е била напразна. Може да се разкрие един вид нова вяръване, което без съмнение не ще ни накара да познаем абсолютното, но което от гледна точка на относителното отново ще постави човека в едно положение, при което той не би имал вече

нужда да търси абсолютното, защото ще познава своето истинско място в лоното на вселената.

Книгата на Рудолф Щайнер може да служи за ръководство на онези, които, поставени не пред фалимента на науката, но пред нейната невъзможност да изясни проблемите в хармония с материалните придобивки, търсят една логическа синтеза на човешката дейност. Сказките, които ще бъдат прочетени, са само една не значителна част от цялото дело на Рудолф Щайнер; *но въпреки това те са извънредно ценни, защото доставят един обзор на метода приложен от техния автор в установяването на историческото развитие на човешкия дух в неговия път към научния рационализъм; а чрез това те показват средството за избягване на опасностите на този рационализъм.*

Пиер Моризо

СКАЗКА ПЪРВА

Вие сте дошли тук от различни страни, по случай Коледата, за да работите в Гьотеанума и да продължите делото на Духовната Наука. Преди да започнем нашата работа, държа да поднеса сърдечен поздрав, един Коледен поздрав, на всички приятели, които присъствуват тук или се намират далече, на всички онези, които се интересуват от нашето дело. Погълнат от много работа, не бих могъл в този момент освен да Ви дам един подтик, който ще трябва да следвате чрез Вашите собствени сили. Но на основата на сказките, които ще чуете тук, ще се установи една общност на мисли и чувства между всички онези, които са събрани в Гьотеанума. Нека тези, които се намират в Гьотеанума, било за една продължителна работа, било само временно, се съединят от все сърце с гостите, които идват отвън; *наистина, само обединението в работата, в мислите и в чувствата ще позволи да се утвърди в нашите души познанието на духовното.*

Колкото по-дълбоко ще бъде единението на тези, които се интересуват от Антропософията и колкото повече тяхната дейност ще бъде хармонична в нейните резултати, толкова повече в нашият идеал ще се осъществи. В тази надежда Ви поздравявам всички, както тези, които са близки на нашата Школа, така и онези, които идват от вън.

Подтиците, които бих искал да проникнат във Вас, на пръв поглед не ще изглеждат, че са свързани с мислите и чувствата, които събужда в нас Коледния празник; *обаче аз съм уверен, че те имат една дълбока и тайнствена връзка с този празник.* На основата на всички усилия, които ежедневно се полагат тук, няма ли наистина желанието за един вид възражение, за едно духовно познание, за един нов начин да чувствуваме и проявяваме воля според духа? Не е ли това като един далечен отзвук на

Коледните мисли, на рождеството на това Същество, което оплодотвори със своя духовен зародиш развитието на човечеството върху Земята? Следователно с право аз поставям следващото изложение под знака на Коледата.

Да се говори за раждането на научното разбиране в историята, това не значи да се опълчим срещу намерението, което аз току що изразих; *наистина, ако си припомните това, което писах преди доста години в моята книга "Мистиката в зората на модерните времена и нейните отношения със съвременното мислене" /"Мистиката в зората на модерния духовен живот", Р. Щайнер/, ще разберете, какво голямо значение приписвах аз още тогава на това, което можах да нарека зародиш на една нова духовност сред натуралистичните схващания.* Моето мнение се основава на факта, че така наречените експериментални методи, когато те са добре разбрани, не съставляват една грешка, а са зародиш на едно ново духовно познание и на един нов духовен подтик. Именно от тази гледна точка бих искал да изходя за днес.

Не трябва да заемаме отрицателно отношение спрямо експерименталните методи, а напротив да ги използваме като изходна точка на един път, който завършва в един нов духовен живот, толкова много необходим на нашата епоха. Сказките, които аз вече изнесох върху някои области на научната мисъл, показаха подробно пътя, който трябва да бъде следван и върху който тук ще хвърля само един общ поглед. За да разберем добре, какво значение имат експерименталните методи на нашата епоха, трябва да се върнем с няколко столетия назад. Ако бихме искали да проучим тези методи само в тяхното настоящо приложение, ние бихме наистина рискували да се откажем от познаването на дълбоката същност на научната мисъл. За да обхванем тази мисъл в нейната действителност, трябва да я проследим в течение на няколко столетия; *по този начин ние стигаме до една точка, която често съм посочвал като един главен момент в цялото модерно развитие; това е именно завоят станал през 14-то и 15-то столетие, когато изчезнаха начините на мислене практикувани в средновековието и на тяхно място възникна духовното състояние, в което живеем днес.* В тази зора на модерните време на ние срещаме една личност, в която се съсредоточават характерните черти на нейната епоха и в която, въпреки това, още живеят много от спомените на миналото: *това е Николай от Куза или Николай Кузански, висш църковен сановник, един от най-великите мислители на всички времена.*

Кардиналът Николай Кузански беше син на корабар-лозар от Рейнската област. Роден през 1401 година, той починал през 1464 година. На пръв поглед неговата мисъл изглежда лесно достъпна; *обаче когато някой*

модерен учен се залови да проучва тази мисъл, тя предлага от известна гледна точка много големи трудности.

Този, който трябваше да стане кардинал на Куза, получи своето първо възпитание от една религиозна група, тази на "Братята на общия живот" /Религиозен орден, основан през 14 век в Холандия/. От тях той получи първите впечатления на своята младост, които при него са от особено естество. Без съмнение, в него вече имаше известна амбиция, но тя беше контрабалансирана от една наистина гениална склонност да изучава действителностите на социалния живот от неговото време. Тези "*братя на общия живот*" групираха около себе си индивиди, които имаха тясна прилика помежду си: *всички изпитваха същото недоволство по отношение на тогавашните църковни институции; от там бяха повече или по-малко в опозиция с бялото духовенство и тези, които принадлежаха на различните ордени.*

В известен смисъл "*братята на общия живот*" бяха мистични революционери. Те искаха да осъществят своя идеал само събуждайки в хората един миров живот, който да бъде изцяло отдаден на практикуването на братството между хората. Те бяха противници на едно царство основано на силата, каквато Църквата беше установила и поддържаше така против християнските принципи. От друга страна те не искаха да се изолират от света, както отшелниците. Те никак не пренебрегваха физическата личност и държаха всеки един да изпълнява с усърдие задълженията установени в неговата държава. Те искаха да участвуват в живота на света; *но веднъж свършили работата си, искаха да могат да се вгълбят в себе си и, в дълбините на тяхната душа, да направят да се разцъфти една духовна религиозност, способна да се приспособи към външните нужди.*

Това, което те имаха преди всичко предвид, беше да развият в човека способности, благодарение на които би могло да се установи известно вътрешно единение между него и божествената духовност. В лоното на една общност от този род, в Девентер, Холандия, бе възпитан Николай Кузански. Тези "*братя на общия живот*" бяха особено хора, които изпълняваха своите задължения в тесни кръгове и, след това, в тишината на кабинета, стремейки се да намерят пътя, който води до Бога и до духовния свят.

Николай Кузански беше създаден да урежда отношенията на хората помежду им и да прилага своите познания към социалния живот. Една вътрешна нужда го тласкаше и тази нужда щеше да го накара да иска да играе една по-активна роля в света.

Следователно за известно време Николай Кузански беше юрист. Но в епохата, в която живееше, хаосът царуваше във всички клонове на со-

циалния живот. Скоро отвратен от правото, той стана католически свещеник.

Той се отдаде всецяло на своята задача и изпълняваше съвършено задълженията на своето свещеничество, работейки колкото можеше добре в различните религиозни мисии, които му бяха поверени, особено на Събора в Базел. Тогава той беше начело на нова малцинство, което искаше да установи отново абсолютната сила на Светия Престол. Напротив болшинството, съставено от епископи и кардинали на западните страни, искаше да установи сред Църквата една по-демократична конструкция. Според тях папата трябваше да бъде подчинен на Съборите. Това разногласие на възгледите доведе до едно разцепление; *привържениците на Николай Кузански се пренесоха на юг /във Ферара/; другите останаха в Базел и назначиха един антипапа*. Обаче Николай Кузански не престана да защитава абсолютното папство.

С малко прозорливост лесно можем да си представим подбудите, които караха Николай Кузански да действа така, както той вършеше това. Според него едно колективно управление щеше да доведе до връх хаоса, който вече царуваше навсякъде. Това, което той искаше, беше една твърда ръка, която трябваше да установи ред и да внесе организация. Без съмнение тази ръка трябваше да се ръководи от разума; *но той искаше тя да бъде преди всичко енергична*. Той самият прояви тази енергичност, когато впоследствие беше изпратен в Централна Европа, за да поддържа там авторитета на папата. Той беше наистина предопределен да стане през тази епоха кардинал.

Но ако, както е вероятно, Николай Кузански знаеше съвършено това, което искаше, този, който иска да го проучи, трудно може да го разбере. От една страна ние го виждаме да пребродва света като фанатичен защитник на абсолютното папство, на западното християнство, особено там, където се касаеше да се предотврати турската опасност. Той произнесе пламенни слова против неверниците, подбуждайки Европа да издигне фронт против турците, които идваха от Азия. И това беше през една епоха, когато вече беше без съмне ние кардинал, поне в тайно.

От друга страна ние сме изненадани прочитайки книгата, която той написва в същото време, вероятно сред същата фанатична борба, която поддържаше против турците. От една страна той подбуждаше към кръстоносен поход против турския нашественик, призовавайки Европа да предпази своята цивилизация; *от друга страна, седнал на своето бюро, той написва едно съчинение, за да докаже, че всъщност, ако бъде разбран както трябва, християни, евреи, мохамедани и езичници могат да бъдат възпитани и доведени до там, да познаят и да се кланят на един единствен бог, че в сърцето на всички има едно общо чувство, което е*

достатъчно да бъде намерено, за да се установи мир между хората. В тишината на кабинета той изпитва към всички религии и вероизповедания най-миролюбивите настроения; обаче в пламъка на своята официална роля проповядва борбата с най-фанатични думи.

Именно тези контрасти правят Николай Кузански трудно разбираем. За да стигнем да го разберем, трябва да проникнем неговото време с един разбиращ поглед и да изучим неговата личност в светлината на духовното развитие на историята.

Нашето намерение съвсем не е да критикуваме; *искаме само да проучим, как става, че един човек клокочещ от външна дейност, е толкова миролюбив в неговия вътрешен живот, и да съпоставим след това тези два толкова различни аспекта.*

За да разберем, какво е ставало в неговата душа, трябва да наблюдаваме един определен момент, когато той се завръща от Константинопол, където го беше изпратил папата, за да работи за помиряването на западната и източната Църкви. По пътя на завръщането, отдавайки се в кораба на съзерцанието на звездното небе, той изпитва основните впечатления, които са на основата на книгата, която публикува в 1440 година под заглавието "De Docta Ignorantia", "За ученото невежество".

Следователно, кое е душевното състояние, което се изразява в това съчинение на "Ученото невежество"? Николай Кузански вече отдавна беше усвоил всички духовни познания на Средновековието. Той беше особено добре запознат с ученията на платонизма и аристотелизма, които бяха отново открити през тази епоха. Познаваше основно всичко, което един Тома Аквински беше казал относно духовните светове, като че беше нещо най-естествено човек да се издигне от сетивната опитност до духовната опитност. С богословската наука той съединяваше едно задълбочено познание на математическите схващания на неговата епоха. Беше отличен математик. Животът му почиваше от една страна върху усилието направено за да стигне по пътя на богословските понятия до духовния свят, а от друга страна върху строгата и сигурна дисциплина, която доставя самото изучаване на математиката.

Николай Кузански беше изключителен, пристрастен, обаче въпреки това неговата мисъл беше много сигурна. Когато при неговото пътуване на завръщане от Константинопол в Западна Европа съзерцава звездното небе, този вътрешен дуализъм намира в него своето решение.

Той чувствава, че за да стигне до божественото, трябва да излезе от областта на идеите, на понятията; *че тези идеи, ако те ни позволят да разберем земята, да обгърнем с нашето познание различните природни царства, които ни забикалят, са безплодни за този, който иска да насочи своя поглед към божественото.* Под един друг аспект, пропа-

стта, която у схоластиците беше се разтворила между познанието и откровението, се разтваря също и в неговата душа, в неговото сърце. Много пъти беше изминал той вътрешно пътя, по който върви мисълта, когато, простирайки се първо над всички природни царства, тя се стреми след това да се издигне над тях и, изтънчвайки се все повече и повече, се изгубва накрая в нищото, отнасяйки със себе си съзнанието, че отвъд това нищо се намира Бог. Само една сила идваща от сърцето, а не от мисълта, може да надмине тази последната с един скок и да достигне тази област, където мисълта няма вече достъп, а само любовта.

Черпейки от тези сили на сърцето, Николай Кузански искаше да покаже, че тази духовна, тази божествена област, е именно онази, пред която човешката наука остава безпомощна, безсилна: *това е ученото невежество.*

Когато знанието се преобразява в най-благородния смисъл на думата, когато то се отрича от себе си в момента, където е на път да достигне духа, тогава то става учено невежество. Именно под впечатленията на тези съзерцания Николай Кузански публикува в 1440 година своето съчинение.

Нека за момент го изоставим и да проникнем в килията на един от онези мистици на Средновековието, които са го предходили, в килията на един Майстер Екхардт, например /чиито черти аз вече описах на друго място/. Ние се намираме в присъствието на това, което Църквата нарича един еретик. Можем да четем писанията на Майстер Екхардт от различни гледни точки; *ние винаги ще вкусим в тях вътрешната топлина на неговата мистика.* Но това, което най-много ни вълнува у него, е основната черта на неговата душа, която бихме могли да охарактеризираме така: *преди Николай Кузански, Майстер Екхардт е също така отнесен от порива, който обхващаше богословите на средновековието към Бога, към духовния свят.* У него ние намираме многотомистични изрази: *но когато се изоставя на този порив във от богословската мисъл, той стига винаги до там, да си казва, че тази мисъл не му позволява да се доближи до божествената искра, която свети в него.* Тя я осветява от тук, от там, с една блага светлина, но с нищо не участва в божествената светлина, в тази духовна светлина, която свети в неговата душа. Той се чувствава отблъснат далече от този живот, който събужда в него мислите, но също чувствата и спомените, и от които би могъл да черпи едно цялостно познание. Когато, казва той, аз търся най-интимната същност на моето същество, намирам се потопен в едно нищо. *Аз търсих и търсих; изминах всички пътища, които ми разкриваха моите идеи, моите впечатления; намерих там много неща, но никога моето собствено*

Аз. И в това търсене на Аза, към което ме подбуждаше цялата природа, аз потънах в нищото, преди да са съм намерил нещо.

Такова е чувството, което изпълни Майстер Екхардт, когато, искайки да намери своя Аз, той пада в нищото. Той преведе това чувство с една дълбоко вълнуваща дума: *Аз се потопявам в нищото на божественото и в това нищо, чрез това нищо Аз съм едно вечно Аз*. Аз трябва да извлека вечно моето Аз от дъното на нищото.

В тишината на неговото сърце този мистик ни кара да чуем едно мощно слово.

В миналото, когато душата се стремеше да познае себе си, тя винаги получаваше помощта на духа, чиято светлина я осветяваше вътре в нея. Това беше един много стар закон, за който отново ще говорим по-нататък. Когато един Тома Аквински изучава своята собствена душа, той намира в нея да действа един жив духовен елемент. По-точно казано, не в самата душа, но в духа, който живееше и действуваше в нея, Тома Аквински и неговите предшественици са търсили своето Аз. Те стигнаха до духа по пътя на душата и там те намират Аза, този Аз, който им беше дар от Бога. Те си казваха или най-малкото биха могли да си кажат: *аз прониквам в моята душа, съзерцавам там духа и в този дух се намира моето Аз*. Обаче развитието на човечеството изисква, щото напредвайки към свободата, то да изгуби възможността да мери духа насочвайки погледа в самото себе си.

Един Йоханес Скотус Еригена не би могъл да говори като Майстер Екхардт. Той би казал: *аз поглеждам в самия себе си*. След като съм пребродил външния свят, аз откривам в себе си, в моята душа, Духа, намирам Аза, който поддържа и оживява моята душа. В Божеството, в Духа намирам аз своето Себе.

Съдбата на човечеството изискваше, пътят, практикуван през време на миналите столетия, да бъде затворен по времето на Майстер Екхардт. Опитвайки същия път, както един Скотус Еригена или даже както Тома Аквински, Майстер Екхардт не се потопяваше в Бога, в Духа. Той намираще само нищото на Божеството и трябваше да търси своето Аз в нищото. С една дума, човекът беше изгубил виждането на Духа в своето вътрешно същество и само подбуждан от една дълбока нужда един Екхардт трябва да търси своето Аз в нищото. Николай Кузански, който идва след него, установява със сигурност, че старите методи, основани на мисълта и на идеите, са фалирали и не струват вече нищо, когато се касае да се търче почвата на духовното. Душата е изгубила всяка възможност да намери в самата себе си духовния свят. И Николай от Куза си казваше: *всичко, което богословието ми дава, може само да ме*

потопи в нищо на човешката мисъл; следователно аз трябва да се съединя с духовната опитност.

Но полученото по този начин духовно познание не може да бъде изразено, не може да бъде предадено. Стигнал там, човек може да остане само ням.

Следователно Николай Кузански е почувствувал безплодието на средновековното богословие, което беше стигнало в упадък, и беше намерил един лек, едно прибежище в мъдрото невежество.

А ние видяхме, че той беше много сигурен математик, че притежаваше тази строгост на разсъдението, която се получава от работеното с математиката. Въпреки това той се колебае да приложи тази сигурност на математиката в духовната област, която му беше разкрило ученото невежество. Той се опита да се приближи до нея чрез всякакви видове формули съдържащи един свенлив символизъм. Но Николай Кузански за пазва пълно съзнание за този символичен характер. Математическите познания, които съм добил, си казва той, са за мене като един остатък от старото знание. Аз не мога да поставя под съмнение тяхната сигурност, както се съмнявам в богословието; *защото тази сигурност е в мене, щом усвоявам математиката.*

Но същевременно безсилието, безплодието на богословието тежат толкова силно върху неговата душа, че той няма смелостта да приложи в областта на духовното - освен в символи - точността на математиката. А това именно отбелязва края на една епоха в историята на човешката мисъл.

Чрез формата на неговия дух, Николай Кузански е вече един математик, какъвто ще бъде по-късно Декарт; *но той не се осмелява да търси истината, която беше намерил чрез ученото невежество, по пътя на математиката.* Той чувствава, как духовният свят се оттегля от човечеството, заличава се пред неговия поглед, става недостъпен за човешката наука; *за да може човек отново да се съедини с този духовен свят, той трябва да стане един невежа в основата на своята душа.*

Такова е чувството, което ни изпълва при четенето на съчинението "За ученото невежество", което Николай Кузански публикува в 1440 година. В течението на своето развитие западното човечество започна да вярва, че духовният свят беше много близо до него; *но впоследствие този свят не преставаше да се отдалечава от човека, който започваше да наблюдава, да схваща външния свят, за да изчезне накрая напълно.* "За ученото невежество" е една публична изповед, че науката на епохата не се намира вече в далечните хоризонти на духовния свят. Само математическите дисциплини се осмеляват да се приближат до него с тяхното сигурно разсъждение, но само в символични формули. Духовната област,

отдалечавайки се все повече и повече, изчезва от очите на европейците, за да стори място на една друга област, тази на сетивния свят, на която нашата цивилизация отдава цялото си внимание и пред почитание. Това, което Николай Кузански беше направил за духовния свят, който се заличаваше, служейки си с боязливите математически символи, Николай Коперник ще го извърши със смелост и дързост за сетивния свят, към който той ще приложи математическата мисъл.

Докато "De Docta Ignorantia" от 1440 година е едно признание за безсилието пред духовния свят, "De Revolutionibus orbium coelestium" на Коперник, излиза през 1543 година, смело изявява своите права за математическата мисъл над цялата вселена.

Духовният свят беше толкова отдалечен от човешкото познание, че и самата математика, казваше Николай Кузански, не можеше да се приближи до него освен чрез заекващи символи. Едно столетие по-късно същата математика се явява толкова сигурна в себе си и толкова силна, казва Коперник, че тя може да затвори, да обхване сетивния свят във формули, предавайки му по този начин един научен израз.

В този интервал от 100 години се роди западната наука. По-рано тя съществува само в зародишно състояние. Върху това столетие, което разделя "De Docta Ignorantia" от "De Revolutionibus Orbium Coelestium" трябва да насочим нашия поглед, ако искаме да разберем, как се е образувала нашата наука, да разгледаме съкровищата, с които се е обогатила човешката душа, да проучим онези съкровища, от които тя се е отказала. До там трябва да отидем в миналото, даже и малко преди Николай Кузански, ако искаме наистина да схванем, що е научната мисъл, да знаем това, което науката може да донесе на човечеството, и какъв нов духовен живот може да роди тя.

СКАЗКА ВТОРА

Фактите, към които настоящите сказки трябва да насочат нашето внимание, имат някакси симптоматична стойност; *проучвайки ги, ние се стремим да охарактеризираме това, което става в дълбините на развитието.* Такава трябва да бъде целта на всяка история, на всяко историческо проучване; *защото теченията, които в даден момент минават на задния фон на развитието, са много, те са толкова разнообразни, че можем само да ги скицираме описвайки външните събития, които са най-характерни.*

Ако казвам това, то е защото вчера аз си послужих с две личности, каквито са тези на Майстер Екхардт и особено на Николай Кузански, за да охарактеризирам начина, по който са се появили методите на научното мислене и изследване. Душевното състояние и цялото поведение на тези

две личности, такива, каквито те ни се явяват през историята, струва ми се характеризират съвършено това, което е ставало тогава в дълбини те на развитието.

На духовния поглед, който се потопява в човешките души, се предлагат само няколко образа. Но тези образи са белязани с печата на тяхното време.

Говорейки Ви вчера за Николай Кузански, аз исках да Ви покажа, как са се проявили в неговата душа симптомите на научното развитие на 15 век. От една страна всички познания, които тази душа можа да събере изучавайки богословието; *от друга страна сградата на математически понятия, които, колкото и сигурни да са в себе си, не могат да доведат до духовния свят, достъпа до който може да отвори само ученото невежество.* Това е вътрешното становище, което Николай Кузански така величествено ни представя.

С това той отбелязва окончателното безсилие на един начин на познание, който човечеството беше практикувало до тогава. Този начин на познание ние отново намираме, както видяхме, у Майстер Екхардт, който, много добре е запознат с богословието на Средновековието, искаше да го използва, за да проучи човешката душа и да намери в нея пътя към Бога. Той изрази множество пъти това състояние на душата чрез едно изречение, което аз вече Ви цитирах вчера: *аз се потопявам в нищото на Бога, и ставам в това нищо едно вечно Аз.* Това чувство на всемирното в нищото Екхардт го извлича от стария начин на познание; *това нищо, т.е. угасването на всяко познание изцяло, се превръща в реторика, от която той черпи сигурността на своето собствено Аз.*

Погледнато по-отблизо, ние виждаме, че Майстер Екхардт представя една по-древна наука за душата, тази, която човечеството беше познало до тогава и която позволяваше на човека да каже: *в мене има нещо, което живее, и това нещо е божествено.*

Обаче най-големите духове на епохата бяха стигнали до там да си кажат: *което и да бъде познанието, което аз имам за това божествено, то не е достатъчно за мене, не ми дава сигурност в това, което се отнася за моето собствено съществуване; трябва, изхождайки от него, да стигна до нищото, за да се роди спонтанно съзнанието за моето Аз.*

Нека противопоставим на тези две личности една трета, която е живяла около 2000 години преди тях и която характеризира своята епоха също така добре както Николай Кузански и Майстер Екхардт представят своята. Действително, трябва да отидем в миналото доста далече, за да разберем по-добре, как човекът на 15 век полага усилия да стигне до познанието.

Никоя книга, никакъв документ не споменава името на личността, за която искам да Ви говоря; *защото относно тези неща историята не отива по-далече от 13 век преди нашата ера.* Въпреки това, чрез чисто духовното изследване да отидем по-далече отколкото ни позволяват историческите документи. И така, тази личност е била приета в една мистерийна школа от *Южна Европа* и беше изучила там всичко, което учителите учеха за Космоса, за тези духовни Същества, които живеят в Космоса, във вселената. Обаче цялата тази наука почиваше само върху преданието; *тя беше съставена от много по-стари схващания, добити чрез ясновиждането, което човечеството притежаваше в миналото и което му беше позволило да познае движението на звездите, значението на съзвездията* и пр. За мъдреците от онези далеч на древност вселената не беше една машина, тя не изглеждаше като една машина, както това е за нас днес; *а вселената им се явяваше като едно пълно с живот същество, изпълнено с творческа дейност, като един дух, който им говореше на един космически език.*

Следователно древните мъдреци познаваха онова чувство да се къпи човек в самата същност на вселената, да я чува да говори; *към този всемирнен дух те един вид отправяха въпроси върху загадките на вселената.* И отговорът на тези въпроси им беше даден чрез явленията, които природата разгръщаше около тях.

Това, което е било схващано по този начин чрез чувството, е избледняло, станало е отвлечено. Това наричаме ние днес *Дух*. Мъдреците са го долавяли в цялата вселена, това е било тяхното достойние през първобитните времена. През гръцката епоха хората не го виждаха вече с очите на душата. Гърците говореха за едно нищо; *но за мъдреците от първата следатлантска древност това нищо имаше значението на нещо съдържащо голяма пълнота; те са го назовавали с думи, в сравнение с които думата дух от нашите езици не е нищо друго, освен едно изродено отражение.*

Така, това, което по-късно щеше да бъде наречено *Неизвестното, Непознатото, Непознатият Бог, Скритият Бог*, хората на древността са го съзерцавали непосредствено, когато са говорили за Духа. Такова е било за тях *първичното начало, първопричината.*

Второто нещо беше това, че човекът можеше да насочи към своя вътрешен живот един духовен поглед и долавяше същността на душата. Той чувствуваше тази душа като пряка еманация на Духа, който по-късно бе наречен Бог, непознатият Бог. Учениците на древните мъдреци считаха, че душата има една природа аналогична на това, което днес бихме нарекли: *посланик на духа*. Така, за тях, Духът беше всемирното Начало, чийто живот обгръща всичко съществуващо и вън от който не може да

съществува нищо. И този Дух, направо възприемаем под неговата първична форма, можеше да бъде намерен в човешката душа и той на истина биваше намерен, когато човек имаше чувството, че *душата беше посланица /пратеница/*.

Третият елемент на този първобитен свят е външната природа, предлагайки на човека виждането на това, което наричаме свят на телата.

За този свят на телата тогавашните хора не са си съставяли идеите, които ние имаме днес. Каквото и природно явление да са наблюдавали, с този поглед, който навсякъде знаеше да възприема духа, те са виждали в него едно духовно откровение.

Най-близкият до човека образ на духа беше неговото тяло, този фрагмент от природата; *образ на духа в същия смисъл както и един обект на природата*.

Когато наблюдаваше себе си, човекът на древните времена виждаше себе си под един троичен аспект. На *първо* място, духът обитаваше в него, под неговата първична форма, като в едно от неговите жилища; *и по този начин човекът признаваше себе си като дух*. На *второ* място, той чувствуваше себе си като един посланик на духа в лоното на света, а чрез това, възприемаше, долавяше в себе си душата. На *трето* място той виждаше своето тяло като един телесен обект, което, както всички други обекти на природата, беше една проява на духа. Дух, душа, тяло: *така се явяваше човекът на самия себе си*.

В древната мъдрост не съществуваше така да се каже противоречие между тялото и душата, между природата и духа. Следователно хората не чувствуваха никаква противоположност между човека и заобикалящата среда, защото те носеха в своето собствено тяло образа на духа, както го виждаха и в заобикалящите тела. Благодарение на това съществуваше едно тясно родство между човека и природните неща; *в природата не съществуваше нищо друго освен това, което съществуваше и в човешкото тяло*. Човекът се чувствуваше в пълно единение с целия останал свят.

Това чувство идваше от там, че той можеше да възприема първичната форма на духа, да слуша езика на без граничните простори. Благодарение на тази дарба, за него не съществуваше възможността да създаде една наука на природата. Ние не можем да изградим една наука на природата само със спомени; *също така, древният човек не можеше да създаде една прецизна наука, защото той съзерцаваше в самия себе си един духовен образ и в природата намираше отново този образ*. Ако през тези времена не съществуваше противоположността царуваща днес между природата и човека, такава противоположност не съществуваше също и между душата и тялото; *те си съответствуваха така тясно, че тялото*

беше като един вид отливка на духовния първообраз, а душата служеше като посланица между тялото и духа. Една тясна връзка ги сливаше. В тази епоха не би могло да става въпрос човек да има понятия за нещата, защото той не може да си образува понятия освен за това, кое то е външно на неговия собствен живот; това, което човек носи в себе си, той няма нужда да го познава, той го живее по непосредствен начин, и това е всичко.

Такава една мъдрост е живяла в древните мистерии до Гръко-латинската епоха. С тази мъдрост беше запозната личността, за която загатвах преди малко. Но тя беше разбрала, че учителите на мистериите, чиито учения следваше, не притежаваха вече освен по предание това, което още можеха да и дадат; *нищо не произхождаше от един пряк източник.* Този човек предприе далечни пътувания, посети други центрове на мистериите, за да не намери всъщност през този 8 век преди нашата ера нещо друго освен, че навсякъде са запазени същите предания получени от минало то. Учениците приемаха тези предания от учители, които не притежаваха вече едно пряко виждане, поне не притежаваха такова виждане с проникващата сила на миналото.

Обаче този, за който Ви говоря, таеше в дълбините на своята човешка природа една невероятна жажда за сигурност, за познание. От ученията, които беше получил, той беше задържал, че в миналото човекът действително е чувал една хармония на сферите, че в тази хармония ечеше гласът на Логоса и че Логосът беше тъждествен с първичната форма на всички неща; *но всичко това бяха само предания.* И ето че 2000 години по-късно се случи следното: *в тишината на своя кабинет Майстер Екхардт изхождаше от преданията на своята епоха, за да търси вътрешната сила на душата и на Аза и да стигне до там, да изрази своята мисъл под формата, която описах: аз се потопявам в нищото на божеството и там чувствавам Аза във вечността.* Древният ученик на достигналите в упадък мистерии беше казал в своята усамотеност: *аз се навеждам над онемялата вселена и на тази нямост търся душата, носителка на Логоса; аз любя Логоса, защото той е, който възвестява един непознат Бог.*

Тази е успоредността, която може да се установи между него и Майстер Екхардт. Докато този последният се потопяваше с всички сили на своята душа в това нищо на Божеството, за което му говореше богословие-то на Средновековието и в което искаше да намери своето Аз, първият искаше от света отговорите, които иначе само преданието му даваше и което не можеше да го задоволи. Вселената беше станала мълчалива. Но в тази вселена той откриваше душата обитавана от Логоса; *той любеше Логоса, който за него не беше вече Богът на древните времена, но поне*

един образ още на този Бог. С други думи, през тези времена духът беше изчезнал вече пред погледа на душата. И душата се намираще в един свят лишен от дух; по същия начин, много по-късно, един Майстер Екхардт /Майстер значи Учител/ трябваше да намери Аза в един свят превърнат в нищо.

Без съмнение, в миналото душите имаха силата да си кажат: *аз самият съм божествена същност, когато долавям вътрешно духа в мене.* Но сега духът не може да бъде вече виждан непосредствено; *душата няма вече чувството, че е посланица на духа, защото за да предадеш едно послание за нещо, трябва да го познаваш.* Тя се чувства тогава носителка на силите на Логоса, въпреки че този образ няма вече в нея живот и не се изразява вече освен в нейната любов към Бога, от който пази в себе си едно отражение. Така душата не се чувства вече като една посланица, а като носителка на образа на божествения Дух.

Накратко казано, една нова форма на познанието се явява тогава, чрез която, когато човек поглежда вътре в себе си, чувствава, че неговата душа не предава, вече посланията на духа, а *носи* неговия образ.

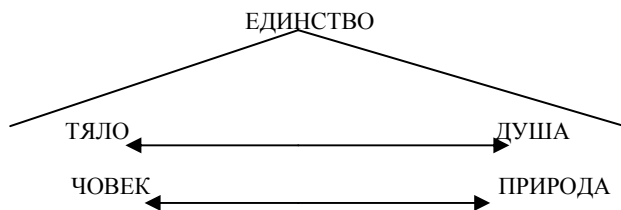
Понеже хората бяха изгубили непосредственото виждане на живия дух, тялото не беше вече чистото отражение на този дух. За да виждаме в него едно отражение, би трябвало все още да долавяме, да възприемаме първичната форма. Следователно, в това ново схващане, тялото става нещо свършено друго, то стана това, което бихме могли да наречем една *сила*. Явява се понятието на *сила*. От сега нататък тялото ще бъде считано не вече като създадено по образ и подобие на божествения модел, а като един комплекс от сили. И природата, в която по-рано хората виждаха навсякъде да се отразява непосредствено духът, се явява от сега нататък като една тъкан от сили създадени от този дух.

Но същевременно природата става *чужда* на човека. Душата, бихме могли да кажем, изгуби нещо, защото тя няма вече прякото съзнание за духа. Казано в общи черти, душата е станала анемична, като същевременно тялото е добило здравина, сила. Образ на духа, в миналото, подобие на този дух, този свят от сега нататък е изцяло пропит от сили. Един комплекс от сили има неща повече материално отколкото отражението на духа, през което още може да се отгатне духът.

Ще кажем с една реч, че светът на телата е станал по-твърд, докато душата се изтъняваше. Това е явлението, което се налагаше на съзнанието на хората, в първите редици на които се намираще този мъдрец, за който Ви говорих, който, наклонен над вселената, която беше станала няма, беше намерил само едно: *съзнанието, че неговата душа беше носителка на Логоса.*

Между по-тънката душа и по-сгъстения свят на телата се явява следователно едно противоречие, един контраст, който по-рано не съществуваше. По-рано във всички неща хората виждаха Духа; *сега, тялото се противопоставя на душата и човекът на природата*. Между тялото и душата се разтваря една пропаст непозната по-рано, преди мъдрецът, за който Ви говорих днес, да беше изразил това ново чувство, че човекът е нещо различно от природата. Тази противоположност характеризира пътя изминат от мисълта между епохата на този мъдрец и тази на Николай Кузански.

Тогава човекът прави усилие да схване връзката, която съществува между тялото и душата, между душата, лишена от съзнанието за духа, и тялото, станало твърде сгъстено, превърнало се в прост комплекс от сили. Хората упорито се стремят да намерят една връзка между човека и природата. Но природата не е вече освен само сила. В това време, човекът няма и най-малкото понятие за това, което днес наричаме природни за-

кони; *той чувствава в природата само сили, живее сред тези сили*. И когато поглежда вътре в себе си, не долавя една душа с неопределена воля, с неясна чувствителност, с абстрактно мислене, а вижда в нея живия носител на живия Логос, на този Логос, който, както се знаеше, не беше Бог, а само живият образ на Бога.

Тази противоположност, съвършено различна от онази, с които се сблъсква съвременното човечество, ще запази своята пълна сила до 11 и 12 столетие. Трябва да се опитаме да я пресъздадем в себе си по един колкото е възможно по-жив начин, в противен случай се излагаме на опасността да извършим грешката, която са направили всички историци на философията, които виждат в Демокрита, гръцкия философ от 5-то столетие преди нашата ера, един атомист, в модерния смисъл на думата, за щото той е допуснал съществуването на атоми. Подобие то между употребените думи не означава тъждественост на схващанията. Между модерния атомист и Демокрита има цял един свят; *понеже чувствава в себе си контраста, противоположността между човека и природата, между тялото и душата, Демокрит говори за атоми, които не са друго освен комплекси от сили, и ги противопоставя на пространството,*

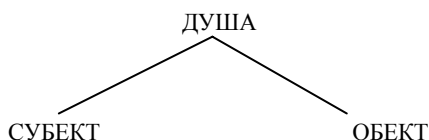
както един съвременен атомист не би могъл да стори това за атомите на модерната физика. Би ли могъл днешният учен да каже както Демокрит: няма нищо повече в битието и в нищото, нищо повече в пълното и в празното? За Демокрит празното пространство е родствено с пространството изпълнено с атоми. Но това има смисъл само за едно съзнание, което не познава още модерното понятие за тяло и, заедно с това понятието за съставлящите го атоми, което познава само силовите центрове от същото естество както и това, което съществува във от тях. Защото ако Демокрит си беше представил празнотата по наш начин, явно е, че той не би сравнил с битието; ако прави това, то е именно затова, че той търсеше там душата, душата носителка на Логоса. Съществуването на душата е за него една необходимост, но това е една психическа необходимост, вътрешна, която няма нищо общо с тази, която произтича от нашите природни закони. Ето какво трябва да разберем, когато искаме да схванем отсенките на мисълта и на чувството от тези минали епохи.

След това идва времето на Майстер Екхардт и на Николай Кузански, когато човек изгубва на свой ред съзнанието за живия Логос в човешката душа. Мъдрецът от миналите времена слушаше вселената и се оплакваше, че не чува нищо; *Майстер Екхардт и Николай Кузански намират в нея нищото и в това нищо те търсят Аза.*

Тук именно за мисълта се явява зората на модерните времена. Душата е изгубила чувството на живия Логос, но сега тя има идеи, понятия, и когато поглежда в себе си, тя намира представи, които накрая водят до влеченото. Тя е избледняла още повече, станала е още по-тънка. Човешката мисъл навлиза в една трета фаза на своето развитие. В първата фаза тя е чувствувала в себе си присъствието на духа; *тя беше посланица на този дух.* Във втората фаза тя чувствуваше, че в нея живее Логосът, жив образ на Бога: *тя беше носителка на Логоса.* В сегашната, третата фаза, тя не е друго освен един резервоар, в който се натрупват идеи и понятия; *тяхното предимство е точната сигурност на математиката, но все пак това са идеи и понятия; вътрешно душата се чувства крайно отслабнала, изтънчена.*

В замяна на това, земният свят добива все по-голяма плътност. Съзнанието, което човек има за себе си също приема една трета форма. Човекът не може още да се откаже напълно от своята душа; *но за него тя не е вече освен един резервоар на идеи и неговото собствено тяло не е вече само един комплекс от сили, то е съставено сега от вещество, от материя, която заема една част от пространството.* Човекът вижда в себе си нещо, което абсолютно отрича духа. Това е тялото, така как то го схващат един Бейкън, един Лок, материалното тяло, свършено чуждо

на вътрешното същество на човека. Старата пряка, жива противоположност между душа и тяло, човек и природа, отстъпва място на една друга противоположност, която отива все повече и повече към отвлечеността. Душата, която се чувствуваше жива, защото виждаше в себе си Логоса, образ на Божеството, постепенно е стигнала до там, да не бъде нещо повече от един резервоар на идеи, един субект, докато всичко около нея, което по-рано беше съединено с нея, става за нея нещо чуждо, става един обект.

Природата става един обект на познанието. И много естествено, познанието не се насочва вече освен към този обект. Но какво вижда то в него?

Природата не у вече за човека това, което тя е била за гърците; *тя е един физически обект, една съвкупност от тела, в които той не вижда вече нищо духовно*. Това е една природа лишена от нейния духовен елемент, която субектът трябва да обхване по външен път.

Именно защото по силата на своето развитие човекът е изгубил всякакъв вътрешен допир с нея, той е търсил да създаде една наука на природата. Тук ние намираме на онази точка, на която беше спряла миналата сказка. Ние видяхме, че Николай Кузански, когато повдигаше своя поглед към божествения свят, си казваше: *там трябва да спре всяко познание; за да се говори за божествения свят, човек трябва да притежава мъдрото невежество*. Колебаейки се, той се опита да фиксира с няколко математически символа нещо от този божествен свят; *но той си даваше напълно сметка за безсилието на математическите науки да схванат този божествен свят*.

Между "De Docta Ignorantia" от 1440 година и "De Revolutionibus Orbium Coelestium" и изтекъл, казах аз, един век. Коперник опитва да разреши от външната страна, да сведе до формули проблемата, която Николай Кузански искаше да разглежда служейки с математически символи. Човекът се опитва да разбере природата с помощта на математиката в момента, когато изгубва живото чувство за нея. Това се проявява даже в историята на смисъла на думите; *защото в миналото в "природата" хората са чувствували още "раждането" /латинската дума "Natura" значи "Раждане"/, докато днес за нас тази дума означава само един свят от неодушевени тела*. Разбира се, самата природа е винаги живот и дух; *тя е*

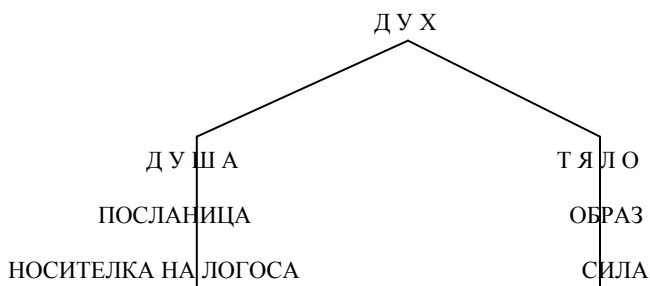
станала нещо мъртво само за човека, което той не би могъл да разбере освен с помощта на най-непогрешимия инструмент на познанието, математическото разсъждение.

Така протича развитието на човечеството: през първата фаза на това развитие човекът вижда Бога и света съединени, Бог и света и светът в бога, "монон"а, единството. През втората фаза човекът има действителното виждане и на тялото, на човека и на природата; душата носеща в себе си живия Логос, който нито се ражда, нито умира; природата - това, което се ражда и преминава. В третата фаза човекът стига до там, да схваща една отвлечена противоположност: самият субект пред обекта, външния свят. От двете, този външен свят е най-материалният; чужд на човешкото съществуване, той не може да бъде познат освен чрез единственото средство на математическите науки, безсилни да проникнат в душата на нещата и поради тази причина Николай Кузански ги използваше твърде плахо под формата на символи.

Следователно раждането на естествените науки се дължи на твърде стари стремежи на човешкия дух. Съдбата на човечеството изискваше това да бъде така. И ние живеем днес в третата от тези епохи, които вече охарактеризирах.

Първата епоха би могла да бъде наречена пневматологическа; тя търси духа в неговата първична форма. Втората е мистична, в най-широкия смисъл на думата; третата е математическа. Първата е траела до момента, когато е живял древният мъдрец на Южна Европа, за който говорихме по-горе; втората стига до Екхардт и Николай Кузански; там започва ерата на науките основани на математиката, в която живее и тя ще продължи и след нас.

ДУХ : ПРЪВОПРИЧИНА ИЛИ ПЪРВИЧНАТА ФОРМА.
ДУША : ПОСЛАНИЦА МЕЖДУ ТЯЛОТО И ДУХА.
ТЯЛО : ОТРАЖЕНИЕ, ОБРАЗ ИЛИ ОТЗВУК НА ДУХА.

СКАЗКА ТРЕТА

Ние видяхме, в кой момент са се родили научните схващания, в смисъла, който ние даваме днес на тези думи. Тази нова форма на мисълта се проявява за първи път с яснота в начина, по който един Коперник е схванал астрономията; *тя е резултат на новия допир, който се установява между математическия дух и външния свят*. Тази промяна, бихме могли почти да кажем тази революция в ролята играна от математиката, има най-големи отражения върху развитието на модерната наука. Днес хората имат явен стремеж да виждат в нашата модерна мисъл нещо абсолютно, окончателно, без да държат сметка за метаморфозите, през които тя е минала.

Днес математиката и ролята, която тя играе във философията, се схващат по определен начин и се мисли наистина, че това не би могло да бъде иначе. Без съмнение, хората разискват върху тази или онази точка, върху тази или онази история, но общо взето се мисли, че се е стигнало до едно окончателно схващане, без да се мисли, че в едно още близко до нас минало човечеството е схващало твърде различно ролята приписвана на математиката. Въпреки това достатъчно е да си припомним с достатъчна точност, че малко след момента, който отбелязва началото на нашата научна ера, след публикуването на съчинението на Николай Кузански, не само Коперник се опита да обясни движенията на слънчевата система с помощта на математическо то разсъждение, но философи като Декарт и Спиноза виждаха в математическата мисъл идеалния инструмент, благодарение на който човекът щеше да разбере и да обясни физическия и духовен свят.

Спиноза изложи своите принципи в неговата "*етика*" и, въпреки че в това съчинение не се срещат формули, нито уравнения, логическата връзка на неговите разсъждения е съвършено съобразна с математическата линия. Хората от неговото време също бяха стигнали да схващат математиката като един модел, като един типичен метод на мислене, който служи както за установяване на вътрешната сигурност така и за изразяване не на вселената. Една система на света установена според строгата математическа мисъл, геометрическа мисъл, трябваше по необходимост да отговаря на действителността.

Именно това отношение трябва добре да разберем, ако искаме да схванем из основи научната мисъл. За хората от това време математическата мисъл беше станала една способност, един начин на мислене, който задоволяваше самия себе си. Нека разгледаме по-отблизо, що значи това. Един Декарт, един Коперник са имали спрямо математиката приблизително отношение на днешните хора Нека си представим един съвременен математик. Той търси в областта на геометрическите представи сво-

ите аналитични формули, за да обясни това или онова физическо явление. Той изхожда от схващането, че пространството има три измерения, съгласно Евклидовата геометрия, или, по общо, от схващането на едно пространство надарено с измерения, ако държи сметка за не-Евклидовата геометрия; *в това пространство той различава три перпендикулярни посоки, тъждествени помежду си*. Това пространство съставлява, бихме могли да кажем, едно цяло, което е достатъчно за себе си, което се представя на съзнанието, без това последното да се запита, от къде идва то, т.е. *от къде идват* въобще геометрическите представи.

Съвременната психологическа наука е станала толкова материална, толкова повърхностна, че явно човекът е изгубил всяка способност да слиза вътре в себе си, в тези дълбини на душата, къде би намерил например изворите на геометрическата мисъл. Човекът се задоволява със своето състояние на обикновеното съзна ние; *той вижда в математиката плода на своята мисъл, а не на вътрешната опитност*. Въпреки това той никога не би стигнал да схване пространството с три измерения, ако нямаше вътре в себе си чувството на тези три измерения, на тези три посоки.

Първата от тези посоки е тази, която отива отпред назад. В тази посока ние извършваме, например, явленията на поглъщане и храносмилане - тук аз не държа сметка за животните - както и други органически функции, което ясно ни показват анатомията и физиологията. Тази ориентация на някои вътрешни процеси е съвършено различна от посоката, в която аз извършвам, например, странични движения с моята дясна ръка, след това, симетрично, с моята лява ръка. Тези движения се извършват според измерението надясно и наляво. Най-после нека си спомним чисто и просто, че в течение на своето земно съществуване човекът расте според едно трето измерение; *защото ако в началото на своя живот той пълзи по земята, по-късно той постепенно се изправя в посоката от-долу нагоре*

Присъщо е на съвременното научно схващане тези три основни посоки да се разглеждат по един чисто външен начин, без те да бъдат изживени вътрешно; *отвън се наблюдават функциите на организма и движенията на тялото*. Ако на една психология достойна да носи това име би било възможно да проучи душите на хората от миналото, би се знаело, че тогава човекът е имал едно вътрешно чувство на тези три посоки, чувство изцяло психологическо. Той действително е имал чувството, вътрешното чувство на движението отпред назад; *знаел е, например, да прави разлика между вкуса, изразен в неговата сила, на храните, според това, дали те са били поставени в предната или в задната част на небцето*. Това особено качество на вкуса на едно вещество, по-подчертан към върха на езика и постепенно намаляващ до пълно изчезване към

дъното на небцето, беше нещо абсолютно действително, конкретно; *по този начин човекът имаше вътрешна опитност за посоката отпред-назад, нещо, което днес е станало невъзможно за него.* Той няма вече нито живото чувство на това, което дължи на факта, че погледът на неговите очи се кръстосва, кръстосване, което им позволява лъчите им да се срещат в определена точка. Нито пък има вече конкретното чувство на това, което върши, когато придвижва своята дясна ръка наляво и своята лява ръка надясно. Но още повече той е изгубил посоката на светкавицата на една мисъл, която го прониква отгоре надолу до сърцето. Тези три перпендикулярни посоки на пространството, отдясно наляво, отпред назад, отгоре надолу, за които по-рано е имал една вътрешна опитност, са основата, върху която ние изграждаме пространството с трите измерения. Това пространство е от влечената форма на първичното чувство. Някогашният човек ясно знаеше, че математиката, геометрията се проявяваха в неговата собствена личност и че, продължавайки въвн от него тези три измерения, от горе надолу, отдясно наляво, отпред назад, той можеше да обгърне целия свят.

Трябва действително да почувствуваме огромната разлика, която съществува между математическото чувство, свързано с една жива опитност, и студената и печална схема на аналитичната геометрия, която, безразлично къде, в пространството, взема някакъв изходна точка като начало на една система от перпендикулярни координати помежду им, свършено чужди за самите нас.

А тази отвличена схема човек я извлича преди всичко от себе си. Съвременната математическа мисъл, която е станала основа на експерименталните науки, се е родила *следователно от някогашното, разбира се свършено различно схващане, основано на едно вътрешно, малко смътно чувство, сравнима с това на сънуването, и което днес не съществува освен в подсъзнанието.* Всъщност човекът черпи от са мия него схващането за трите измерения на пространството; *но той върши това при пълно безсъзнание.* Неговото обикновено съзнание не участва ни най-малко в това. То познава сама установената схема, фиксирана веднъж за винаги, отрязана от нейните корени.

Вместо скелета на пространството, бихме могли да вземем също така добре която и да е друга схема или понятие извлечено от алгебрата, геометрията, аритметиката; *защото първоначално всички те са били извлечени от вътрешния живот на човека и след това са изпаднали в отвличеността.*

Няколко столетия преди 15-то, 16-то или 17-то, хората още притежава, що се отнася за числата, един остатък от това вътрешно чувство, за което току що говорихме. Без това той не би могъл да намери за тях имена,

които често са твърде характерни, в един момент, когато числата бяха станали вече отвличености.

Помислете например за числото "две", чийто звук и смисъл намирате в "двойно", "деул", "дуализъм", даже и в "раздвоение" /колебание, съмнение/, които още изразяват ясно една действителност. Числото е получило своята говорна форма не чрез външно подражание, а чрез фиксирането, кристализирането на едно действително изживяно чувство, станало схема, както пространството с трите измерения, под неговата съвременна форма, е отвличената схема на една вътрешна действителност. Живото духовно дихание, което още одушевяваше душите през времето на първите християнско столетия, се проявява например във факта, че в очите на тогавашните хора математиката и мистиката съставляваха едно. Мистика, Матезис, Математика, са съединени. За един мистик от първите столетия на нашата ера мистиката беше един път на познание, който минаваше през душата; *математиката поемаше външния път, този на тялото*. Например, геометрията се е родила от чувството на ориентира не в пространството от дясно наляво, отпред назад, отгоре надолу.

Истинският мистичен път, бихме могли да кажем, е този, който минава през душата; *математическите науки са външната мистика*. Едната е изцяло вътрешна и пренебрегва тялото; *другата е основана на вътрешната опитност на тялото, едно живо, непосредствено познание на законите на организма*.

Фактически, един Декарт и един Спиноза още притежават един остатък от това познание, поне в начина, по който те прилагат математиката; *това лесно може да се установи, ако се проучат техните съчинения без предубеждение, като се отъждествим колкото е възможно с тях*. Това, което различава философията на един Спиноза от самата мистика, не е просто друго нещо, освен, че един мистик като Майстер Екхардт или Йоханес Таулер, търсят вътрешната опитност на тайните на света в сферата на чувството, докато Спиноза превъзстановява тези тайни вътре в него според метода на математиката.

В действителност, няма съществена разлика между начина, по който Екхардт и Спиноза прилагат, единият своя мистичен метод, другият своя математически метод. Този, който вижда някаква разлика, наистина не е схванал, че Спиноза е живял вътрешно своята "етика" по един абсолютно действителен начин, според математическия метод. В него още съществува един отзвук от времената, когато математиката и Мистиката бяха за човека два пътя на познание за душата.

Може би си спомняте за начина, по който се опитахме по един съчинение озаглавено "Загадки на душата", да намерим отново, по един съоб-

разен със съвременната мисъл метод, принципите, които царуват при изграждането на човешкия организъм. Ние различихме във физическото тяло три системи от функции: *сетивно-нервната система, ритмичната система и метаболитната система /системата на обмяна на веществата/, която обхваща двигателните и асимилаторните функции*. Без да става нужда да настоявам повече, с това аз разбирам нещо различно от карикатурата, в която всичко това бе превърнато в университетите. Това не са изолирани системи, просто поставени една до друга; *напротив те напълно се взаимнопроникват*. Например, ако сетивно-нервната система е локализирана главно в главата, тя е също разпространена в цялото тяло; *по същия начин главата участва в ритмичната система*, и пр., и пр. Тук се касае за една класификация по отношение на функциите, а не за едно разпределение на пространството. Тази класификация е необходима, ако искаме да се научим добре да познаваме човешкото същество.

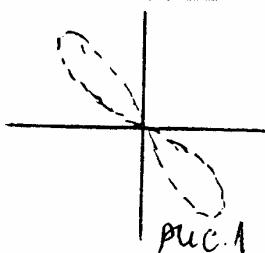
Нека следователно я възприемем и да разгледаме особено метаболитната система. Чрез своите сетива човек се приспособява към външната среда, към външния живот; *например той поставя своето тяло, своите крайници в хармония със своите вътрешни сетива, за които току що говорих, сетивата на трите ориентации или посоки в пространството*. Външните движения на тялото са зависими от вътрешната ориентация. Нашата подхода е подчинена на чувството, което имаме за ответната посока, нашите движения на ръцете на чувството за хоризонталната посока отдясно наляво; *даже когато говорим, движенията на нашите органи са приспособени към чувството за посоката отпред назад*. Винаги, когато правим едно движение, ние проектираме във външния свят нашата вътрешна ориентация.

Да видим това, което става в случая с математиката и кой е в тази област делът на действителността и на илюзията. Да се анализира някое физическо явление и за бъде то отнесено към картезианската система на координатите, това значи да се движим абсолютно в отвлеченото, в илюзията. Постъпвайки по този начин, ние свеждаме мисълта до една чисто сетивно-нервна дейност. За да установим наистина една връзка между човека и физическото явление, трябва да апелираме към целия организъм, особено към двигателната система, трябва да държим сметка за трите посоки, които човек носи в себе си. Когато вървя, аз зная, че чувството за вертикалното положение ме поддържа прав върху моите крака, и че, освен това, ако мога да се придвижвам, това е защото имам чувството за посоката отпред назад; *аз зная, например, че ако, плувайки, протягам ръцете, аз се ориентирам в посоката отдясно наляво*. Нищо от всичко това не се намира в картезианската схема. Това, което дава на човека

впечатлението на действителността, когато той заема своето място в пространството, аз нямам действително това впечатление, освен ако си дам сметка, че моята сетивно-нервна система ми доставя само един илюзорен образ на това, което става в дълбините на подсъзнанието, там където вселената влиза в допир с крайниците, с човешкото тяло. Там се намират изворите, от които сме почерпили цялата математика и по-специално геометрията.

Геометрията не би съществувала, ако човек не притежаваше в себе си чувството на пространство. Упражнявайки геометрия, ние действително издигаме това, което става в нашето подсъзнание, в сферата на илюзията, на отвлечеността. Ето защо геометрията ни изглежда нещо толкова отвлечено, толкова отдалечено от нас; *под тази форма тя е една придобивка от скоро време на развитието; през времето, когато хората още чувствуваха родството между мистиката и математиката, тази последната интересувахе още цялото човешко същество.*

Но днес, какво човешко има във факта да се измисли някаква точка в пространството, да се прекарат през нея три линии с различна ориентация и да се постави тази схема в отношение с истинските посоки, които долавяме в пространството? Геометричното понятие е напълно отрязано от човешката опитност. В наши дни, повече от всякога, са отрязани връзките между човека, тази действителност, и понятията, с които си служим математикът. Кога впрочем тази връзка е била действителна? /Виж рис. №1/.

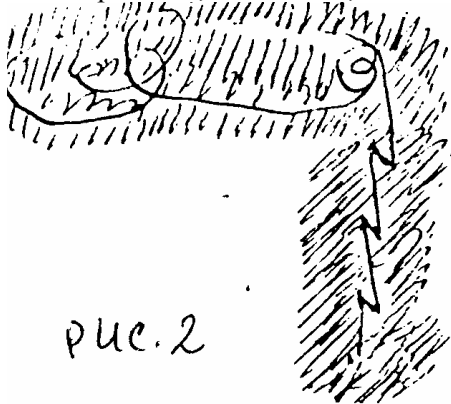

Ние видяхме в кой момент на историята това е било още така; *остава още да опишем, как и чрез какъв процес.* През тази епоха, когато е извършил едно движение, когато е проектирал своето вътрешно пространство около себе си, човекът е чувствувал не само, че е вървял отзад напред, че постоянно е възстановявал своето равновесие - но зад всяка едно от своите движения той е чувствувал активната сила на кръвта. На основата на движенията, които извършва човек, от най-малкото до най-широкото, под впечатлението на средата, която изпитва че движението, стои дейността на кръвта, силата на кръвта.

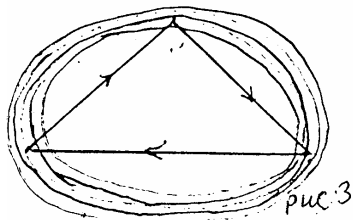
Без съмнение, днес за нас кръвта не е вече нищо друго освен тази червена течност, която се явява, когато се одраскаме! Но през епохата, когато математиците не бяха още чужди на мистиката, през епохата, когато вътрешното чувство на движението, въпреки че смътно, беше свързано с това на кръвта, човекът наистина чувствуваше живо кръвта в себе си. Той се преобразяваше според пътят изминат от потока на кръвта било в белите дробове, било в главата. Той чувствуваше прииждането на кръвта, когато повдигаше коляното или крака, движение, чиито отсенки се менят според това, дали аз повдигам крака си или го слагам на земята, дали лениво спя или прекарвам мислите през главата си.

Човекът може да пресъздаде вътрешно, и във всички негови отсенки, своето собствено тяло, когато чувствува живота на кръвта. Представете си, че започвате да вървите първо бавно, стъпка по стъпка, след това все по-бързо и по-бързо, че за почват да бягате, да танцувате по всички посоки; *представете си, че за всички тези движения нямате никакво отвлечено интелектуално съзнание, а ги живеете съзнателно.* Вие ще почувствувате вътре в себе си движението на ходенето, на бягането, на танцуването и че същевременно бихте почувствували живота на Вашата кръв. И ако щете представете си чрез една схема това, което става по този начин във Вас, не би ли било това нещо от този род?

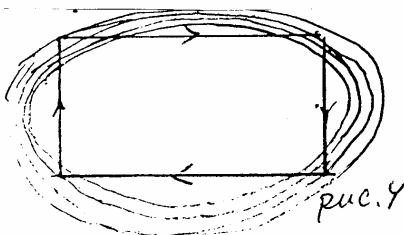
Всяка една от малките тънки линии би представляла чувството, което имате за силата на Вашата кръв във всички изминати положения. Впечатлението на самото движение, съвпадащо с това на пространството, е представено чрез дебелите черти. Другите впечатления, представени чрез тънките линии се редуват във времето. /Виж рис. №2/. Ако стигнете да добиете достатъчно сръчност, ще можете, бягайки по един триъгъл-

ник /Виж рис. №3, дебелият линия/, да имате вътрешна опитност на Вашата кръв /Виж рис. №3, тънката линия/.

Ако бягате по един четириъгълник, ще имате същата опитност под малко различна форма /Виж рис. №4/. Външните геометрически форми отговарят на качества, на различни отсенки на вътрешната опитност.

Това е именно изненадващото, извънредно положение: *математиците от миналото, когато говореха за триъгълника и за четириъгълника, виждаха в тях нещо свършено различно от нас, една тайна - което не значи нещо объркано, както би ни накарало да помислим мъгливото описание на съвременните мистици.* И те описваха вътрешната опитност на този, който пробягва триъгълника или четириъгълника или един петъгълник. Цялата геометрия почиваше на вътрешната опитност, изживяна в движението на кръвта.

Това беше наистина онова време, когато човек можеше да каже както Гьоте: *"кръвта е един твърде особен сок!"* Защото тази течност, когато чувствуваме вътрешно нейната дейност, прави от всички геометрически фигури нещо живо, превръща ги във вътрешно чувство; *така човек научава да познава самия себе си, имайки вътрешната опитност на триъгълника, четириъгълника, петъгълника, чувствуйки, как в него преминава силата на кръвта.* Това е вече мистика. Математиката не само беше близо до мистиката, в миналото тя представляваше външния аспект, изживян чрез впечатлението на движенията на кръвта.

За мистиката от миналото всички геометрически форми се превръщаха в един интензивен, ритмиран живот, ставаха мистическа опитност.

Човекът, можем да кажем, притежаваше тогава едно цялостно познание за самия себе си. Но, както видяхме, в даден момент той изгубва това впечатление да участва с цялото си същество в мировото съществуване, в тайните на вселената Той отдели от своята душа математиката.

Изгуби интимната опитност на движението; *но в замяна на това, той преведе в математически криви външните отношения, които съществуват между различните движения.* Той изгуби вътрешното чувство на Живота на кръвта; *стана чужд на самия себе си.*

Представете си това развитие, тези превръщания, това обедняване на вътрешния живот. Математиките са станали нещо отвлечено, без връзка със живота. И представете си тогава чувството, което завладява човешката душа. В миналото тази душа търсеше съзвучието, което свързваше чувството на кръвта с усещането на движението; *от сега нататък опитността за геометрията е отрязана от вътрешния живот.* В миналото, когато математиките и мистиката съставляваха едно цяло, човекът участвуваше с цялото си същество в живота на вселената; *неговите собствени движения бяха приспособени към живота на вселената.* Човекът беше по мярката на космоса, той живееше от живота на звездите.

Съвременният човек налага на вселената една система от координати. Но той изключва себе си от тази система. Той няма вече, както миналото, живото чувство на движението на неговата кръв, отговарящо на всяка една от геометрическите фигури; *той изгуби всякакво разбиране за начина, по който чувствуването на живота на кръвта му даваше усещането за пространството.* Можем ли да си представим, че в 7 или 8 столетие, през епохата, когато усещането на движението беше още тъждествено с математическото чувство, когато вътрешната опитност за кръвта беше още жива, някой би могъл да измисли една астрономическа наука по начина на Коперник, с една изолирана система от оси и координати, чужда на човека? Не, това стана възможно само тогава, когато душата на човека се преобразува. Нямайки вече вътрешното чувство на живота на кръвта, човекът беше узрял да измисли една физиология основана върху анатомически наблюдения. Именно в този момент човешкото развитие тръгва по един нов път. От една страна Коперник построява своята астрономическа система; *от друга страна Харвей, съвременник на Бейкън и на Хобс, открива кръвообращението на кръвта.* Човек гледа света с мъртвите очи на математиките и това не може вече да се помири с древната космогония на Птоломей; *наистина тази космогония беше още тясно свързана с човешкото същество и с неговата вътрешна опитност за математическите форми.* От сега нататък човек не познава вече освен частното, системата от координати изхождаща от някаква нула. Той няма вече вътрешната опитност за кръвта, но открива чисто физическото течение на кръвта, което има за център сърцето.

Така се родиха естествените науки в течение на човешкото развитие с всички техни съзнателни и несъзнателни аспекти; *за да разберем, как са се родили те, как някой е могъл да помисли да направи опитите, на-*

блюденията, които доведоха до откритието на Харвей, трябва да проучим това, което е станало в този момент в душата на човека.

СКАЗКА ЧЕТВЪРТА

В предишната сказка аз се опитах да Ви покажа, как съвременното научно схващане се е родило постепенно от едно старо схващане на математиките, схващане, което държеше сметка не само за количествения елемент на числото, но и за неговото качество, за неговата вътрешна природа и за неговата форма. Следователно това схващане виждаше в една геометрическа форма, триъгълник или правоъгълник, било граница, било траектория на едно тяло, една фигура интимно свързана с вътрешната опитност за триъгълника, за правоъгълника.

Този начин на виждане нещата се измени, когато човекът нямаше съзнание, че в миналото всяко количество, всяко число бяха за него неделими от неговата вътрешна опитност за света. Следователно в неговите очи количеството и числото се разединиха през това време и ние можем да поставим това разделяне точно в онзи момент, когато пространството, схващано като едно цяло, от което човекът беше част, бе заменено с това понятие на една схема, при която всяка точка може да бъде взета произволно за начало на една система от три перпендикулярни координати. Математиките се родиха под тяхната модерна форма на закони предназначени да владеят природните явления.

Можем да кажем, че в миналото човекът считаше числата и техните отношения за нещо живо, неделимо от Бога или Боговете, който царуваше над света и беше явна причина за всемирния ред. Напротив, въпреки че могат да бъдат отъждествени взети изцяло с това, което наричаме природни явления, математическите схеми и отвлечености, върху които днес хората се опитват да приложат природата, не могат да се съединят по един траен начин с човешката душа; *ето защо човекът не може вече да разбере, нито да проникне природните явления, ето защо той не може вече освен да ги наблюдава, да реагира.*

Всичко, което може да се каже, е, че тези отвлечености, тези измислени схеми са в съгласие с действителността; *но защо?* Светът, в който се движат тези схващания, не може да ни обясни причината.

Нека се върнем назад до времето, за което аз вече Ви говорих, когато всичко, което беше част от тялото, беше считано като образ на духовното. Когато човекът поглеждаше вътре в себе си, той намираще там отново математическия елемент, неделим от божественото, в неговия собствен организъм. Това беше също както при едно произведение на изкуството, което материализира схващанията на художника: *в тялото хората намираща отпечатъка, математическата фигура отговаряща на вът-*

решната опитност, която те имаха за формите, тъждествени с божественото, защото самите природни тела изглеждаха като образи на божественото.

Така следователно, от момента, когато математиките се схващат като нещо чуждо на човека и биват прилагани към телата в които хората пресхватат да виждат образа на духа, в човешката душа по необходимост се промъква агностицизъм.

Това ясно проличава в случая на Коперниковата система, която се яви още при раждането на научното схващане.

Разбира се аз не вземам страна нито за системата на Птоломей, нито за тази на Коперник. Аз заставам строго на историческата зрителна точка и отбелязвам просто, че втората е заменила първата. Следователно от това което ще следва, никой не трябва да заключи, че аз съм повече партизанин на Птоломей отколкото на Коперник.

Нека се пренесем във времето, когато човекът имаше живия усет за ориентацията, за трите посоки: *отгоре надолу, отдясно наляво, отпред назад.*

Този усет на ориентацията той притежаваше благодарение на Земята и по отношение на нея; *например той чувствуваше това, което наричаме горе и долу, по отношение на посоката на тежестта, на отвесната.* Той имаше чувството за дясно и ляво, за предно и задно по отношение на различни те точки на вселената, според които самата Земя е ориентирана. Всички тези посоки той ги чувствуваше в един вид общение със Земята и благодарение на факта, че стоеше прав върху нея. Съзнанието, което имаше за самия себе си, не започваше от главата за да спре до ходилата на краката. Той се чувствуваше пронизан от силата на тежестта, продължен чрез нея, съставлявайки едно цяло със Земята. Именно тази конкретна, действителна опитност беше тази, която доставяше на човека една опорна точка в начина да разглежда Космоса и която, в неговите очи, оправдаваше построяването на Птоломеевата система.

Когато човекът изхвърли във от своя вътрешен живот математическите схващания, той същевременно се отдели от Земята и стана възможно за него да измисли една астрономическа система, която има за център Слънцето. За да бъде поставен центърът на системата във от Земята, трябваше предварително човекът да изгуби вътрешното чувство на ориентация. Следователно схващането на Коперник е интимно свързано с това дълбоко преобразуване, което стана в лоното на човешката душа. Раждането на модерната научна мисъл не би могло да бъде разбрано освен ако го проучим в зависимост от развитието на човешкия дух.

Естествено тези идеи ще изглеждат нелепи за онези от нашите съвременници, които вярват в науката много по-сляпо отколкото в миналото

верующите в техните догми. Обаче ако искаме да имаме едно правилно съждение върху научната мисъл, необходимо е да я свържем с човешката душа и с нейното развитие.

Следователно системата на Коперник се състоеше по същество в преместването на центъра на нашия свят, който от Земята бе пренесен на Слънцето. В това се съдържаха потенциално цялото учение на Джордано Бруно /който, роден в 1548, почина изгорен в Рим през 1600 година/.

Джордано Бруно се явява като прославител, бихме могли да кажем, като защитник на модерните схващания, на идеите на Коперник. Трябва да бъдем добре проникнати от необходимостта за явяването на тези идеи, за да разберем начина, тона, с който Джордано говори или пише, свършено различен от тона, който обикновено се използва от един привърженик на научния метод; *истината е, че Джордано Бруно говори за вселената не като математик, а като лиричен поет*. В думите, с които той украсява модерната наука, има нещо музикално, омагьосващо.

Причината за това е, че с цялото си същество той още участва в начина, по който древните са чувствували вътрешно света; *обаче неговият ум му казва, че в точката, до която са стигнали нещата, човешкият дух е принуден да приема схващанията на Коперник*. Той разбираше необходимостта, които развитието налагаше на човечеството.

В системата на Коперник Джордано Бруно беше оценил особено това, което прави от нея една съвкупност от схващания приспособена към духа на неговите съвременници, без обаче сам да проучи тази съвкупност. Що се отнася за неговото цялостно същество, той принадлежеше на една по-стара епоха; *и много естествено, че той още притежаваше вътрешното чувство на това, което беше обект на теориите, които трябваше да приеме*. Но той не можеше да даде за тази вътрешна опитност една научно обяснение.

И когато на свой ред повтаря пътя следван от мисълта на Коперник, който път той така величествено описва, той не прави това както самият Коперник или както Галилей или Кеплер или даже Нютон. Той се старее по маниера на древните да направи да оживее в него действителността, както един вид да възстанови в себе си живота на Космоса. Но за да може човек да участва в живота на Космоса както са вършели това древните, би трябвало, както видяхме, математиките да бъдат една форма на мистиката, една вътрешна опитност. А за това беше твърде късно в епохата на Джордано Бруно. Ето защо това участие в живота на Космоса приема в него само една поетическа форма. Това придава на неговите съчинения един съвсем специален колорит. При него атомизмът е още една наука на духа и самият атом е нещо живо; *съвкупността от кос-*

мически закони е като една душа; не че той би могъл да участва още, по начина на един мистик от миналото, в живата действителност на тази душа чак до най-малките неща и да вижда в математическите закони на космоса намеренията на духа; но чрез поезията той се издигна до възхищението, до прославянето на това, което от сега нататък е станало външно, чуждо на човека.

Джордано Бруно наистина образува един преход между две схващания за света: *едното, за което днешният човек едва ли би могъл да си състави една идея, което е царувало до 15 столетие и в което нямаше разлика между субекта и обекта /космоса/; другото, при което вселената се схваща с три измерения във от човешкото тяло и във от живото чувство за ориентация.*

Коперник се е постарал особено да схваща света на звездите според отвличената математическа схема. У Нютон ние виждаме математиците, математическата мисъл да се явява изцяло изолирана от човешкото същество, в чисто състояние.

Когато говорим за една историческа личност, трябва винаги да се придържаме към съществените черти; *въпреки това, нека ми бъде позволено да разгледам тук подробно точки.* Нютон е почти първият, който е пристъпил към изучаването на природата чрез отвличената математическа мисъл; *в това отношение той е един вид наследник на Коперник и истински основател на модерните научни методи.*

Интересно е да наблюдаваме, как в епохата на Нютон и след него цивилизованото човечество прави усилия да се приспособи към това огромно преобразуване на мисълта. То успява да направи това не без трудности, както ни показва проучването на някои особени случаи.

Да вземем например Нютон. Той прави усилия да приспособи своята система за природата към отвличените математики, които не държат сметка за човека, за човешкото същество; *той предполага за познатите понятията за време, пространство, място, движение.* В своята книга "Математически принципи на натурфилософията" той казва, че не е необходимо да се обяснява, що е пространство, време, място, движение, защото всеки човек ги познава; *той използва всички тези думи в едно научно съчинение, като им оставя смисъла, който всеки обикновен човек им дава.*

Обаче хората не винаги имат пълно съзнание за това, което казват. Това е нещо твърде рядко, даже при великите духове. Всъщност Нютон не знае, защо той взема като изходна точка тези понятия за място, време, пространство, движение, без да ги обяснява, докато във всичко, което следва, той държи да обяснява всичко, да уточнява всичко.

Това е защото за тези понятия на място, време, движение, пространство, остроумието, умът не служат за нищо. Напразно човек би употребил над тях цялото си остроумие, той не ще напредне по-далече отколкото е бил в самото начало, когато е имал за тях една непосредствена опитност. Той не може да си състави една идея за тях освен с помощта на простия човешки разум, идея, която трябва след това да запази такава, каквато тя е.

Тази констатация е изненадала особено много един от следовниците на Нютон, Бъркли, твърде характерен философ на тази епоха на борба, когато се раждаше модерната научна мисъл. Общо взето, малко съгласен с Нютон, както ще видим по-нататък, той е все пак доволен, виждайки как Нютон взема за основа на неговите научни и математически размишления понятията за място, време, пространство и движение, без да ги е определил. Да, казва Бъркли, именно така трябва да се постъпи. Тези понятия трябва да се вземат такива, каквито ги притежава и най-простият човек, защото там поне те са винаги ясни; *у човека от улицата те са бистри, докато у философа или метафизика те са винаги замъглени, разбъркани.*

Наистина безполезно е да се размишлява върху понятия, които изискват да бъдат изживени вътрешно; *човек трябва да ги чувства непосредствено.* Акробациите на мисълта у Нютон започват едва тогава, когато той си служи с тях, за да обясни света. Защото тогава той буквално жонглира с тях. Казвайки това, аз съвсем не искам да го подценявам; *напротив исках сега да характеризирам това, което съществува като живо в неговия дух.*

Едно от понятията използвани по този начин от Нютон е това за пространството; *и той върши това от начало в смисъла, в който го взема човекът от улицата.* И тук още има един остатък от вътрешната опитност. Пространството на Декарт произвежда у този, който иска да си го представи, да проникне в него със своята мисъл, един вид водовъртеж, един вид "въртоглавие". Това пространство, чийто център може да бъде поставен по воля където и да е, има нещо мъгляво, неопределено. Без съмнение, можем да спорим много остроумно, за да знаем, дали то е безкрайно или не; *без разбира се от това да се получи нещо особено.* Докато едно живо, човешко чувство на пространството малко се интересува от крайното или безкрайното - което впрочем няма никакво значение в едно наистина живо схващане на света.

Можем следователно да кажем, че Нютон взема чисто и просто идеята за пространството такава, каквато я намира. След това той започва да прилага своите изчисления, своите математически формули. В неговата епоха, математиките, геометрията, са вече отвлечени науки, изолирани

от човека; когато чрез тях прониква в областта на природата, той внася там един отвлечен елемент. Той изолира напълно природните явления от човека. За първи път с нютоновата физика ние имаме един възглед за природата, от който е изключен човекът, нещо, което никога не ще намерим в предишните епохи.

Нека се обърнем към един мислител от 4-то или 5-то столетие на нашата ера /едва ли бихме могли да дадем името мислител на тези хора, които още притежаваха един вътрешен живот много по-интензивен отколкото чистата интелектуална дейност/. Можем да преведем неговото чувство както следва: *"Аз чувствавам в едно цяло пространството и Бога. Аз се направлявам в пространството отгоре надолу, отдясно наляво, отпред назад, според посоките начертани от Бога и които чувствавам в самия мене; където и да отида, това става винаги по негова воля"*. Това състояние на душата продължи да съществува и по-късно от 6-то столетие, приблизително до 14-то столетие. До тогава, когато човекът упражняваше геометрия, той не се задоволяваше да начертае един триъгълник; *той чувствуваше, че това, което чертае, Бог го оживяваше в него, рисуваше го с него*. Неговият чертеж представляваше едно качество, което той чувствуваше вътрешно, чрез волята на Бога. Във всичко, което се изразяваше в математически фигури, човекът виждаше намеренията на Бога. Днес математиките игнорират човека. И човекът е забравил, че ги е получил от Бога. В този дух Нютон си служи с тях, за да проучи пространството. В своята книга "Математически принципи на натурфилософията", той си служи с тези отвлечени математики, с едно произволно определено пространство, което впрочем не дефинира, защото има смътното чувство, че тогава ще се изгуби в него. Той взема понятието за пространство в неговата обикновена, текуща форма, но след това с помощта на математиките го обработва така, че накрая то няма нищо общо с истинските закони на пространството. И така започва той да говори за принципите, за началата на природата. Въпреки това, ако проучим по задълбочено неговите съчинения, виждаме след известно време, че неговото собствено схващане за пространството му създава неудобство.

Това пространство, от което е изключен човекът, го задоволява все по-малко и по-малко. И накрая той го определя наричайки го "sensorium" на Бога.

Това е един извънредно интересен израз. Онзи, който първи напълно математизира пространството, разделя го окончателно от човешкото същество, стига въпреки това до там да го определи като "sensorium" на Бога, като един вид мозъчно схващане, което Бог си е образувал. Нютон е отделил напълно природата и пространството от човека, който има чувството за това пространство; *но това му тежи*. Това пространство, в

което човек чувствуваше навсякъде да живее Бог, той го отразява от човека. Но чрез това се отразява и връзката между природата и Бога. Пространството съществува вече само вън от човешката душа, във външния свят, там, където са математиките. По-късно Нютон нарича това пространство "Sensorium Del". Но той е, който то пръв го беше отделил от човека, правейки го чуждо на духа на Бога. Но едно още упорито чувство му пречи да остави това пространство така празно, поради което му възвръща Бога, обаче по един конвенционален начин.

Човекът се е отделил от Бога, от духа, чрез науката; *но той отново се връща и допуска духа по външен път.*

Лесно може да се разбере, че един Гьоте не можеше никак да споделя идеите на Нютон. Противоположността на тези два духа се явява особено силно в *теория на цветовете* от Гьоте. Но самият начин, по който постъпва Нютон; *да откъсне Бога от човека, е противен на чувството на Гьоте.*

Гьоте чувствуваше по инстинкт, че човек трябва да има живата опитност за Космоса, че вселената и нейните три измерения са само едно продължение навън на човешката душа. Той е точно противоположното на Нютон.

Бъркли, който живя по-късно от Нютон, но който още принадлежи на периода на борбите, които се разиграха около раждащата се научна мисъл, Бъркли, както видяхме, е напълно съгласен с Нютон, когато този последният взема идеите за пространство, място, време, движение, в техния обикновен смисъл; *напротив, новите теории, и особено начинът, по който ще бъдат изтълкувани природните явления, не го задоволяват никак.* Защото той схваща ясно, че човешкото същество, изолирано напълно от природата, не може вече да има за нея едно живо чувство, вътрешната опитност, и че да се вярва противното, значи да се залъгваме.

Следователно Бъркли настоява върху това, че нашите сетивни възприятия не са предизвикани, всъщност, от външни предмети, че тези последните даже съвсем не съществуват, но че действителността е абсолютно духовна; *и че вселената, във всички нейни явления, даже и материални, е само едно проявление на духовното.* Твърденията на Бъркли са категорични, защото в него няма вече нищо от старата мистика, а още по-малко от една пневматология, от една наука на духа; *всъщност нищо не го подтиква да издаде тази теория.* Тя е подържана само от догмата на неговата религия; *но тя е здраво установена; за него всяка материя не е друго освен едно проявление на духа.* Той не би могъл да каже, както прави това с логика модерната наука: *зад цвета, който възприемам, има едно движение на трептене, което аз не възприемам.* За него не може

да става дума да се допусне хипотезата за нещо надарено с някой материално свойство, каквото би било елементът в трептене. Аз схващам духовно, казва той, това, което е на основата на физическия свят на явленията; *причината за цвета, който възприемам, е духът, духът, който чувствавам еднакво и в себе си.*

Следователно Бъркли е по същество спиритуалист, в смисъла, в който германската философия употребява тази дума* /* Историците на френската философия наричат системата на Бъркли *абсолютен идеализъм*. Бел. на френск. преводач./ . Ето защо опирайки се на догмата без съмнение, обаче все пак с известно право, той повдига множество възражения против това схващане на природата, върху която биха могли да се приложат математическите закони вън от всякакво вътрешно чувство. Разглеждайки целия Космос като нещо духовно, Бъркли вижда в математиките нещо, което, както и Космосът, се е родило от духа; *той мисли следователно, че човек може да почувствува вътрешно духовните намерения на космоса, доколкото те се изразяват чрез математически формули, но че е невъзможно математическите закони да се приложат към тела по един свършено външен начин.*

От тази гледна точка той се противопоставя на математиките, както ги схваща Нютон и Лайбниц, т.е. на диференциалното и интегрално изчисление.

Бих искал тук да предпазя от едно възможно недоразумение. Тази сказка, под формата, която тя трябва да приеме в серията, от която е част, би могла в много точки да предизвика критиката на модерните духове; *това, което ще последва, ще възстанови положението и ще оправдае напълно за всеки безпристрастен дух твърденията, които съм принуден да представя днес под една доста категорична форма.*

Следователно Бъркли не беше привърженик на изчислението на най-малките величини под формата, в която то беше познато в неговата епоха. Той е противник на всичко, което не се изживява вътрешно и в този смисъл неговото чувство го кара да вижда по-правилно отколкото неговата мисъл. Има повече тънност в неговите впечатления, в неговите чувства, отколкото в неговите мисли. Той чувствава, че инфинитезималното изчисление /изчислението на най-малките величини/ поставя наред с величините, които духът схваща, други величини, а именно диференциалните изчисления, които стигат до известна точност, до известна сигурност в техните частни, но накрая избягват на мисълта.

Тук за Бъркли в момента, където той изгубва допира с действителността; *той се придържа към вътрешната опитност, към непосредственото познание, според метода на древните; следователно той не може*

да допусне математическите понятия, които се изгубват в неточността на диференциалите.

Защото, какво всъщност се прави, когато учените искат да изразят природните явления чрез диференциални уравнения? Изтъква се всичко онова, което избягва на нашата интимна опитност. Нека бъде извинен, ако навлизам тук в една област, в която биха могли да ме следват само специалистите; *за съжаление не ми е възможно да направя тук едно пълно изложение на инфинитезималното изчисление.* Бих искал въпреки това да обърна вниманието Ви върху няколко точки, които се отнасят направо към темата на нашето изследване.

Искайки да овладеят природните явления с помощта на отвлечените математики, съвършено чужди на вътрешния живот на човешкото същество, съвременната наука е стигнала до там, да разглежда само това, което е мъртво. Математиките са били изключени от живота, те могат да бъдат приложени следователно само към мъртвото. Но би и могло да бъде иначе; *чрез самата природа на математическото разсъждение, експерименталните науки са били доведени до там, да разглеждат само това, което е неодоушевано.*

А във вселената смъртта се проявява чрез разлагането, разпадането, подразделянето на микроскопични частици. Материята е атомизирана, сведена е до прах. Този е пътят, който модерната научна мисъл също следва. Именно поради тази причина математическият елемент също се е подразделил, раздробил се е на диференциално уравнение, което иска да изрази един факт, може само да го убие, да го умъртви, да предаде за него само един мъртъв образ. Да се диференцира, значи да се умъртвява; *да се интегрира, значи да се защитят отново в една отвлеченост частиците на това, което е било раздробено, значи да се превъзстанови една схема с това, което диференциалното изчисление е разделило.* Но това не значи да се даде живот на това, което е било умъртвено; *това е чисто и просто създаването на един призрак, който няма вече нищо живо в себе си.*

Под този аспект се явяват на Бъркли последствията, които щеше да донесе приложението на инфинитезималното изчисление. Ако би се изразил по-конкретно, по-живо, той би казал: *вие започвате с това, че умъртвявате света, като прилагате към него изчислението на безбройно малките величини, диференциалното изчисление; след това съединявате вашите диференциали в интеграли, но с това съвсем не сте възстановили един жив свят, вие получавате само един образ, една илюзия.* В действителност една интеграла не е друго освен една привидност, и Бъркли много добре беше почувствувал това. Още веднъж, да се диференцира, значи да се умъртвява; *да се интегрира, значи да се събират*

костите и прахът, за да се възстанови първичната форма; но в действителност се получава само един скелет, една схема без живот.

Понеже чувствава нещата по този начин, Бъркли, бихме могли да кажем, не е от своето време. Наистина, научната мисъл се е родила, защото тя трябваше да се роди и който би искал да отрече на инфинитизмално то изчисление всякакъв смисъл на съществуване, би бил побъркан, а не учен. Но въпреки това ние разбираме чувството на един Бъркли, поставен, както той е бил, в епохата, когато се ражда едно ново схващане на света.

Той тепърва предчувствайки, какво ще донесе със себе си това ново схващане: *той чувствава, че човекът ще изгуби от погледа това, което в миналото е виждал в природата, т.е. това, което се "ражда", за да не разглежда вече освен смъртта.*

А с това хората не се занимаваха в миналото, те не се интересуваха никак от него. Те насочваха поглед към живото, към ставащото, към растящото; *от сега нататък се изучава това, което загива, което се раздробява; в миналото човешкият дух имаше пред погледа си живота, който съставлява едно цяло във всички същества; сега той разглежда атома.*

В света, който ни заобикаля, това, което живо, е по необходимост предназначено да умре. Беше необходима една наука на мъртвото, на това, което е преходно. Тя трябваше да се роди именно в момента, в епохата, кога то човечеството беше узряло да я разбере. Но ние разбираме, че един човек като Бъркли, понеже живееше още в миналото, е могъл да се надигне против нея.

Нашето време още прибира плодовете на това ново познание. Ние присъствуваме на тържеството на научната мисъл, която плашеше Бъркли. Това тържество трая докато теориите на относителността дойдоха да свалят от престола нютоновите идеи. Защото мненията на Гьоте не можаха да си пробият път; *за да разберем добре теориите, които се наложиха, трябва да съзрем страха, който обхвана някои духове, които не бяха изгубили всякакъв жив допир с миналото, или с впечатленията сродни с чувството от миналото.*

Ние видяхме, че Джордано Бруно отстъпи пред необходимостта да изледва неодоушевеното чрез чисто математически методи. От атома той прави един жив свят, поетизира математическото схващане, за да го свърже още с човешката личност.

Напротив, от самото начало Нютон постъпва като математик. Все пак това е мъчително за него и ето защо, отделяйки пространството от човека, той прави от него още едно "Sensorium Dei".

Бъркли е решителен противник на новия начин на мислене на същевременно се противопоставя коренно на "инфинитезималния" стремеж.

Обаче модерната наука завладява напълно тази област, която Джордано Бруно искаше да поетизира, в която самият Нютон не се чувствуваше напълно удобно и в която Бъркли отказа да проникне.

Днес ние имаме нужда да си съставим една ясна идея за това, което е модерната мисъл; *ето защо трябва да се върнем в миналото в нейната изходна точка*. Математиките станаха една отвлечена наука, без жива връзка с човека; *те овладяха природата и тази последната, на свой ред, се оттегли от човека; сега за нас се касае да намерим отново тази жива природа*. Защото, *докато не намерим духа в природата, ние не ще стигнем до едно задоволително схващане на духа*.

Човекът живеещ върху Земята е предназначен да умре; *също така, развитието на човечеството изискваше, щото непосредствената опитност за живата природа да бъде последвана от едно интелектуално познание на неодушевеното*. За да познаем някои неща, необходимо е да изучим мъртвия труп. Също така има някои космически тайни, които могат да се открит само на научната мисъл.

За да завърша, позволете ми една малка лична забележка. Аз никога не съм бил противник на модерната наука, защото винаги съм я считал като необходима за нашата епоха. Аз се опълчих против лошите тълкувания на съвършено правилните научни открития. Изрично подчертавам и повтарям тук, не бих искал да мина за един противник на експерименталните науки, защото не съм такъв; *би значило да се отнесем несправедливо към Антропософията, ако бихме намерили някакво противопоставяне, лошо разбрано, между това, което тя търси на духовното поле съобразно самите духовни нужди на нашето време, и това, което науката трябва по необходимост да търси на едно друго поле*.

Настоявам тук върху тази точка, защото е необходимо да си съставим една здрава идея за отношенията, които трябва да се установят между Антропософията и науката.

Моето задължение е да запазя живота на Антропософията и, каквото и да стане, даже ако остана сам, ще на правя всичко, което ми е възможно, за да попреча тя да стигне до една мъртва точка. Ето защо аз особено много настоявам върху опасността, която застрашава Антропософията, ако тя тръгне по един лош път, особено що се отнася за отношението към научната мисъл.

СКАЗКА ПЕТА

Най-характерният признак на духовното развитие, което произведе модерното научно схващане, е, както видяхме, еманципацията на човешката мисъл, особено в областта на математиката, нейното изолирано от непосредствената опитност.

В миналото човекът живееше вътрешно всичко, което познаваше от света; *той притежаваше интуитивното чувство да се ориентира отгоре надолу, отдясно наляво, отпред назад, като една допълваща част на вселената.* Всяко познание беше за него пряк допир. По този начин той не изпитваше никаква несигурност относно връзката, която съществуваше между неговите идеи и света.

Ние виждаме как тази несигурност, това съмнение се явяват постепенно с модерната цивилизация и проникват бавно човешката мисъл. Науките са се родили и са се развили под знака на съмнението.

Нека видим няколко примера. Да вземем между другите Джон Лок, който е живял в края на 17-то столетие и чиито съчинения ни осведомяват твърде добре върху това, което един човек от неговото време можеше да мисли за познатите тогава научни идеи.

Лок разделя на две категории всичко, което човек възприема във физическия свят Той различава във всички тела първичните качества и вторични качества. Първични качества са тези, които можем да припишем само на самите неща: *форма, положение, движение.* Вторични качества са онези, които, за разлика от действителните качества на телата, ни се явяват като действия, които тези тела произвеждат върху човешкото същество, като например цветът, звукът, усещането на топло.

Когато чувам един звук, казва Лок, вън от мене има въздух, който трепти. Аз мога да представя чрез един чертеж движенията на въздуха, така както те излизат от звучащото тяло и стигат до моето ухо. Формата, която тези вълни приемат във въздуха намиращ се в трептене, аз мога да изразя в геометрически фигури; *представям си тези вълни според тяхното движение във времето, представям си движението.* Всичко, което принадлежи на пространството, форма, движение, положение на предметите, всичко това съществува без съмнение в света. Но всичко това, всички тези първични качества, са неми, беззвучни. Качеството на звука, което е вторично, се явява само тогава, когато едно трептене на въздуха удря моето ухо и предизвиква там една вътрешна опитност, която е звукът в мене.

Същото е и за цвета, който сега твърде наивно се смесва със светлината. Във външния свят трябва да съществува нещо материално, надарено с определена форма, с определено движение, и което, посредством моето око, упражнява върху мене едно действие, произвежда в мене цвета. И така е с всички неща, които нашите сетива възприемат.

Следователно материалният свят трябва да бъде разделен на две категории: *тази на първичните качества, които са обективни, и тези на вторичните качества, които са субективни и представляват действието произведено от първичните качества върху човека.*

В общи черти може да се каже, че за Лок намиращия се вън от човека свят е само форма, положение и движение; *а всяко възприятие се намира всъщност в основата на самия човек*. Истинското вещество на цвета, той е в мене и живее в мене. Звукът не е нещо външно, той е вътре в мене, живее в мене. Топлината, студът, всичко това съществува само в мене.

В миналото, когато човекът, съединен със света, влизащ в пряк допир с това, което познаваше, такова схваща не би било невъзможно; *чрез инстинктивното чувствуване на трите посоки на движението човекът имаше едновременно непосредственото познание на математиките*. Обаче това познание беше неделимо от вселената. Субект и обект бяха слети. Същото беше за цвета, за звука и пр. Представата за движението се раждаше от вътрешното усещане на това, което беше подвижно; *представата за цвета отговаряше на една вътрешна опитност, свързана с живота на кръвта, опитност тъждествена с впечатленията дадени от външните предмети*. Без съмнение, и в миналото хората са правели разлика между положение, място, движение, течение на времето и цвят, звук и усещане на топлина, но всички тези опитности, различни помежду им, отговаряха в човека на различни състояния на живот на предметите. Напротив, научната епоха е стигнала до там, да вижда в място, движение, положение, форма, не вече впечатления, а отвлечености, нещо въображаемо, което се счита за тъждествено с предмета. Както не е никак възможно, когато си представяме формата на едно оръдие или на един снаряд пронизващ пространството, да кажем, че формата на оръдието е в нас, или че снарядът пронизва нашия мозък, формата, движението, които схващаме, са били отнесени към един предмет намиращ се вън от нас.

Обаче светлата диря, която ни сигнализира преминаването на снаряда, свистенето, което той ни кара да чуем, са били принесени на личните усещания на човека, защото и без това не би се знаело, на какво да се припишат. Забравена е била връзката, която съединява впечатлението с действителния предмет, поради което това впечатление се счита не като един факт, а като едно чисто човешко явление. Необходимо е било доста дълго време, докато научните духове, модерните мислите ли, забележат това, което е нелепо в такова едно разсъждение; *наистина, какво иска да каже то?* Вторичните качества: *звук, цвят, усещане на топло, се намираха свободни, изолирани от света и за нуждите на познанието, те трябваше да намерят прибежище вътре в човешкото същество*. Как и при какви условия се намираха те там? Това бе забравено малко по малко. Непосредствената вътрешна опитност не съществуваше вече; *няма вече жива връзка между външната природа и човека*. Тогава бе решено

произволно, че впечатленията, които тя произвежда, не съществуват вече освен в човека. И там те са като изгубени за познанието.

Полусъзнателно, намиращ се в един вид светло-тъмно състояние, човекът си представя тогава, че в пространството се произвежда едно движение на етера, което може да бъде изразено чрез една фигура; *това движение упражнява определено действие върху околото първо, от там върху зрителния нерв, откъдето прониква в мозъка*. И вторичните качества, впечатленията произведени върху човека от първичните качества бяха поставени в мозъка, в мислите.

Необходимо беше дълго време, казах аз, преди някои духове решително да покажат странното, което лежеше в това схващане. Австрийският философ Рихард Вал написа нещо очебийно по този въпрос в своята книга "*Механизъм на мисленето*". Без впрочем да проследи до край своята идея и да извлече от нея всичко, което тя можеше да даде, той казва: "*не съществува нищо в мозъка, което да не съществува в нервите*".

Но човек може добре да почувствува, че ако можеше да разгледа нервите, даже и повече отколкото ни позволяват нашите естествени средства, никога в тях не би се намерил нито звук, нито цвят, нито усещане на топло. Те не се намират там, както не се намират и в мозъка!

Сега трябва добре да си признаем, че тези впечатления, тези качества са недостъпни за познанието. Разглежда се положението на човека спрямо света. Намира се, че формата, положението, мястото, времето, запазват едно собствено, обективно съществуване; *звукът, цветът, топлината, изчезват, избягват ни*.

Доведен до крайност, този начин на виждане нещата завърши най-после с положението, че Кант го охарактеризира в 18-то столетие, като каза: *същите пространствени и временни свойства на предмети те не могат да съществуват никъде вън от човека*. Обаче, тъй като трябва да съществува някаква връзка, някакво отношение между човека и вселената /нещо, което трябва да допуснем, ако не искаме да заличим вселената/, Кант стига до там да каже: *когато човек подрежда света според математическите закони, той е който прави от този свят нещо, към което могат да бъдат приложени тези закони, той е който ги налага на вещта в себе си, която остава напълно непозната за него*.

Науката на 18-ия век положи всички свои усилия да реши тази проблема. Ако обгърнем с един поглед, такава, каквато то ни се представя, отношението, което човек прие спрямо познанието, можем да кажем, че неговият основен характер е този на *несигурността*. Човек не знае, на какво в света да припише това, което изпитва в себе си. Постепенно това отношение завладя цялата модерна мисъл. И интересно е да сравним един модерен пример с позицията на Лок.

Един биолог от втората половина на 19-ия век, *Вайсман*, забелязал, че в един кой да е жив организъм, същественото е взаимната игра на организмите помежду им /или, при нисшите животни, на различните части на тялото./; *Познаването на тези взаимни влияния ни позволява да разберем, как живее организъмът, но отначало нищо не издава, че той е смъртен.* Когато изучаваме само организма, казва Вайсман, ние не намираме нищо, което да ни накара да предвидим смъртта. Единственото нещо, което доказва, че организъмът трябва да умре, това е мъртвия труп. Това значи, че живото същество не е достатъчно, за да ни даде една идея за смъртта. Все пак, мъртвият труп ни дава доказателство, че организъмът притежава нещо в себе си, което завършва със смъртта.

Но, добавя Вайсман, съществува цял един свят от органически същества, при които никога не ще открием мъртви трупове: *това са едноклетъчните.* Наистина, тези същества само се делят, при тях няма мъртви трупове. Когато едно едноклетъчно същество се дели и се размножава, то се разделя на две; *после всяка една от двете нови клетки се делят на свой ред по на две и т.н.* Така тези същества се преобразяват, без никога да се образуват мъртви трупове. Едноклетъчните същества, заключава Вайсман, са следователно безсмъртни; *тази идея за безсмъртието на едно клетъчните същества беше една забележителна дата в биологията на 19-ия век.* Защо те бяха считани за безсмъртни? Защото между тях не се намират мъртви трупове и защото само виждането на мъртвия труп може да даде идеята за смъртта. Логически, живите същества, които не оставят мъртви трупове, са безсмъртни.

Този пример ни показва добре, как в нашата епоха идеите и чувствата не се намират вече във връзка със света. Схващането, което хората си съставят за организма, не им позволява да видят, че той е смъртен. Само външното доказателство, което мъртвият труп им доставя, им показва, че той може да умре.

Без съмнение, ако човек не може вече да участва чрез едно вътрешно движение в живота на организма, той изгубва също и смисъла на смъртта, което е в него; *за да видим този смисъл, необходим е един външен признак.* Това показва, че нашите идеи са станали чужди на действителността на фактите.

Когато човекът имаше още в себе си инстинктивно познание на триъгълника, на правоъгълника, на петоъгълника, той по инстинкт имаше също и чувството за раждането и смъртта, за това, което се ражда, и за това, което преминава. Това чувство обхващаше всички степени преминаващи от раждането до смъртта. Когато виждаше, че малкото дете живее един все повече личен живот, когато виждаше, как неговите черти оживяваха, добиваха израз, той чувствуваше в това като едно продъл-

жение, едно последствие от раждането, въпреки че смекчено, едно постоянно ставане. Той изживява вътрешно всички етапи на раждането.

После, когато човек започваше да се сбръчкава, да посивява, да изсъхва, той имаше чувството предхождаща смъртта. И смъртта се явяваше като съединение на всички тези явления на загиване. Идеята за раждането, идеята за смъртта бяха живени, чувствувани вътрешно.

Това вътрешно, живо чувство беше неделимо от външния предмет; *нямаше гранична линия между вътрешния живот и живота на природата, нямаше никаква бариера, която да отделя човешката душа от всемирния океан; а с това човекът участвуваше в живота на нещата около него.* Той имаше за света идеи различни от тези на Вайсман, например. Да предположим, че един учен от тази минала епоха би притежавал микроскоп и че благодарение на него би наблюдавал явленията деление на едно клетъчните. Каква идея би си съставил той за това? Ето едно еноклетъчно същество, би мислил той, което виждам да се дели на две. Той може би си казал даже: *то се атомизира, дели се; за известно време тези две нови същества са неделими; после те се делят на свой ред.* В момента, когато става делението, се явява смъртта! В него не би се родила идеята за смъртта виждайки един мъртъв труп; *за него смъртта се състоеше в делението, в раздробяването; това, което е жизнеспособно, което се намира в процес на ставане, остава едно, не се раздробява; щом се появи стремеж за делене, започва смъртта.* Що се отнася за еноклетъчните, той би мислил, че специални за този вид условия искаха, щото от делението на първото да се роди веднага две живи същества. Такъв би бил пътят на неговите мисли; *той би виждал смъртта на съществото в разделението на две други същества; ако следствие на това делене на две биха се образували не две живи клетки, а две неорганични същества, той би казал: от живата монада са се получили два атома.* И би прибавил: *навсякъде, където има живот, нямаме работа с атоми.* Ако някъде в едно същество намерим атоми, ние намираме смъртта. Навсякъде, където са атомите, има смърт, има нещо неорганично. Такова би било съждението произнесено от един учен на миналите времена, в резултат на живото, непосредствено познание, което той имаше за света.

Лесно може да се разбере, че нашето описание на схващанията от миналите време на не съвпада с това, което може да се намери в модерните съчинения; *формите на мислене на тази древна философия за природата са толкова различни от модерната мисъл, че, наистина, всички, които днес пишат една история за тях, влагат по-скоро своите собствени идеи вместо нещо друго.*

Това не може да се направи със Спиноза; *той е написал своята книга, която е нарекл с право: "Етика", според принципите на математиката; не че говори за математиката, както би сторил това един модерен учен; но той свързва своите идеи с една друга според начина на разсъждение употребяван в математиките.* С това той ни доказва, че в него още имаше един остатък на живото, интуитивно чувство, което в миналото стоеше на основата на изучаване на математиките. Във вътрешния живот на човека имаше едно чувство, което бихме могли да наречем математическо. Да искаме днес да приложим към изучаването на психологията, или още по-добре на морала, принципите на математиките под формата, която те са приели днес, това би било по-лошо отколкото едно безсмислие.

Съмнението, което се е появило в човешката мисъл, толкова сигурна, толкова уверена в миналото, ни изглежда една от важните характеристики на модерния дух, на който не биха могли вече да подхождат сигурността, увереността от миналото.

Несигурността, в която се намираше научната мисъл я доведе накрая да предприеме, поне на теоретическо то поле, едно оправдание на съмнението, на което тя е жертва. Във връзка с това, сказката, която изнесе през 1918 година френският философ Анри Поанкаре върху новите теории, е извънредно интересна. Там той говори за споровете, които са възникнали понастоящем по въпроса за непрерывността и преривността на материята; *той се пита, дали трябва да допусне съществуването на една веществена действителност, която да изпълва света и която нищо не прекъсва, или пък, напротив, трябва да си представим, че материята има един фрагментален състав, т.е., че пространството, повече или по-малко празно, е частично изпълнено с материални частици, различните комбинации на които образуват атомите, молекулите и т.н.,* ако оставим настрана "декоративните" съображения, бихме могли да кажем, които съдържа, сказката на Поанкаре казва всъщност това: *експерименталните науки са се развивали в течение на различни епохи.* В една от тези епохи някои явления накараха учените да считат материята като една непрерывност с три измерения и да се придържат единствено към изучаването на сетивните явления, които я правят действително да се яви като такава. В една друга епоха, резултатите от извършената работа се обясняват по-лесно, ако допусне една преривна, прекъсната материя, съставена от отделни атоми.

И, прибавя Анри Поанкаре, винаги ще бъде така: *според посоката, към която ще наклоняват резултатите от опитите, науката ще минава през "непреривни" ери и през "атомистични" ери.* Той говори даже за един вид ритмично колебание на научната мисъл между непрерывност и

атомизъм; винаги ще бъде така, защото, казва той, човешкият дух, изпитва винаги нужда да създава за света на явленията теории, които му изглеждат по-удобни. Когато една теория на непрерывността е царувала известно време, /ако това не са неговите собствени думи, те добре предават неговата мисъл/, човек се изморява; *опитите, които прави, несъзнателно го довеждат до други констатации и, той неусетно се насочва към атомизма.* Тук има един ритъм, който може да се сравни с този на дишането. Постоянното колебание между непрерывността и атомизма произхожда от самата нужда на човешкия дух. Но, всъщност, едната или другата теория не отговарят с нищо на истинската действително ст. Същността на нещата ни избягват и теориите, които създаваме, са само прости опити, направени от човешкия дух, за да се приспособи към материалния свят, който го заобикаля.

Не е чудно, че в епохата, когато вътрешният живот на човека е отрязан от света, когато неговата душа е изолирана, той изпада в несигурност. От момента, когато не чувства вече, че живее в общение с вселената, той не може да почувствува вътрешно непрерывността или атомизма като отговарящи на една вътрешна действителност; *той може вече само да ги прилага към явленията като готови етикети.*

По този начин постепенно се стига до идеята, че човек оформява своите теории според смяната на неговите нужди; *че преминава от непрерывността към атомизма, както сменя вдишването с издишването.* Говорейки в духовен смисъл, той се задушавя, ако продължава да вярва твърде дълго време в непрерывността на материята; *тогава, за да диша лесно, той става атомист.*

Всичко това определя и оправдава несигурността на мисълта, която понякога изглежда наполовина искана. Човек не живее вече в единение със света, а напротив твърди, че той може да заеме спрямо него това или онова отношение, според нуждите, които има от него.

Какво биха казали в един случай от този род древните учени, за които аз вече говорих? Те биха казали, че в една епоха на схващането на материята като непрерывна хората на науката мислят предимно за живота; *а когато са атомисти, те имат предимно предвид смъртта, неорганичното, на законите на което се стараят да подчинят даже органичното.*

Тук вече нямаме нищо произволно; *такова мнение почива върху едно обективно отношение установено между човека и света.*

Аз мога да изучавам по ред едно живо същество, след това един неодушевен предмет, и да кажа спрямо живото: *аз трябва да си го представя непрерывно; докато аз неодушевеното, съобразно с това, което то е в действителност, ще кажа: аз трябва да си го представя съставено от*

частици, атомизирано. Но не мога да кажа, че тези различни представи отговарят просто на една нужда на моя дух. Напротив, те са признак на едно обективно отношение. В присъствие на това, което иска да познае, субектът трябва да се абстрахира от самия себе си. Защото поради самата тяхна природа ние трябва да виждаме живото като привърженици на непрерывността, а неодушевеното като атомисти. И ако някой наистина изпитва в своя дух нуждата да се колебае между двата начина на виждане на нещата, той трябва да се съобразява със самия обект на неговото изучаване, като разглежда ту живото същество, ту неодушевеното. Обаче нищо не ни позволява да твърдим, както Поанкаре стори това в своята сказка, че и учените на миналите епохи са създавали върху света своите теории, които са зависели предимно от природата на техния собствен дух.

Въпреки това, вярно е, че епохата която е изтекла, видя как мисълта се обръща от живота към смъртта, от одушевеното към неодушевеното и вследствие на това е преминала от едно схващане на непрерывността към атомизма, теория напълно оправдана, когато тя се прилага само към неорганичното. Но ако човек иска да разбере света такъв, какъвто той е в действителност, той трябва отново да поеме пътя, който отново ще го отведе от този свят, схващан така величествено като съставен от атоми, но който е един мъртъв свят, и ще го доведе до неговия собствен живот, до живота на неговия собствен организъм. Мисълта достигна една главна точка поемайки пътя на неодушевеното, на неорганичното. Но когато достигна своята цел, през първата половина на 19-я век, с клетъчната теория, тя затъва в атомизма. Без хората да са искали наистина това и без да са си дали сметка за това, този начин на атомизиране, на деление, на раздробяване на организма на клетки, направи да изчезне от очите на учените самото понятие на този организъм.

Това е общото впечатление, което човек изпитва противопоставяйки на научните теории на един Гьоте тези и на всеки друг ботаник: *у Гьоте има навсякъде живи идеи, изживени идеи; другите, въпреки че клетката, която изучават, е нещо живо, и трябва да насочат погледа си към живото, мислят и разсъждават като че клетките, вместо да живеят, са някакви неодушевени атоми.* Но, както когато изучава клетката, човек не може да я вижда освен жива, навсякъде в техните разсъждения се промъкват идеи несъобразни с атомизма. Истина е, че това, което характеризира много схващания на нашата епоха, е, че те са объркани и им липсва яснота.

СКАЗКА ШЕСТА

В предишната глава видяхме, че модерните научни схващания имат една от техните изходни точки в разликата, която Джон Лок и други установиха между две категории свойства на телата. Лок нарича първични те качества всичко, което се отнася за формата на телата, за техните геометрически характеристики, за тяхната числена стойност, за движението, за големината и т.н... Той нарича вторичните качества цвета, звука, топлината и пр. Докато първичните качества той поставя в самите неща, допускайки, че предметите имат едно действително съществуване, заемат едно място в пространството, имат размери, движение и пр..., всички вторични качества той приписва на едно действие на нещата върху самия човек. Следователно, във външния свят, според това схващане, съществуват само първичните качества, включени в самите неща.

Нещо непознато, надарено с величина, форма, движение, но тъмно и нямамо, упражнява върху човека някакво действие и се превежда у него чрез впечатления на звук, цвят, топлина и пр.

Ние видяхме вече в миналите сказки, пространството и неговите посоки са станали в тази епоха нещо от влечено. Човекът е забравил, че в миналото е имал едно действително впечатление, едно конкретно впечатление за тези три посоки. От сега нататък той не държи вече никаква сметка за това, Той не поставя централната точка, от която те изхождат, там, където тя може действително да бъде почувствувана, т.е. в самия себе си; *той я поставя независимо къде в пространството*. Тройният скелет на пространството има от сега нататък едно независимо съществуване, но същевременно то е нещо въображаемо, отвлечено, без живо отношение с външния свят, нито с вътрешното същество на човека.

Казах Ви, че в миналото човекът имаше живата опитност за трите посоки на пространството и, благодарение на тази опитност, той се чувствуваше съединен с природата, с физическия свят. След това трите посоки се намериха като отделени от човека, откъснати от него; *с това те приеха техния отвлечен характер и изгубиха всякаква връзка с живота*. От тогава човекът не знае, че някога е живял в общение с външната следа, че е имал живото чувство за това, което са трите измерения и заедно с тях, за всички елементи на геометрията, на числата, на понятията за тегло и пр. Той не знае, че за да намери отново конкретното, действително, живо и вярно чувство за тях, трябва да насочи погледа си вътре в самия себе си Поради това Джон Лок е стигнал до там, да постави във външния свят първичните качества, нямайки вече съзнание за връзката, която съществува между тях и душата на човека.

Вторичните качества, звук, цвят, топлина, вкус, мирис и пр., които изпитваме по канала на нашите сетивни органи; *бяха считани вече само*

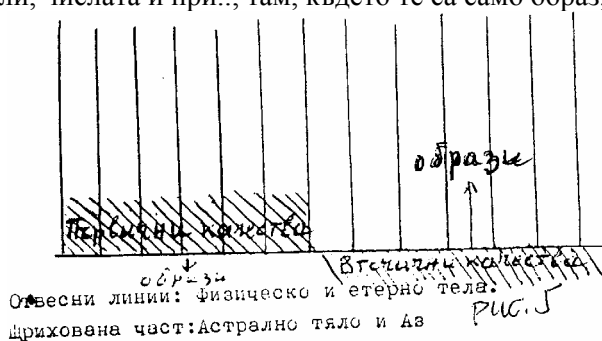
като впечатление причинено от обекта, от предмета. Но ние видяхме също, че тези качества не могат да бъдат намерени нито във физическото тяло, нито в етерното тяло на човека; *те също са се освободили.* И хората стигнаха до там да си казват: *когато човек не гледа, нито слуша света, този последният остава тъмен и ням; той притежава първичните качества, но не издава звук.* В етера стават някои оцветени явления, но той остава без цветове. В тегловната материя се явява едно топлинно изменение, но в действителност нищо не е топло. Това е равносилно да се каже, че хората наистина не знаеха, къде да поставят сетивните впечатления. Те не искаха да ги търсят, в света и си признаха иначе, че нямаха възможност да ги намерят там. Следователно човек ги търси в самия себе си, но той върши това, защото не разсъждава. Действително, той забравя, че колкото и надалече да се проучи тялото на човека, те никъде не са намерени. Всъщност човек не знае, какво да прави с тях. От къде идва тази обърканост?

Нека припомним още, за да имаме едно правилно схващане за формата на пространството, трябва да държим сметка за вътрешната дейност, чрез която човекът построява едно пространство в своя собствен организъм. Следователно, ако искаме да намерим същността на геометричното пространство, което е равносилно да се каже - същността на това, което съставлява първичните качества на Лок - трябва да насочим погледа в самите нас; *без това ние се изгубваме в отвлечености.*

Що се отнася за вторичните качества, трябва да знаем, че човекът, който е едно духовно същество, ще живее изключително в своето физическо тяло и в своето етерно тяло, но неговият Аз и неговото астрално тяло могат за момент да напуснат това тяло. Това става през време на съня. При пълното състояние на будност човекът има опитност за първичните качества не вън от себе си, а вътре в самия себе си; *също така, било по инстинкт, било чрез едно интуитивно познание, било чрез вътрешно възпитание, той може да има съзнателна опитност за това, което се намира вън от физическото и етерното тела, през време на съня; тогава той се намира в един свят вън от самия него, където се намират цветовете, миризмите, вкусовете, топлината, под тяхната чиста форма, под тяхната истинска форма.* Така щото в състояние на будност той възприема само образите, привидностите на звуците, на цветовете. Но тези привидности отговарят на духовни действителности, а не на физически и етерни действителности. Звукът и цветът, които възприемаме, въпреки че са свързани с определени явления на трептене на въздуха или на етера, са образ, привидност на нещо външно, но духовно, а не телесно.

Когато възприемаме един звук, един цвят и пр..., ние имаме само *образа на една действителност; ние възприемаме тази действителност когато се намираме вън от нашето тяло*. Човекът има опитност за първичните качества в състояние на будност, в самия него, и вижда техния образ във външния свят; *когато вярва, че те съществуват само във външния свят, той долавя само техния образ, а не тяхната действителност, която се намира вътре в него*. Този образ, това са математическите, геометрическите, аритметическите качества на нещата.

Друго е положението с вторичните качества. Човекът не може да възприеме тяхната действителност освен вън от своето физическо и етерно тела; *а техните образи той прожектира вътре в самия себе си*. (Виж рис. №5 /). Понеже в днешната научна епоха човекът е изгубил съзнанието за това двойно отношение, той търси във външния свят математическите формули, числата и при..., там, където те са само образ, отвлечено-

ст, т.е. там, където те също не са друго освен привидност, където му избягва тяхната действителна същност.

Някои хора обаче, у които е останал още един остатък от старите предания на познанието, направиха усилия да стигнат до по-действителни схващания отколкото са тези, които бяха официално приети в тяхната епоха. Парацелзий, ван Хелмонт имаха ясно съзнание, че духовното същество на човека е активно, когато той възприема един звук, един цвят. Но понеже в будното състояние това духовно същество е свързано с физическото тяло, то си съставя само един образ на истински звук и за истински цвят. И когато ги търси само в това тяло, човекът по необходимост стига до там, да си състави една погрешна идея, едно схващане сведено само до чисто механически и математически форми на движение. За да ги познае действително, човек не трябва да прави физикални опити върху това, което става в човешкия организъм, когато този последния възприема един звук, а да си представи, по какъв начин човек може да има опитност за тях вън от физическото и етерното тела. Тази идея не би хрумнала на учените от модерната научна епоха; *защото през тази*

епоха хората нямат желанието да се научат да познават цялата човешка природа, истинската ядка на човешкото съществуване. Ето защо те не намериха първичните качества на нещата в човека, защото за тях този последният оставаше нещо непознато, нито пък намираха вторичните качества във външния свят, защото бяха забравили, че човекът е също част от този външен свят.

Първичните качества, математически, механически, се намират вътре в човека също както вторичните качества се намират във външния свят на човека.

Аз не претендирам, че човек трябва да бъде ясновидец, за да стигне до там, да намери всичко това; *въпреки че показанието доставено от ясновидството е съществено в тази област, едно здраво себепознание може да доведе човека до същия резултат.* Хората са забравили, що е в действителност човекът, забравили са, че неговото тяло е изцяло проникнато от духа. Забравили са, че в будно състояние духът трябва да се отдаде, да се изостави изцяло на тялото, ако иска да долови в него математическите закони. Забравя се също, че духът трябва да се съсредоточи в себе си, да стане независим, да се освободи тялото, за да стигне до вторичните качества на нещата. Повтарям, ако ясновидството несъмнено доставя дълбоки, ценни възгледи върху тези неща, то все пак не е абсолютно необходимо. Един правилен, здрав поглед, насочен към самия себе си, може да ни достави точното чувство за това, което са математическите закони, за това, което са в действителност звукът и цветът.

В един Увод към Научните Трудове на Гьоте аз изложих, в какво се състои това истинско себепознание и до какви резултати може да доведе то, без да е необходимо човек да бъде ясновидец.

Но това не бе разбрано. Научната мисъл от нашата епоха е още твърде много обзета от идеите на Лок и неговите подобни. То не можа да бъде разбрано нито в 1911 година, когато на Конгреса по философия в Болоня аз го изложих подробно. Аз положих усилия да покажа, как, през време на съня, духовното същество на човека, въпреки че одушевява и прониква то физическото тяло, остава по своята природа независимо от него. Когато човек стига до там, да почувствува тази вътрешна свобода на духовната същност, той може да предчувствува, как през време на съня душата и духът изпитват *действително* това, което са зеленият и жълтият цвят, звукът сол и до диз, усещането на топло и студено, киселият и сладкият вкус. Обаче векът на науката не искаше едно познание на човека основано на духовната действителност.

Тази теория на първичните и на вторичните качества ни показва ясно, как човекът е стигнал до там, да изгуби всяко правилно чувство за отношенията, които го свързват вселената.

Същото зло се изявява в други схващания; *незнаейки, че човекът притежава в себе си вроденото чувство на трите измерения на пространството, живото чувство на математиките, хората не можеха да знаят също, че той е преди всичко едно духовно същество, именно за това, че има способността да живее вътрешно хоризонталната посока, посоката наляво и надясно, чрез симетрично движение на неговите ръце; също и чувството за посоката отпред назад и това за посоката нагоре.*

Хората бяха забелязали веднага това, което различава главно човека от животното; *например животното не се изправя в посока нагоре, както човека, а е сведено да се държи в хоризонтално положение.*

Отвлечената схема на трите измерения става недостатъчна, когато се касае да се изтъкне в органическата природа всичко, което не е математическо и механическо явление; *например чувството на пространството у човека и у животното.* Следователно ерата на науката трябваше по необходимост да си състави неточни идеи върху отношението, което съществува между човека и животното, върху това, което различава едното от другото. Но понеже хората неясно чувствуваха, че между тях съществува една разлика, те я потърсиха във всякакъв вид подробности, които не са истински характерни.

Един забележителен пример за това е въпросът за горната челюст, за тази кост, в която са хванати зъбите. Твърдеше се, че у човека тя е съставена само от едно парче; *напротив у животното предните зъби отговарят на една междинна кост, от двете страни на която се намира истинската кост на горната челюст.* Следователно, според това схващане човекът няма междучелюстна кост.

Не знаейки вече да намерят чрез вътрешното чувство, как човекът се различава от животното, хората виждаха разликата между тях само в такива външни, такива маловажни неща, каквото е тази междучелюстна кост. Без да има възможност да схване, да изрази ясно своите идеи по въпроса за първичните и вторичните качества на телата, Гьоте имаше едно правилно, вярно чувство за всички тези грешки. Той чувствуваше преди всичко по инстинкт, че тази разлика между човека и животното трябва да се търси не в подробностите, а в целостта на съществото. Ето защо той не прие идеята за липсата на междучелюстната кост у човека. Още млад той написа едно малко съчинение, забележително по своето естество, което напълно доказваше наличието на тази кост, изтъквайки, че тя съществува у човешкия зародиш, но че, още при малкото дете, се слива с останалата челюст, докато у животното тя остава отделена. Един сигурен инстинкт му беше показал, му беше нашепнал, че това, което различава човека от животното не трябва да се търси в подробности от

този род, а по-скоро в цялостната форма, в неговата душа, в неговия дух. Ако откривайки съществуването на междучелюстната кост у човека, Гьоте го приближи до животното по външната страна на неговото съществуване, той направи това за да изтъкне по-добре това, което го различава дълбоко, съществено от животното.

Този начин на виждане нещата, който поставяше Гьоте в противоположност с официалните научни схващания на неговото време, които са останали схващания и на нашето време, не се разпространи в научните среди. Напротив, и като едно последствие от всичко, което беше донесъл 15-ия век, в 20-ия век се прояви стремежът за приближаване на човека към животното, не за да се търси подробните точки, които ги различават едно от друго, а за да се покаже тяхното дълбоко родство. Този стремеж се яви ясно в дарвинистичните схващания, които намериха бързо разпространение, докато идеите на Гьоте един преждевременен дарвинист, защото, например, неговото откритие на междучелюстната кост приближаваше човека до животното; *те не можаха да видят, че това откритие напротив показва - не изрично в думи, но то проличава от начина на мислене - че това, което различава човека от животното, не трябва да се търси в подробности от този род.*

Не знаейки вече, що е човекът, учените потърсиха неговите съществени качества в животното; *тези характерни черти, тези признаци различаващи животното, казват те, ние ги намираме и у човека, само че малко по-усъвършенствувани!* Учените все по-малко виждаха, че чрез неговата отвесна стойка в пространството човекът заема вече едно изключително място в света. Всички теории върху еволюцията на живите същества, които бяха изградени в нашата епоха, носят белега на това непознаване на човешкото същество, което те представят като завършек на животинската серия. Човекът не е вече нищо друго, освен най-съвършеното от всички животни

Чрез тези няколко разсъждения аз исках да Ви покажа вътрешната връзка, която свързва помежду им всички модерни научни схващания. Било това в областта на физиката, по въпроса за звуците и цветовете, или в тази на естествените науки, по въпроса за различията, които съществуват между човека и животното, навсякъде мненията, които са взели надмощие, проявяват същото непознаване на истинската природа на човека.

Така, въпреки огромния напредък, който с право се счита като едно чудесно завоюване на човечеството, трябва да признаем, че научните теории можаха да се родят и да се разпространят само благодарение на това, че те не познаваха човешкото същество; *когато се изучава това човешко същество чрез методите на експерименталните науки, учените не виждат, колко много са се отдалечили действително от него.* На-

пример, у ентузиазирани материалисти от 20-ия век намираме това мнение, че човекът не може да претендира, че е от духовно естество, защото всичко, което в него ни изглежда като духовно, не е в действителност освен едно действие на външни на него явления, които трябва да търсим в пространството или във времето. Описва се начинът, по който светлината, т.е. етерът, действа върху него, как трептенията на този етер се разпространяват в нервите, как също външният въздух прониква в него чрез дишането и пр... И от всичко това се прави следният извод: *човекът е чувствителен към най-малкото повишение, към най-малкото понижение на температурата*. Той е подложен на всички причини, които действуват върху неговите нерви. Той е едно същество, което зависи от най-малкото налягане на атмосферата.

Който изучава обективно такива идеи, забелязва, че те се отнасят не за човешкото същество въобще, а чисто и просто за един човек, който е неврастеничен. Човекът, който би бил зависим от атмосферните влияния, както претендират тези мисли тели материалисти, би бил наистина един болен, един неврастеничен. Болния, нервния, ето всичко, което науката познава от човека. От всички страни, поради самата форма, която човешката мисъл е приела, тя се отдалечава от истинското човешко същество. Дълбоката природа на човек и избягва.

Срещу това именно се надига Гьоте, въпреки че не му беше още възможно да изрази в ясно изразени принципи това, което той чувствуваше вътрешно.

Това, което изложих пред Вас, трябва да бъде проследено по цялата продължителност на развитието на научната мисъл от 15-то столетие насам, ако искаме да можем да намерим неговите съществени точки. В своята младост Гьоте се интересуваше много от научните работи на своите съвременници. Той страстно ги изучаваше, но не прие направо всички, което те донесяха, защото чувствуваше, че навсякъде се пренебрегваше човекът. Но той имаше инстинктивното чувство за това, което е човешкото същество в неговата цялост. Така той се бунтуваше против научните идеи навсякъде, където ги срещаше. За да разберем добре развитието, което модерната мисъл е изминала от 15-ия век насам, трябва да я сравним със схващанията на Гьоте. Така ние най-ясно виждаме, че физическите и биологическите науки постепенно са изгубили от погледа истинската природа на човека.

Това не трябва да се взема като една критика на научните теории; *то е просто едно описание*. Да пред положим, че искайки да си служим с водата, някой казва: *тази вода не ми подхожда такава, каквато е тя; аз искам да отделя кислорода от водорода*. Констатирайки, че той прави химически анализ на водата, аз ни най-малко не критикувам неговото

поведение, не му казвам: *това е погрешно, водата трябва да бъде оставена такава, каквато е*. Водата не може да се състои само от водород. Също така, аз нямам намерение да критикувам, когато констатирам, че от 15-то столетие насам научната мисъл е отделила човека от живата вселена, както нашият химик отделя водорода от кислорода, задържайки само това, от което тя имаше нужда, за да създаде една наука на природата, от която липсва човекът. Да се говори така, това не значи да критикува, а просто да се характеризира. Модерният учен е изучил една природа, от която е изключен човекът, също както нашият химик искаше да си служи с една вода, от която би бил извлечен кислородът. Това трябва да се разбере много добре, за да не изпаднем в грешката, да искаме да познаем човешкото същество служейки си със сетивните експериментални методи. Това би било невъзможно, както не би било възможно да изследваме кислорода в една вода, от която той е бил предварително отделен и в която е останал само водородът.

Ето как трябва да разглеждаме нещата, когато искаме да разберем развитието на научните теории.

СКАЗКА СЕДМА

Научните схващания, които са се образували и разпространили от 15-ия век насам са безсилни да доставят едно цялостно познание за човешкото същество. Във всички техни области е станало и с математиките. Тези последните бяха изолирани от човека. Те бяха считани като нещо в себе си, с което човекът няма никаква вътрешна връзка. Този начин на виждане нещата и на постъпване бе разпрострян и върху други области на познанието. По този начин стана невъзможно да се намери отново една истинска връзка между човека и познатата вселена.

По-нататък ние ще видим едно друго последствие на това състояние на нещата. Но нека първо видим, коя е била причината, истинската, дълбока причина на това развитие. Науката е изгубила вътрешното чувство на това, което е обект на антропософските изследвания и което хората познаваха в миналото, благодарение на едно инстинктивно ясновидство. Научната мисъл не може вече да проникне в човека, не може вече да го превъзстанови в неговата цялост.

Нека разглеждане отново набързо, кои са различните елементи, от които ни се явява съставен човекът. Антропософията допуска съществуването на едно физическо тяло, на едно етерно тяло, на едно астрално тяло на един Аз. Това разпределение ще ни позволи да разберем по-добре пътя следван в съвременната епоха от научните схващания.

Аз не ще се спирам да го коментирам по-надълго; в книгата *"Теософия"* ще намери всички необходими обяснения. Нека първо се запитаем, какво

изпитваме в нашето физическо тяло, когато апелираме в нас към това вътрешно чувство на ориентира не, за което вече Ви говорих.

Ние видяхме вече, че изпитваме именно това, което са трите измерения на пространството, посоката от дясно наляво, от горе надолу, отпред назад. Придвижването в пространството на нашето физическо тяло ни дава опитността за движението. Но освен това ние изпитваме и други усещания, например усещането на тегло, на тежест, поне до известна степен на интензивност, въпреки че под една малко различна форма. Когато хората още имаха живото усещане за тези неща, те се чувстваха насочени към определено изучаване, за което е изчезнал напълно вкусът в модерната научна епоха. Някои факти, които имат основно значение за разбирането на света, съвсем не се познават от науката. Представете си за момент, че носите един човек, който е също толкова тежък, колкото вас, един човек, който отбелязва на кантара същата цифра както и Вие. Вие го носите изминавайки известно разстояние; *имате определено впечатление за неговото тегло*. Но когато Вие, който имате същото тегло, изминавате същото разстояние, когато носите самия себе си, Вие нямате това също впечатление. Фактически Вие носите Вашето собствено тегло през пространството, без да го чувствувате. Чувството, понятието за тегло, за тежест, влиза в полето на Вашето съзнание по свършено друг начин. Когато човек остарява, той чувства, че неговите крака натежават. Това впечатление се приближава до известна степен до действителното тегло на тялото; *защото старостта означава за организма един вид разпадане отчасти, което прави, щото някои от неговите части, откъсвайки се от вътрешния живот, се атомизират така да се каже и стават все повече и повече жертва на тежестта*. Разбира се, в никой момент на живота нашето тяло не изпада напълно под този закон. Можем даже да кажем, че изразът "*чувствувам тежестта на моето тяло*" почти никога не се употребява освен в преносен смисъл. Едно по-дълбоко познание на нещата показва без съмнение, че това не е само един образ, че тук имаме една действителност. Но във всеки случай опитността за нашата телесна, материална тежест е свързана в нашето съзнание с едно намаление на онази вътрешна дейност, която ни носи през пространството.

Следователно определени сили действащи в човешкото същество са по необходимост неутрализирани от диаметрално противоположни дейности, както вече изложих в сказките, в които описах аналогията съществуваща между човешкото същества и животът на сезоните. Във всеки случай, дали се касае за ясно възприемани явления, каквито са тези на движение и посока, или за такива по-лесно чувствувани, каквито са тези

на тежестта, тук имаме серия от усещания, съзнанието за които ни е доставено от нашето физическо тяло.

Тези усещания, както много ясно видяхме това за чувството на пространството, бяха изолирани от човека, отнети на неговото вътрешно съзнание. Работата е по-малко ясна що се отнася за тежестта, например, защото днес ние нямаме съзнание за нея, какъвто беше случаят в миналото. Днес под влиянието на официалните научни идеи, хората вече не си представят никак, че вътрешните опитности на човешкото същество са могли да бъдат свършено други в миналото. Без съмнение, и човекът от миналото не е имал съзнанието, че носи своята тежест през пространството. Но той е имал впечатлението, че тази тежест съществува и че тя беше *компенсирана* чрез някаква противоположна тежест. Когато получаваше учението на Мистериите, той наистина научаваше, че постоянно носи в себе си и със себе си своята собствена тежест, но че в светлината живее една сила, която постоянно я неутрализираше. Така той чувствуваше, че в него се надига едно чувство на признателност към Божеството на светлината, която идваше да се противопостави на силата действаща в тежестта. Накратко, бихме могли да покажем, че в миналото човекът съвсем не е имал съзнанието за нещо, което да съществува вън от него, без жива връзка с човешкото същество. Впечатлението, което имаше за природните явления, се сливаха с живота на самата природа. Когато виждаше, например, да пада един камък, събитие, което действително ставаше вън от него, той чувствуваше в самия себе си движението на този камък в сравнение с това, което едно аналогично движение би било за самия него. Виждайки камъка да пада, той имаше следното чувство: *ако аз бих искал да се движи по същия начин както този камък, би трябвало да си предам определена скорост, различна от тази, която чувствувам, когато виждам пред мене да пълзи някакво животно*. Човекът чувствуваше скоростта на камъка, защото се чувствуваше сам обхванат от същото движение в момента, когато го виждаше да пада.

Външните явления, които днес подреждаме във физиката, бяха наблюдавани несъмнено по обективен на чин от древните; *обаче тяхното познание се основаваше на личното чувство, на тяхната вътрешна опитност за факта; техният вътрешен живот протичаше в непрестанна връзка с живота на вселената*.

До началото на 15-то столетие, погледът, който човекът насочваше върху физическите явления, свързан с неговото вътрешно чувство, го правеше да ги вижда по-близки, по-сродни с него. Той живееше в общение с природата. Но с настъпването на 15-то столетие този поглед се забулва; *природата се отдалечава от човека и ние видяхме, как математиките, станали свършено чужди за него, започват да сътрудничат с есте-*

ствените науки. От сега нататък вече вътрешното съзнание на физическия организъм, човешката физика е изгубена. Тя се превръща в една вътрешна наука, както това беше станало за математиките. Физическите явления на вътрешният човешки свят преминаха на обективното поле.

Едно физическо явление може да бъде наблюдавано по два начина. За да запазим примера с падащия камък, можем да проследим движението на този камък с един изцяло външен поглед, или пък можем сами да се пренесем в наблюдаването явление, изпитвайки скоростта, която бихме имали, ако бихме искали да тичаме също така скоро както пада камъкът; *тогава ние разбираме явлението с цялото си съществуване и не добиваме само едно отвлечено познание, основано единствено на сетивното възприятие.*

Да видим, какво е станало в началото на 15-то столетие този начин на виждане света и да вземем една личност, при която този преход е особено чувствителен: *тази личност е Галилей.*

Всъщност Галилей откри закона на падането на телата. Най-важната точка установена от този закон е тази, че той определя пътя, който един падащ камък изминава в първата секунда на падането. В миналото към виждането на падащия камък хората са прибавяли впечатлението на скоростта, които те самите биха получили, ако искаха да бягат също така бързо. Галилей наблюдава падащия камък. Но той няма вече вътрешната опитност на падането. Той се задоволява да измери дължината на изминатия от камъка път, в едно пространство станало външно, през време на първата секунда на падането. Камъкът падайки с едно ускорено движение, той измерва също и изминатия път, в следващите секунди. Но важното остава това, което става през първата секунда. Следователно Галилей изоставя интимната опитност, личната опитност. Той чисто и просто измерва определено външно явление, което няма вече нищо общо със самия наблюдател, което става съвършено чуждо за него. Отрязването на наблюдаването явление от съществуването, което го наблюдава, става толкова абсолютно, че това последното забравя, че би могло само да има една вътрешна, интимна опитност за него.

По този начин в началото на 15-то столетие се проявява една опозиция срещу Аристотел, когото цялото Средновековие беше считало за върховен научен авторитет, опозиция която се явява у всички напреднали духове.

Когато изучаваме с точност толкова лошо разбраните днес обяснения, които Аристотел е дал върху падането на телата, забелязваме, че те нямат друга цел освен да покажат това, което човекът може да почувства, когато вижда да пада едно тяло. За него не се касае да измери скоро-

стта на камъка, но да направи едно описание на това падане, което отговаря на едно вътрешно чувство на човека.

Естествено, ако наблюдателят би си представил, че самият той е на мястото на падащия предмет, той би по чувствувал зад физическата необходимост едно лично чувство на скоростта, един жив тласък, не една фатална сила повличаща го в посоката на падането. Той би мислил много повече за вътрешното движение, което изпълнява, отколкото за факта, че е увлечен. Ето защо по времето на Аристотел силата привличаща телата, гравитацията, беше нещо, което имаше за човешкото схващане едно действително значение.

В зората на ерата на науката идеите, които човек си съставя върху природата се изменят коренно. Това, което стана за закон на падане на телата, стана също и за всички схващания на физиката. Между тези схващания се намира това, което днес наричаме закон на инерцията, който можем да наречем също закон на постоянство. Няма нужда да Ви описвам, що значи инерцията за човека, защото без съмнение всеки един от Вас е имал опитност за нея. Във всеки случай това е нещо, което можем да почувствуваме вътрешно.

Но в какво се е превърнал този закон под влиянието на Галилей? Едно тяло, би трябвало по-скоро да кажем една точка, което не е подчинено на никакво външно влияние, което е изоставено само на себе си, се движи в пространството с една равномерна скорост. То постоянно изминава същия път за същото време. Ако не дойде да му повлияе никакво външно влияние, ако никакво външно влияние не го промени, то ще се движи непрестанно със същата скорост. То е инертно. Само то не прави никакво усилие да измени своето положение. След като не прави никакво усилие да измени своето положение. След като сме измерили неговата скорост във всяка следваща секунда, ще кажем, че то е инертно. Но в миналото хората са чувствували вътрешно това, което е въпросното тяло, което във всяка минута изминава същия път? И намираха, че за да постигнат това, трябваше да останат точно в състояние на инерция, което нищо не идва да измени.

Явно това е едно нереално, идеално състояние, което човек може да постигне в много слаба степен. Но ще се забележи, че вътрешно инертните хора имат винаги стремеж да вършат и да повтарят същите действия.

От 15-то столетие насам идеите са взели една посока, която можем да резюмираме както следва: *човекът забравя своята вътрешна опитност за нещата*. Той е започнал с това, като е изгубил вътрешното чувство за своя собствен организъм. И това, което Галилей направи за закона на падане на телата и за закона на инерцията, бе разпространено и в други области.

Видяхме, че Коперник измисли една нова физическа система на света, центърът на която е зает не вече от Земята, а от Слънцето, около което се въртят планетите и към което той постоянно отнася положението на планетите.

Ако искаме, ние можем да нарисуваме този образ на слънчевата система измислена от Коперник.

Той ни дава още една чисто отвлечена, математическа идея за нещата; *не отделя още напълно човека от външния свят*. Когато четем съчиненията на Коперник, имаме ясно впечатлението, какво той още чувствува, че древната астрономия, чиито сложни фигури се опитваха да възпроизведат движенията на слънчевия свят, беше не само определила последователните положения на планетите, но че тя имаше чувството за това, което човекът може да изпита участвайки вътрешно във всички техни движения.

Бихме могли да кажем, в миналото са имали една много ясна идея за епициклите, които хората мислеха, че са описани от някои планети. Навсякъде продължаваше още да съществува един остатък от вътрешната човешка дейност. Когато един художник рисува портрета на някого, който държи ръката си в определено положение, той разбира жеста, защото може да направи да се роди в него чувството, което би изпитал изпълнявайки го. По същия начин в миналото хората са имали вътрешното усещане на движението на въртене, извършено от една планета около централната звезда. Особено у Кеплер намираме отново на основата на неговото изчисление на орбитите на планетите едно реално човешко чувство. Нютон, заемайки се отново със слънчевата система на Коперник, прилага към нея абсолютния принцип на Галилей. Той казва: *едно централно тяло, Слънцето, например, привлича една планета с една привличаща сила, чиято мощност се мени според квадрата на разстоянието, намалявайки с отдалечаването, но увеличавайки се с масата на присъстващите тела*. Колкото тялото, което е привлича, е по-голямо, толкова неговата привличаща сила е по-голяма. Колкото то е по-отдалечено, толкова повече тази сила намалява, ставайки четири пъти по-малка, ако разстоянието се удвоява, девет пъти, ако то се утроява и т.н.

Ето следователно едно чисто изчисление внесено в картината, изчисление, което никак не държи сметка за човешкото същество. У Коперник и у Кеплер това не беше още така; *обаче Нютон построява обективно една отвлечена система, в която не остава да съществува вече нищо от вътрешната дейност на човешкото същество*. Теглят се линии в посоката, в която се гледа, линии, по които учените си представят, че действуват определени сили. Те не виждат тези сили, а трябва да ги прибавят. Естествено, докато се вярва в това нещо, казва се, че съществуването на

тази предположена сила е обосновано; *когато не се вярва вече в него, казва се, че това е една утопия.*

Следователно, под влиянието на Нютон отвлечените теории на физиката са станали всеобщи до такава степен, че са били приложени към цялата вселена. Накратко, проявява се по този начин един стремеж да се забрави напълно всяка опитност изживяна във вътрешността на физическото тяло и да се пренесе в пространството, самото то откъснато от вътрешния живот на човека, всичко, което в миналото е било свързано с неговото съществуване. Това е едно непрестанно усилие да се изолира напълно човекът от външния свят.

Съвременната физика се е родила от този развод между физическото тяло и природата, обект на нашите възприятия.

Следователно хората са забравили вътрешните опитности свързани с физическото тяло. Но сега, когато към външния свят са били прибавени всякакъв вид отвлечени схващания, не можем да се върнем към човека със същия род схващания. Невъзможно е да се върнем назад. Това, което е било отделено от човека, не може вече да бъде отново съединено с него. С една реч, явява се другата страна на явлението: *невъзможно е да приложим към познанието на човека отвлечени научни методи.*

Това последствие не изпъква, не се явява, когато оставаме в областта на самата физика. Но то става много по-очевидно, когато се запитаме, какво е станало с впечатленията, които човек е получил в своето етерно тяло, този по-тънък организъм, който за човека е източник на всякакъв вид опитности. Тези опитности са му били отдавна отнети и това по един много по-абсолютен начин отколкото тези на физическото тяло. Само че тази първа ампутация /отрязване на крайници/ е била поздравена с по-малко ентузиазъм отколкото втората. Да се върнем към първите столетия на нашата ера и да изучим един учен, какъвто е лекарят Галиен. Съобразно с духа на неговата епоха, той различава четири елемента /стихии/ в природата: *земя, вода, въздух и огън, които ние бихме нарекли топлина.* Ето какво са долавяли хората от неговата епоха, когато са насочвали поглед към външния свят.

Но когато са поглеждали вътре в себе си и са се запитвали, как трябва да чувствуват в собственото си съществуване четирите елемента, те са намирали в етерното тяло посредника, който им доставяше тази опитност, с помощта на непрестанното движение на течностите на организма* /* Етерното тяло е свързано с дейността на течностите в организма и още повече със секретите на жлезите/.

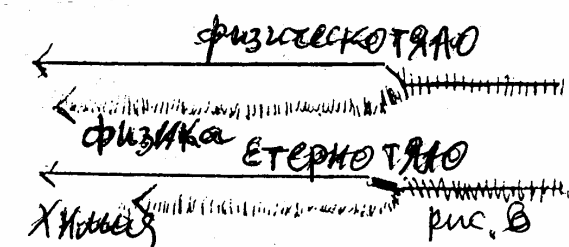
Черната жлъчка представляваше земята, слюзите течния елемент; *на въздуха отговаряше всичко, което участвува в процесите на дишането, най-после топлината отговаряше кръвта.* В течностите, във всичко,

което се движи през организма, хора та намираха по този начин елементите на външния свят.

ТОПЛИНА	КРЪВ	ОРГАНИЗЪМ НА АЗА
ВЪЗДУХ	ДИШАНЕ	АСТРАЛНО ТЯЛО
ВОДА	СОКОВЕ И СЛЮЗИ	ЕТЕРНО ТЯЛО - ХИМИЯ
ЗЕМЯ	ЧЕРНА ЖЛЪЧКА	ФИЗИЧЕСКО ТЯЛО - ФИЗИКА

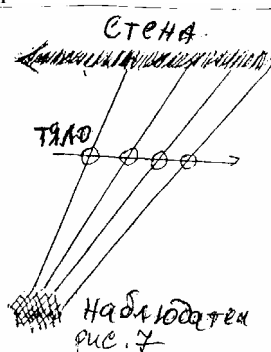
Не беше лесно да се стигне изведнъж до пълна забрана на тази толкова интимна опитност и да намери човек в себе си новата сила, която би му позволила да се обърне отново към сетивния свят. Да се измери пада нето на телата, пространството изминато от едно падащо тяло в първата секунда, да се измисли законът на инерцията предполагайки съществуването на подвижни точки, чието движение е неизменно, това е нещо по-лесно. Но когато се касае да се прожектира във външния свят съзнанието за четирите елемента, хората изолират, забравят вътрешното същество, без да донесат в противовес това, което е положително в математиките. Следователно хората не са успели да направят обективна цялата етерна опитност, както това може да бъде осъществено по-късно за физическото чувство. И всъщност ние се намираме на това място и днес. Ако бихме успели да направим преминаване на обективното поле сборт на личните опитности идващи от етерното тяло, тогава би се родила една химическа наука, която чрез своята сигурност и точност би отговаряла напълно на нашата съвременна физика. Но химията е още твърде непрецизна и неясна в нейни те формули, които тя използва, за да изкаже своите собствени закони. *Целта на химията е да осъществи с етерното тяло това, което физиката прави за физическото тяло.* Тя казва: *когато две тела се съединяват, за да образуват едно трето, което може да има свойства и състояния свършено различни от тези на неговите съставни части, явно е, че става нещо.* Но ако човек не остане при най-простите и най-удобни идеи, той трябва да признае, че наистина не знае нещо особено много върху това, което става в химическите комбинации. Водата е в действителност съставено от кислород и водород; *химиците си представят тези две съставни части свързани една с друга по някакъв начин; но те нямат и най-малката идея, и най-малкото вътрешно чувство за начина, по който се осъществява това свързване.* Прибягва се към свършено външни схващания. Водородът, казва се, е съставен от молекули или, ако щете, от атоми; *кислородът също; атоми или молекули се смесват, остават свързани, прикачени едни към други.* И това е всичко. Забравена е била вътрешната опитност, но химикът е по-малко напреднал от физика, който поне може да измери нещо, да преброи, да претегли /защото в крайна сметка физиката винаги завършва

с изчисления от този род/; химиците са принудени да се придържат към хипотези. И днес още случаят е такъв с химията. Стъкмените теории относно дълбоката природа на химическите явления и съединения не са всъщност нещо друго освен хипотези. /Виж рис. №6 /.

Химията ще може да стигне до равнището на физиката само в деня, когато, разбирайки изцяло положението, хората, поради липсата на вътрешна опитност, на старото ясновидство, ще направят усилия да намерят съзнателно връзките, които свързват човека с химическите закони и явления. Разбира до това ние ще можем да стигнем само в деня, когато хората ще разберат, независимо дали става дума за химия, физика или за коя да е друга област на познанието, че не може да бъде изолиран човекът от изучаваното явление. Прогресът, който се състои в обективността, в неутралността добити спрямо нещата на природата, ние го пращаме на друго място Наистина, можем да допуснем, че инерцията се изразява чрез движението на едно движещо се тяло, което постоянно изменява същото разстояние за същото време. За нещастие това движещо се тяло не съществува; *където и да погледнем, със средствата, които имаме на разположение, ние не намираме едно равномерно движение.* Защото скоростта на едно движещо се тяло, което и да бъде то, е винаги подложено на различни влияния. Накратко казано, това, което наричаме една инертна маса, не съществува. Но когато се изучава движението и не може да се прибегне до вътрешното чувство, до вътрешната опитност, до личната опитност за това движение, ние сме принудени да констатираме, че сме му напълно чужди и че тогава, за да го изучим, трябва да се ориентираме по отношение на външния свят, в рамките на който то протича. Когато наблюдаваме движението на едно тяло, ние трябва добре да го възприемаме по някакъв начин. Ако тялото се движи по продължение на една стена, можем да видим, в каква посока то се движи. Ние преценяваме това движение по отношение на стената, която предполагаме за неподвижна. Но затова необходимо е аз самият да играя една роля в изучаването на явлението, да насочвам неговите фази, да участвувам още, колкото и малко, чрез една вътрешна опитност.

Ако в същия случай стигаме до там, да се абстрахираме напълно от човека, получаваме същия резултат, било че предметът е този, който се придвижва по отношение на стената, било че стената е тази, която се придвижва по отношение на предмета в противоположна посока. Невъзможно е да решим, дали стената е тази, която се движи, или предметът. И фактически стигаме до същите изчисления при едната както и при другата хипотеза. /Виж рис. №7/.

Поради факта, че участвам вече вътрешно в движението, аз изгубвам възможност да разбера, да схвана това движение. Тази констатация може да се разпростре върху множество физически явления. Поради това, че са се отказали от всяко вътрешно общение с фактите, хората се намират сега в невъзможност да ги свържат и чрез най-малкия мост с човешкото същество. Когато аз самият тичам, аз не се питам, дали аз съм, кой то тичам, или земята е тази, която се движи под моите крака, в противоположната посока. Но когато гледам едно друго лице да бяга, моето наблюдение, напълно външно, е същото, независимо дали това лице е, което наистина тича, или пък земята се придвижва. Това положение, до което е стигнал пътят следван от човешкия дух, представлява в нашата епоха отмъщението на духа на вселената, откупът, който заплащаме, че сме изолирали човека от света на явленията.

Докато Нютон още притежаваше сигурността за абсолютното движение, днес много хора си блъскат главите, за да констатират в крайна сметка, че познанието на движението е било изгубено същевременно с вътрешната опитност и вътрешното чувство за движението. Тази е основата на теорията на относителността, пред назначена да обърне теориите на Нютон. Тази теория на относителността идва в предвидения час от съдбата. Тя трябваше да се яви в нашата епоха. защото за да се излезе от безизходната, в която тя ни води, за да разберем наистина, що е движението или почивката, човек трябва да участва сам в тях. Когато човек не ги

живее вече вътрешно, движение и почивка не са вече по отношение едно на друго освен относителни понятия.

СКАЗКА ОСМА

Аз положих усилия да Ви покажа, чрез какво развитие човешкият дух се е отворил за изучаването на това, което днес е обект на научните изследвания. Сега бих искал да прибавя към това обяснение, които ще ни позволят да имаме един по-ясен поглед относно тези въпроси в целостта на развитието, на изминатия път. Събитията, които съставляват тъканта на нашата история, външната дреха на цивилизациите, се редуват по силата на едно течение, което възниква от скритите сили; *сили до познанието на които човек може да стигне по един път различен от този на интелектуалното учение*. Ние ще разберем по-добре това, което те съставляват, когато извикаме пред съзнанието си това, което в миналото е било наука на посвещението, познание на дълбоките истини на живота и на развитието.

Колкото повече отиваме назад в миналото, толкова по-силно, толкова по-чисто ни се явява инстинктивното и ясновидско познание, което хората имаха за това, което става в кулисите на съществуването. Но от друга страна, сега имаме възможност да стигнем до едно по-дълбоко разбиране на нещата, особено след изминаването до последната третина на 19-то столетие, което показва големия прилив на материалистичната вълна; *защото от този момент, една промяна, която е станала в отношението на физическото към духовното, позволява вече на човека да намери отново свръхсетивните явления зад външните факти*.

Древната, инстинктивна наука на посвещението е отстъпила място на една екзотерична цивилизация, в която съвсем не прониква едно пряко познание на духовния свят. Но ето че просиява зората на едно ново духовно познание, вече не инстинктивно, а този път напълно съзнателно.

Ние се намираме в началото на тази нова ера. Обаче духовната наука в процес на ставане ще се развие, ще се разцъфти. Ако добре разберем какво е било човешкото знание през периода на инстинктивната наука на посвещението, ние ще си дадем сметка, че тогава и до началото на 15-то столетие естествените науки не можаха в нищо да се сравнят с това, което те са днес, а още по-малко с днешната психология. Хората изразяваха тяхното познание на душата и на природата в образи, които днес не са вече разбирани от никого, освен от тези, които се занимават с науката на посвещението. Те мислеха и чувствуваха съвършено различно от нас. Ако сравним идеите разпространени в древността, поне доколкото ги познаваме от историята и въпреки претърпените деформация в течение на времето, с древната наука на посвещението, ще видим, че хората са

имали в миналото едно много дълбоко схващане за човешкото същество за неговите отношения с вселената, и пр... Днес хората съвсем не се залавят да изучават такива идеи като например на Йоханес Скотус Еригена върху разпределението на съществата и нещата в природата. Те вършат това с нежелание и по един съвсем повърхностен начин, защото не проникват действително в техния дух, защото не ги считат като свидетели на една епоха, когато хората не са мислели както днес, защото не разбират вече смисъла, различен от този, който те са получили по-късно, не разбират смисъла на такива думи като *"природа"* например. Но когато проникнем до основата на тези идеи, използвайки в тяхното изучаване методите на Духовната наука, ние разбираме, че един Скотус Еригена, например, е стигнал твърде далече в познанието на вселената; *само че той е изложил своите познания под една незадоволителна форма, недостатъчно очебийна*. Ако не се страхуваме да покажем липса на уважение, което се полага на едно такова превъзходно творение на човешката мисъл, бихме могли да кажем, че Йоханес Скотус Еригена сам вече е нямакъл пълно съзнание за това, което е писал; *това се чувства четири неговите съчинения*. Въпреки че до една по-малка степен отколкото при нашите съвременни философи, за него думите, които той заема от преданието, не са вече повече или по-малко освен изрази, от които се е оттеглил дълбокият живот. Четейки съчиненията от този род, ние изпитваме нуждата да се издигнем все по-напред в историята, за да виждаме в тях по-ясно. Съчиненията на Йоханес Скотус Еригена ни водят по един естествен начин на право до съчиненията приписани на Дионисий Ареопагита.

Сега аз нямам намерение да разглеждам проблемите, които съществуват на този последния повдига. Ще констатирам просто, че когато изучаваме неговите идеи, ние сме заставени да търсим техния произход в едно още по-далечно минало от това, в което той е живял. Ние трябва да проследим неговия път само с помощта на Духовната наука, за да стигнем най-после, във 2-то и 3-то хилядолетие преди нашата ера, за да стигнем до една съвкупност от дълбоки възгледи, отдавна изгубени, но от които още намираме един отзвук у Йоханес Скотус Еригена и неговите съчинения върху разпределението на царствата в природата.

В съчиненията на схоластиците още намираме, ако не се спираме при тяхната отблъскваща форма поради нейния догматизъм, много дълбоки идеи върху начина, по който човек може да си представи заобикалящия го свят; *и ние виждаме, че тези идеи са почерпени от източника на едно познание същевременно сетивно и свръхсетивно*. И когато проследим по този начин идеите предадени по традиция от Аристотел насам, който е кондензирал древното познание стигнало до нас в една логическа

система, нелишена и тя от педантизъм, ние имаме същото впечатление; *възгледи още дълбоки през Средновековието са били подемани от следващите столетия и са били все по-малко и по-малко разбирали.*

Тази характерна черта: *идеи, които хората на древността са разбирали напълно, са повтаряни, преглеждани са непрестанно, но не са истински разбрани.* В 12-то и 14-то столетие техният смисъл изчезна почти напълно; *тогава именно се явява една нова форма на мислене, тази на Коперник и Галилей, за която говорихме в предидущите сказки.*

Щом направим проучвания от този род, ние намираме, че това древно знание, което хората са си предавали до 14-то столетие, се е основавало главно на вътрешната опитност, на интимното чувствуване на явленията, независимо от това, дали става дума за математики, за един механичен факт или се касае да се почувствува вътрешния химизъм /както бихме казали днес/ в движението на органическите сокове проникнати от етерните сили.

Така схемата, която вчера Ви представих, може да бъде също така добре изследва на и от историческа гледна точка. Днес науката на посвещението отново ни учи, че човекът притежава едно физическо тяло, едно етерно тяло, едно астрално тяло и един Аз. Както вече видяхме, на основата на древното посвещение е имало едно вътрешно усещане на физическото тяло, на движението, на трите измерения на пространството, на физическите и химически промени на средата. Това можем да наречем опитност на съществуващите в човека физически явления. Само тази опитност позволява да имаме едно физическо знание, една физическа наука за човешкото същество.

В миналото никой не би имал идеята за една физическа наука основана на нещо друго освен на вътрешната опитност. Напротив, с Коперник и Галилей, математиките, с които хората ще си служат от сега нататък, за да познаят физическия свят, става нещо външно за човешката душа и хората имат за тях вече само отвлечено, интелектуално познание. Можем да кажем, че физическата наука, в миналото включена в човешкото същество, е пренесена във външния свят.

Нещо аналогично става и за химията, за която хората също са имали едно вътрешно усещане; *те са възприемали живота на течностите в човешкото тяло.* През първите столетия на нашата ера, както видяхме, Гален описваше човешкото същество под тази форма: *в човека, казваше той, има една черна жлъчка, която се движи из течностите, има кръв, слези и обикновена жлъчка, бяла или жълта; благодарение на взаимодействията, които тези течности упражняват едни върху други, човекът се развива и живее.* Гален не е стигнал до тези познания употребявайки нашите модерни научни методи. Те почиват върху вътрешната

опитност от една страна, и върху преданието от друга страна. Даже това, което черпи от източника на преданията и за което той няма едно непосредствено чувство, хората от миналото са го чувствували, живели са го вътрешно.

Поради тези причини, в моята книга "Загадките на философията", аз говорих за гръцките философи различно от това, което обикновено се върши. Действително, в обикновените съчинения, когато се говори за Талес, например, се казва, че той виждаше произхода на сетивния свят във водата; за Хераклит се казва, че търсеше този произход в огъня, други във въздуха, други още в материята, в един вид атом и пр... Хората, които пишат така, не си дават всъщност сметка, че в действителност не бихме могли да си обясним, защо Талес приписва на водата произхода на живота, вместо на огъня, както това прави Хераклит. А това понятие "всичко е произлязло от водата", Талес го е почерпил от своята вътрешна опитност.

Талес чувствуваше в себе си активната сила на това, което тогава се наричаше "течност", вода, и той чувствуваше, че в природата живее същата тази сила; той описваше външния свят съобразно същото нещо, но той имаше един друг темперамент. Талес беше един флегматик, у когото дейността на течностите преобладаваше и той виждаше света като флегматик. За него "всичко беше произлязло от водата"

Но Хераклит беше един холерик, който чувствуваше да гори в него един вечен огън. И той откриваше света в зависимост от своето вътрешно чувство. В същото време с тях живееха други духове, които бяха проникнали по-дълбоко в природата на нещата, които знаеха повече от тях, но историята не е запазила техните имена. Техните знания са се предавали през вековете и през първите столетия на Християнството са приели формата, която видяхме, така както Гален изразява тази форма. Това разпределение на организма на четири течности, черната жлъчка, жълтата жлъчка, кръвта и слюзите, ни изглежда днес нещо детинско; *въпреки това то съставляваше една истинска човешка химия, единствената която е била позната в миналото.* Наистина, външните явления, които днес са обект на химията, за тях хората са съдели според вътрешните опитности. Можем следователно да кажем, че през тази епоха съществуваше една вътрешна химия, основана на непосредствената опитност на течния организъм, сетивната дреха на етерното тяло.

Следователно, в миналото химията е била неразделна от човешкото същество. Само по-късно се яви външната химия, както това стана за математиките и за физиката

Размислете малко за непосредственото познание, което хората на миналото са имали за физическите и химически явления. Те съставляваха

така да се каже част от тях и не бяха просто описание на една съществуваща въвн от човека природа. Това беше една живяна физика, една живяна химия.

В онези времена, когато чувствуваше природата да живее в неговото физическо тяло, в неговото етерно тяло, човекът имаше за своето астрално тяло и за своя Аз едно съзнание различно от днешното. Без съмнение ние имаме днес една психология, но, трябва да си признаем - въпреки че хората се пазят от това - тя не е фактически друго освен една тъкан от отвлечености. Наистина в тази психология се говори за мисълта, за чувството, за волята, за паметта, за въображението и пр..., но под една напълно отвлечена форма. Хората отделиха физиката и химията от човека; *без съмнение, те са му оставили мисълта, чувството и волята, но те са били окастрени, смалени до степен да не бъде вече освен отвлечености без живот.* Психологията е станала един инвентар от отвлечености. Нека помислим например за хората от 15-то, от 16-то столетие. Когато говореха за мисълта или за волята, те влагаха още в тези думи нещо много по-конкретно отколкото ние. Четейки техните съчинения ние имаме впечатлението, че за тях мисълта е била нещо твърде действително, една съвкупност от сили, които се взаимно сблъскват в тях. Те още имаха живото чувство за техните мисли. През тази епоха тези неща не бяха така отвлечени, каквито са станали от тогава насам.

Наистина, по-късно, в течение и особено в края на 19-то столетие мисълта е станала толкова отвлечена за човека, че той й отрича всякакво действително съществуване. Философите стигнаха до там, да твърдят, че мислите не са вече друго освен образи, миражи. Такъв е случаят особено с *Ричард Вал*, когото често съм цитирал, който не виждаше вече в Аза, в мисълта, в чувството или волята, във всичко, което съставлява живота на нашата душа, нещо друго освен илюзии.

В миналото човекът чувствуваше цялата вселена да действа в неговото действие на ходене; *той чувствуваше дейността на течностите на организма в себе си, техния сменящ се ритъм според това, дали се печеше през лятото на слънцето или дишаше студения зимен въз дух, според това, дали беше ден или нощ.* Той живееше вътрешно, в себе си както и в света, физическите и химическите явления. Така в общение с вселената той чувствуваше да живеят в него мисълта, чувството, волята си. Това, което в миналото беше обект на психологията, живееше в астралното тяло, в душевното същество на човека, с една реч, беше неделимо от него.

Със зазоряването на научната ера, човекът изхвърли въвн от себе си психологията. Развитието на този процес може да бъде проследено у Бейкън и Лок; *в техните съчинения можем да видим, как всичко, което душа-*

та получаваше, приемаше от външния свят: звук, цвят, топлина и пр. е било по степенно включено в самия човек.

Още по-лошо е положението за Аза, чувството за който намалява все повече и повече, свежда се до една точка, бихме могли да кажем. Така за философите става лесно да отричат неговото съществуване. Хората на древността нямаха съзнание за своя Аз; *но те имаха едно вътрешно впечатление.* Това присъствие на Аза образуваше основата на една наука по-висша от самата психология, която можем да наречем *пневматология*. Човекът погребва в себе си и тази пневматология, отделяйки я от вселената, и свежда чувството за своя Аз до нещо безкрайно слабо и тънко.

Когато човек имаше чувството за своето физическо тяло, той същевременно имаше усещането непосредствено за физическите закони, които царуват в природата. Също така опитността за етерното тяло му даваше същевременно познанието на течния организъм. И когато възприемаше така отвътре астралното тяло, той влизаше в допир с всичко, което в човешкото тяло е въздух, газ. Защото човекът не е съставен само от твърдо и течено вещество; *той е също така едно газообразно, въздухообразно същество.* Ние вдишваме и издишваме въздуха. В миналото съдържанието на душата се намираще в особена връзка с тези движения на въздуха в нас. Тези движения бяха по-конкретни отколкото днес. Нашите чувства, нашата мисъл, изолирани от това, което е тяхната насрещна материална страна, въздуха, са станали отвлечени.

Извиквайки пред съзнанието си за момент, по какъв начин индийският мъдрец се стараяше, чрез упражнения, да осъзнае това сродство между дишането и мисълта. Той регулираше своето дихание, за да постигне напредък в своята мисъл. Той знаеше, че мисъл, чувство, воля, не са призрци без състоятелност, както хората днес вярват, а са тясно свързани с външната природа както и с човешката природа, особено чрез дишането. Ако физиката и химията бяха изхвърлени вън от човешкия организъм, психологията бе погребана в него, но лишена от сетивен елемент, който и съответствуваше, въздуха. По същия начин пневматологията бе отделена от топлината. Така чувствуването на Аза стана неясно и слабо, каквото то е днес.

И така, ако виждаме произхода на физическата и химическа науки във физическото и етерно тела на човека, а произхода на психологията в астралното тяло и в Аза, можем да кажем, че преминавайки от древността към модерната научна ера, човекът е изхвърлил вън от себе си това, което беше физика и химия, прилагайки ги само към природата. Обратно, неговите схващания в областта на психологията и пневматологията се изолират от физическата природа и се затварят във вътрешния живот. В

психологията те запазват достатъчно живот, за да намери още човек думи, за да назове това, което става в неговата душа. Обаче чувството на Аза става толкова изтъняло, че пневматологията изчезва напълно. Азът не е вече освен едва доловима точка. Ето това е всичко, което е останало от този вътрешен живот, толкова хармоничен, който одушевяваше човешкото същество от миналото, когато то си казваше: *има четири елемента - земя, вода, въздух и огън; човек чувства земята в своето физическо тяло; водата в движението на органическите течности причинено от етерното тяло; въздуха в астралното тяло, в мисълта, чувството и волята; защото за него мисълта, чувството и волята изглеждат като да се вливат и отливат с въздуха, който той дишаше. А огънят, както го наричаха тогава, или топлината той чувствуваше в своя Аз.*

Развитието на съвременната наука се дължи на една метаморфоза на съзнанието. Когато сме разбирали това и изучаваме историята от тази гледна точка, забелязваме първо, както видяхме по-рано, че всяка епоха донася нови схващания, които се отдалечават все повече от древните предания. И идеите на един Парацелзий, на един Ван Хелмонт, на един Яков Бьоме ни изглеждат като странни остатъци от тези предания.

При Яков Бьоме имаме непосредственото впечатление, че става въпрос за един обикновен човек, който черпи своите познания от източници, които днес не мога да опиша по-подробно. Ако той е така мъчно разбираем, това е защото изразява много несръчно своите идеи, идеи и чувства много стари, които са стигнали до него по пътя на народните предания. В същата епоха един Джордано Бруно се приспособяваше към новата фаза на човешкото развитие; *ние ясно чувствуваме, че Яков Бьоме е имал пред себе си много стари съчинения, изчезнали днес; през техните своеобразни, несръчни, непълни изрази той предчувствува една идея, един дух, който се опитва да намери отново - мъдростта на древните.* Той постига това много трудно, ето защо неговите изрази са толкова непонятни. Само благодарение на своята вътрешна сила той може да намери отново древното познание през толкова изопачени текстове.

Наред с духове като Парацелзий и Яков Бьоме, които са като закъснели свидетели на една минала епоха, през 15-то, 16-то, 17-то столетия, ако вземем под внимание езотеричното течение на човешката мисъл, виждаме, разглеждайки го в светлината на науката на посвещението, че хората не познават вече нищо от дълбоките основи на вселената. Физиката и химията са станали външни науки, хората започват вече да очернят алхимията. И това с известно право, защото това, което остава от алхимията на Средновековието наистина заслужава подигравка. Психологията е скъсала с природата, и пневматологията, или наука на духа, се е превърнала почти в нищо. Древното знание е изгубено; *не остават вече, от*

една страна, освен външните науки, изолирани от човека, а от друга страна една душа, в която царува хаос. Всички усилия на човека към познание явно правят да се яви това положение.

В 17-ия век например, се яви едно схващане, което разгледано в себе си, остава тъмно, но което става напълно разбираемо, когато го проучим по отношение на историята на човешкия дух. Според това схващане всички явления на храненето се свеждат до един вид ферментация. Погълнатите храни се овлажнени от слюнката, после напоени с различни сокове, пепсин и пр... и се казваше, че тогава те са подложени на различни процеси на ферментация. По отношение на съвременните схващания - които също са кратковременни - тази теория събужда днес само подигравки, виждаме скоро, как такива странни идеи са могли да се родят в духа на хората. През тази епоха традиционните познания, които още намираме у Гален и неговите предшественици и които почиваха на личната опитност, са почти угаснали; *що се отнася за външната химия, за модерната официална химия, тя се намира още в своите първи зачатъци.* Хората са изгубили вътрешното чувство, но още не притежават външната наука. От тук и такива несъстоятелни схващания, за да се обяснят явленията на храненето, измислянето на някаква ферментация, за която хората имаха само една неясна идея.

Привържениците на тази теория бяха закъснели наследници на Гален; *те виждаха правилно, когато твърдяха, че за да се разбере организъмът, трябва да се изходи от изучаването на течностите, които се движат в него; но същевременно нямат за химическите явления освен една съвършено външна идея и от тук иде тяхната теория на ферментацията, която прилагат към човека.* Не чувствавайки вече нищо в него, човекът не е вече нищо освен един празен чувал.

И в този чувал хората тъпчат всички нови представи. В 17-ия век науката не е още добре развита. Тя е сведена до доста неясни идеи върху ферментациите и други явления от този род, идеи, които произволно се прилагат към човешкото същество. Тази беше целта на това, което се нарича ятрохимическа школа **/** Медицинско схващане, което свежда всички жизнени явления и терапевтиката до химически действия/.

Тази школа още пази в своите схващания някои трошички от старата теория на органическите течности, основана на вътрешното познание. Но почти в същата епоха се намират други школи, които започват да си съставят за човека една идея близка до това, което намираме в съвременните ръководства по анатомия. Днес вече не си представят човека като нещо съставено от кости, мускули и органи, каквито са черния дроб, стомахът, сърцето, и пр... Неволно, четейки съчинения с този стил, че човешкото същество не е действително нища друго, освен тази съвкупност

от материални органи, с точни разграничения. Без съмнение, тези органи действително съществуват. Обаче твърдото вещество, твърдата материя съставляват най-много една десета от човешкото тяло; *всичко останало е течно*. Човекът е една течна колона.

Хората не са забравили този факт - като факт; *но те са възприели един метод на работа, който не държи никаква сметка за него, който не знае, че нашето физическо същество е съставено в по-голямата си част от течности, в които се къпят материалните органи с определени очертания, от които навсякъде намираме репродукции; репродукцията, която по необходимост извиква, особено у незнаещите, идеята, че човекът е сведен до тази маса от твърди тела*. И въпреки това, анатомическите картини представят само една десета от човешкото тяло. Ако бихме искали да го представим изцяло, би трябвало да нарисуваме около тези органи, стомах, черен дроб и пр., едно непрестанно и безкрайно разнообразно течение от течности, които се примесват, комбинират се едни други.

По този начин хората са стигнали да си съставят за човешкото същество една съвършено погрешна идея.

Така на учените от 19-ия век е направило много силно впечатление фактът, че когато един човек пие вода, прави впечатление, че първата чаша е напълно асимилирана от организма, което не става с втората или третата чаша. Този факт може да бъде констатиран, но не може да бъде обяснен, защото хората си съставят за течния организъм една съвършено погрешна идея; *те не знаят, че етерното тяло е това, което реагира движението на вътрешните течности и управлява химическия живот на организма*.

Това познание е започнало да се изгубва наистина през 18-то столетие и учените започнаха да вземат под внимание само твърдите части. Те смятаха тялото като един конгломерат от твърди органи, сред който всичко се подчинява на механически закони; *органиите са сравнени със смукателни или тласкащи помпи* и пр. Човешкото тяло се превърна в една машина.

Така от ятрохимическото схващане, което искаше да обясни тялото чрез химически процеси, учените се плъзнаха в ятромеханическата школа и даже в една ятроматематическа школа. Сърцето е вече само една истинска помпа, която смучи кръвта и я изтласква в организма. Забравено бе, че в действителност органическите течности имат свой собствен живот, въз основа на който те се движат и че сърцето не е друго освен един септивен орган, предназначен да възприема тяхното движение. Хората вземат нещата от към лошата страна и правят по този начин от сърцето

един механизъм, какъвто то е и днес за по-голяма част от физиолозите и лекарите.

Ятрохимическата школа подозираше още смътно съществуването на етерното тяло, за което Гален имаше пълно съзнание. Ван Хелмонт или Парацелзий имат за него вече само едно слабо чувство, което отслабва още повече у привържениците на ятрохимическата школа и изчезва напълно у ятромеханиците. Всяко понятие за етерното тяло се изпарява; *остава само понятието за физическото тяло, съставено от твърди части, което се третира само чрез физическите методи.* След като от човека бе извлечено всяко духовно съдържание и бе построена произволно една външна физика, към човека се прилага тази нова наука. Човекът не е вече едно живо същество, той е един празен чувал напълнен с теории.

Така е още и днес. Защото човекът, който физиологията или анатомията ни представят, не е в действителност освен едно построение на духа съобразно законите на физиката.

Когато изучаваме по външния път хода на развитието, виждаме как е постъпила съдбата. Ятрохимията притежаваше още сянката на етерното тяло, ятромеханистите не знаят нищо за него. Един забележителен дух, ако съдим за него в зависимост от епохата, Щал, запознавайки се с тези различни теории, ги отхвърля; *те му изглеждат незадоволителни; теорията на ферментацията не е приемлива за него, защото тя не прави друго освен да внася отново в човека идеите на материалистичната химия; тази на ятрохимиците го задоволява още по-малко, защото те не намират вече в организма нищо друго освен физическите и механически закони.* Няма вече никаква следа от едно познание на етерните сили, под тласъка на които се движат органическите течности.

Тогава, при преминаването от 17-ия към 18-ия век Щал има идеята: *физическите и химически явления, които наблюдаваме в човешкото тяло не могат да бъдат подчинени на законите, които управляват външния свят.* Само че той не намери нищо, с което да ги замени вътре в човешкия организъм. Тогава той измисли това, което нарече *жизнена сила.* Така създаде динамистичната или анимистична школа. Явно е, че Щал още беше вдъхновен от известно инстинктивно чувство, което му позволяваше да намери отново, да измисли отново това, за което беше изгубил вътрешното съзнание - жизнената сила.

19-то столетие положи големи усилия да изкорени тази идея, която никое научно проучване, никое експериментално проучване не поддържаеше и която никога не е била освен едно вдъхновение.

В този момент учените с всички усилия търсят да внесат отново в този празен чувал, какъвто е станал човекът, нещо, което да го напълни. Така

се стигна до там, той да бъде считан като една машина: "*Човекът е една машина*", казваше Дьо Ла Метри. Материализмът, или по-скоро механизъмът на 18-ия век, който беше толкова противен на Гьоте, се ражда от безсилието, в което се намират хората, да проникнат, да познаят човека по методите, които прилагат към външния свят. 19-ия век страдаше от това безсилие.

Все пак хората трябваше да имат едно схващане за човека. И така се стигна после до там, той да бъде схващан като най-развитото животно. В действителност, хората не познаваха вече и животното; *защото, за да го разберат, трябваше да имат старите понятия, ако не тези на пневматологията, по не тези на физиката, химията, физиологията, каквито те бяха схващани в миналото.* Но хората нямаха съзнание за тази нужда. Следователно те потърсиха едно ново схващане за човешкото същество.

Исторически това развитие на идеите е твърде разбираемо. Новите теории върху природата на човека се дължат на невежеството, в което хората се намират по отношение на това, което той е в действителност. Ако биха останали със своите стари познания, основани върху физиката, химията, както те бяха чувствава ни вътрешно, върху психологията и пневматологията, те никога не биха се събудили за свободата. За да стигне до вътрешната свобода, човекът трябваше да се изолира напълно от живота на елементите. За целта той трябваше да се абстрахира от себе си, когато искаше да изучава света, да не търси да познава себе си освен с помощта на същите методи, които така добре подхождат за познаването на външния свят. Именно в този преходен период, когато човекът се отвръща от себе си, за да остави да назрее в него чувството за свобода, се раждат научните схващания, които така категорично се наложиха на природата, защото нямаха нужда да държат сметка за човешкото същество.

Така се роди една наука, която е съвършено приспособена към природата; *тя днес тържествува, но се оказва абсолютно безсилна, когато бива приложена към познанието на човешкото същество.*

Забележете добре, аз не критикувам, а само констатирам.

Именно защото човекът се освободи от всичко, което в миналото тежеше върху него, той можа да стигне до съзнанието за свободата. Научният багаж, който той е натрупал, подхожда само на природата, особено на физическата природа. С психологията нещата не вървят вече така добре, и хората са като загубени сред отвлеченостите. Още веднъж, нещата трябваше да стигнат до тук, за да могат от друга страна хората да се пробудят към чувството за свобода, към едно морално схващане за света, основано върху личността. Ние не бихме могли да разберем раз-

витието на съвременните науки, ако не го разглеждаме като коренативна чувството за свобода и за всички морални и религиозни схващания, които са свързани с него.

ВИСША	АЗ	- ПНЕВМАТОЛОГИЯ
ОРГАНИЗАЦИЯ	АСТРАЛНО ТЯЛО	- ПСИХОЛОГИЯ
НИСША	ЕТЕРНО ТЯЛО	- ХИМИЯ
ОРГАНИЗАЦИЯ	ФИЗИЧЕСКО ТЯЛО	- ФИЗИКА

Това ни обяснява в теориите измислени от един Хобс или един Бейкън невъзможността да се свърже човешкото същество с духа, който одушевява вселената. От една страна, Хобс замисля вече, поне в зародиш, новите научни идеи, и от друга страна, той премахва от социалния живот всеки духовен елемент, предвижда войната на всички против всички, непризнавайки нищо духовно, което би могло да обедини хората помежду им. И когато говори за едно съзнание за свобода, той начертава една карикатура на това чувство.

Човечеството не се развива по една права линия, по една проста линия. Трябва да проследим с поглед всички течения, които го носят, за да стигнем да намерим отново сред тях смисъла на неговото развитие.

СКАЗКА ДЕВЕТА

Материята на една тема като нашата е неизчерпаема; *ние постоянно можем да разширяваме и задълбочаваме нейното изучаване.* Но тъй като трябва да си поставим една граница, налага се да се задоволим да дадем някои указания върху метода, който трябва да следваме. Аз ще се постарая да допълня направленията, които бяха дадени, по такъв начин, че да може да се направи един извод, едно заключение. Изхождайки още веднъж от данните на Духовната наука, нека припомним, че човекът е съставен от физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло, чиято природа отговаря на тази на душата, и Аз. Физическото тяло отговаря на това, което има най-малко значение в организма: *органите с определени, точни очертания.* Много по-голямо е значението на това, което е подчинено на етерните сили, т.е. на течностите на организма, обхванати непрестанно в едно течение на постоянно нови комбинации и примесвания.

Организмът е съставен още отчасти от газове, като например кислородът: *в тези газове действа астралната природа.* Най-последно, във всичко, което е топлина, се изразява Азът. Естествено ние не трябва да систематизираме, да вземаме нещата отвлечено. Всички органически течности са проникнати от етерния тласък, но те увеличат в тяхното движение и твърдите части; *целият организъм е слят във взаимна игра на силите, които го одушевяват.* Човекът има за този организъм едно съзнание,

което се е менило през епохите; *това беше именно обект на изучаване в нашите сказки.*

Това, което днес образува външната физика или механика, беше в миналото обект на едно вътрешно познание, родено от съзнанието за физическото тяло. Както видяхме вече няколкократно, нашата модерна физика се е получила от проектирането вън от човешкото същество на това вътрешно чувство, от сега нататък прилага произволно към външната природа.

Същото беше още положението в епохата на алхимиците от Средновековието /макар и под една упадъчна форма/ за съзнанието за етерното тяло. Там, където това етерно тяло действуваше, стават обмени, комбинации на течности, за които хората в миналото са имали съзнание, имали са чувството, което още можем да намерим неясно във фантастичните данни на старите ръководства по алхимия. Всичко това е също на път да бъде изхвърлено вън от човека; *защото нашата химия не е още напълно завършено.* Нашите съвременни химически науки се стремят да разберат химическите явления на природата чрез физико-механически методи. Всичко това се отнася за онова, което в миналото човекът чувствуваше да живее в него, в неговия организъм и което е изхвърлил вън от себе си; *така са се родили съвременните науки, започвайки от астрономията и стигайки до химията, която днес е още незавършена.* Напротив, това, което е обект на нашата отвличена психология, нашата мислителна способност, нашето чувство и нашата воля, на него човекът е имал в миналото едно живо чувство, но не в себе си; *той го чувствуваше да живее едновременно в себе си и в света.* Той имаше за своето тяло, за своя организъм едно вътрешно съзнание, ограничено в самия него. Обаче той чувствуваше своята душа да живее, когато излизайки вън от себе си се съединяваше с външния свят. В миналото психологията беше наука за това, което във вселената даваше на човека чувството, съзнанието за неговата душа.

Физиката и химията станаха външни науки; *психологията и пневматологията се ограничиха в човека, но те не са вече нищо освен една съвкупност от чисто субективни възприятия, усещания, идеи, без никаква действителност.*

Това, което човекът възприема благодарение на своето астрално тяло, е сега обект на психологията. Когато в миналото чувствуваше, че живее в пълно съединение с вселената, той изпитваше в себе си духа и това именно съставляваше пневматологията; *днес тази пневматология е сведена само до една проста идея или до едно неясно чувство за Аза.*

Днес ние имаме от една страна външната наука за природата, от друга страна вътрешната наука за човека; *и двете съставляваха в миналото*

обект на една и съща лична опитност. Следователно обектът на съвременната наука е бил в миналото една вътрешно чувство, въпреки че съединено с тялото, както видяхме това по-горе; *това, което днес се разглежда само от вътрешна гледна точка, усещания, мисли, възприятия, в миналото е било чувствувано отвън; тази е основата на психологията, на пневматологията.*

Ние живеем днес в епохата, когато се развива Съзнателната душа. Следователно необходимо е да познаваме това, което трябва да позволи съзнателно *продължение* на физиката и химията от една страна, на психологията и пневматологията от друга страна.

Съвременната физика е станала до голяма част една отвлеченост, един механизъм. И съвременните научни методи се стремят все повече да отъждествяват физиката с чистата механика на пространството.

В предишната сказка видяхме, че в миналото човекът е чувствувал в цялото си същество едно движение, каквото е това на падането на телата, и е оценявал това движение в зависимост от личното чувство.

Вместо това ние имаме днес измерването на изминатото пространство от падащото тяло през първата секунда на падането. Същото е станало с всички схващания за природата: *днес ние вярваме само във външния изглед на нещата, които виждаме.*

Но какво виждаме ние в действителност във външния свят? Ние виждаме движението. Общо взето ние правим да изчезне скоростта по един елегантен начин, изразявайки я с една диференциала. Ние я изразяваме чрез изминатото *пространство* в една секунда; *но в действителност това, което наистина сме наблюдавали, е движението.* Обаче чрез този метод ние нямаме вече вътрешно нищо общо с наблюдавания факт. Когато изучаваме движението на едно тяло, т.е. промените на положението в пространството, в него няма нищо от самите нас. За да се съединим отново с него, трябва да намерим средството да се върнем отново към вътрешното познание на физическия, пространствен предмет, поемайки отново пътя, който ни е отдалечил от него. Трябва да гледаме скоростта не вече като една проста промяна на положение то, а като едно собствено *качество* на предмета; *трябва да стигнем до там, да намерим отново в самите нас това качество, участвайки вътрешно в скоростта на тялото.*

Ще трябва следователно от изучаването на *движението*, на промените на положението в пространството, науката да премине към изучаването на *скоростта*, към качеството скорост на тялото.

Чрез това науката ще се върне отново в областта на действителността. Когато виждаме едно тяло да се движи в пространството и изразяваме това движение чрез едно редуване на различни положения, ние остава-

ме в отвлечеността. Обаче, когато напротив чувствуваме тласъка, който му предава определена скорост, ние имаме работа с една действителност, с нещо, което наистина е част от тялото в движение. Да се казва за едно движещо се тяло, че то променя положение, това не ни позволява да го познаем в нищо; *но да се каже, че едно тяло притежава в себе си известна скорост, това значи вече да говорим за едно качество, което му е присъщо.*

Когато наблюдавам един човек, който се придвижва, аз не зная още нищо за него. Но ако зная, че той е одушевен от силната воля да напредва бързо, аз вече зная нещо за негова сметка. Следователно аз трябва да имам възможност да внеса в моите представи нещо, което наистина да бъде живо в това тяло, или вътре в изучавания предмет. Това е вярно, било че говоря за атоми или не говоря за такива; *но ако говорим за тях, същественото е да виждаме в тях порива на скорост.*

Ще се запитаме, как да стигнем до този резултат? На този въпрос може да се отговори поне за това, което се отнася за физиката. Химията е още твърде малко напреднала за това. За да стигнем до този резултат, трябва първо да имаме пълно съзнание за това, което правим, за това, което е станало, когато физиката и механиката произхождащи от вътрешното чувство са се превърнали във външни науки. Трябва да си кажем: *да предположим, че аз абсолютно не се грижа за истинската природа на това, което наблюдавам; вземам под внимание само това, което може да се измери и изрази чрез механически формули; интересуваме само това, което е механично.* До какво ще стигна по този начин? Да измина чрез познанието пътя, който човек изминава, когато умира. Когато умира, животът го напуска; *това, което остава, е мъртвият труп.* Когато започвам да мисля според законите на механиката, животът напуска моята мисъл, аз притежавам вече само науката на неживото, на смъртта. Ето за кое трябва да имаме едно абсолютно ясно съзнание. Когато разглеждаме в природата само това, което е физическо, механическо, ние подготвяме една наука на неживото, на смъртта. Това именно съставлява и величието на съвременната наука. Без да съзнава това, тя е скъсала с методите на алхимиците, смело е изоставила настрана това, което можеше да остане като живот в схващанията за природата, и решително се е привързала към изучаването на това, което е мъртво в минералите, в растенията, в животните. Така тя е създала схващания, които подходат само за неживото. Ето защо природата на нашата наука е смъртта.

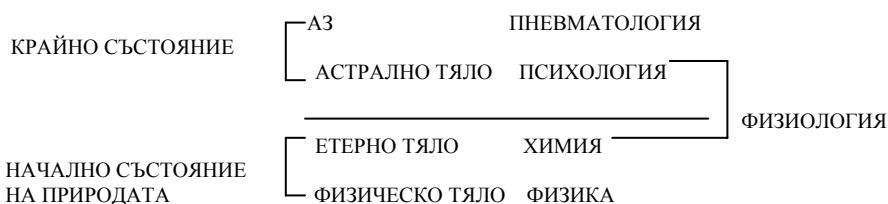
Естествените науки не ще почиват върху една здрава основа, освен когато ясно ще сме разбрали, че този начин на мислене може да се приложи само към това, което е мъртво в природата.

Същото важи и за химията. Не разполагам с време, за да направя едно по-дълго изложение. Запазвайки само движението на една тяло, абстрахирайки се от скоростта, ние разглеждаме само неживото, *крайното състояние* на едно тяло, следователно смъртта. Защото краят е винаги смъртта. Следователно, да се изучава един мъртъв труп.

Природата не е била винаги един мъртъв труп в очите на човека. Би било безумие да вярваме, когато имаме пред очите си един мъртъв труп, че той е бил винаги в състоянието, в което го виждаме. Чрез самия факт, че признавам в него един мъртъв труп, аз допускам, че някога той е бил един жив организъм. Природата, за съвременната наука, която я е обхванала в схващанията и идеите на днешната физика, не е вече освен един мъртъв труп.

Мъртвият труп е *крайното състояние* на всичко, което съществува. Как да намерим възможност да се върнем отново към *началното състояние*, към раждането?

Абсолютно невъзможно е да намерим отново чувството за скоростта, ако се придържаме към наблюдението на движението, докато обръщаме и преобръщаме диференциалите. Трябва да се върнем отново към човека. Трябва да го разгледаме отвън, да изучим неговото физическо тяло и да си дадем сметка, че именно в това тяло и особено в неговите вътрешни елементи, ние ще намерим началното състояние на всичко, което е жива действителност в природата. В неговия физико-етерен организъм трябва да търсим *първоначалното състояние* на природата. Физиката и химията не ще свършат до нищо, ако не минат през посредничеството на едно познание на човешкото същество съобразно с действителността.

Но не трябва да забравяме, че това познание на човешкото същество не може да се получи чрез съвременните физически методи. Наистина тези методи не виждат в човека освен това, което е мъртво, неживо: *чрез тях ние никога не ще видим друго освен мъртвия труп.*

Това, което трябва да изучаваме у човека, е животът - а не да търсим да внесем в него физиката и химията. Трябва да ги изучаваме чрез методите на Духовната наука. Духовната наука е тази, която ще бъде призвана да допълни естествените науки, според необходимостите на бъдещето.

Съвременната наука е стигнала до там, да не разглежда друго освен мъртвия труп. На антропософската Духовна наука се пада задачата да намери отново познанието на живото същество, на първичното същество, каквото действително е съществувало в началото на земното развитие. В миналото природата е била нещо свършено различно от това, което тя е днес. Днес ние ходим по мъртвия труп на това, което в миналото е било живот. Обаче това начално състояние се е запазило в нисшата природа на човешкото същество. Имен но там можем да намерим отново това, което човекът е бил в миналото, там ние можем да отидем назад даже до старата сатурнова вселена.

Както виждате, историческото изучаване на човешкия дух може да ни доведе по този начин отвъд настоящето състояние, до едно съществуващо по-рано състояние. Ние се намираме в средата на определен период на развитието; *ако бихме считали настоящето състояние на науката като една завършеност - както вършат това много хора - ние бихме си съставили една свършено погрешна идея за историческото развитие на науките.* Когато наблюдаваме един човек, който има 25 години, ние не трябва да разглеждаме само тези изминати 25 години, но, за да го познаем

Действително, трябва да видим възможностите, които се крият в него, зародишите, предназначени да се развият в бъдеще. Това е първото нещо, което трябва да направим.

Но има и нещо друго: *както видяхме, нашата психология се е изтънчила до крайност, пневматологията се е стопила почти до пълно изчезване.* Необходимо е също да си дадем ясно сметка за това, което е станало за науките. Днес синьото, червеното, един до диез, един сол диез, различните градуси /температура/ топлина и пр., са "*субективни усещания*". Този израз е станал нещо твърде обикновено. Но що е същност едно чисто "*субективно усещане*"? Това е едно явление, следователно в известно отношение един външен вид; *но нека за момент останем при явлението.* Във външната природа ние виждаме вече само движението; *също така, в психологията и в пневматологията ние разглеждаме вече само явлението.* И също както в нашето изучаване на природата липсва скоростта, ние сме изгубили *същността* в познанието на вътрешния живот. Ние имаме пред себе си вече само външния вид, не самата същност на явлението, а само начина, по който тази същност днес, не са вече друго освен привидности, външен вид. И самата тази привидност е атакувана, гризана от всички страни от нашите съвременни философи и психолози. Наистина тези последните приличат на онзи добре известен герой, който искаше да се изкачи на небето теглейки се за косите, или още на човек, който, намирайки се вътре в купето на един железопътен вагон, тика

преградата, за да направи влака да върви. Философите говорят, говорят, обаче тяхното слово е без живот, защото тяхната мисъл се движи сред сенки.

Аз се опитах на два пъти да донеса заключения. Първият път, в моята "Философия на свободата", исках да покажа, че тази привидност, която съществува само в мисълта, може да се роди освобождаващия подтик, ако човек успее да я схване такава, каквата е тя. Действително, ако субективната опитност беше нещо друго освен една привидност, ние никога не бихме могли да бъдем свободни. Само една действителност може да принуди, но не и една привидност.

Вторият опит бе направен на Конгреса на философията в Болоня. Там аз направих една психологическа анализа на "*вещта в себе си*", за да покажа, че усещания и мисли са също обект на една външна опитност и че един метод на мислене приспособен към съвременния дух позволява много добре да се констатира това.

Необходимо е хората да се отворят за тези истини. Тогава те ще разберат, че се касае да се намери отново същността под привидността, също както трябва да намерим отново скоростта на движението. Тогава хората ще познаят истинската природа на тази привидност: *тя ще се разкрие на погледите като един начален стадий на всичко, което съществува*. Човекът живее вътрешно тази привидност, той самият е привидност в нея; *от тази привидност той изработва зародиша на бъдещите светове*. От нашата етика, от нашия морал, родени те самите от физическия свят на привидностите, ще се родят бъдещи физически светове, както растението се ражда от своето семе. Тук се намира началния стадий на самата същност на нещата.

Психологията и пневматологията трябва да се стремят да считат всички явления, които наблюдават, като начален стадий на нещата; *така те ще добият яснотата, която е присъща на естествените науки*. Но какво представлява този начален стадий, за който говорим?

Самопонятно е, че се касае до *външното* начално състояние, това, което срещаме навсякъде в света: *зеленият килим на растенията, цветовете, звуците* и пр.. Какво са тези бегли творения, които съвременната физика, психология и физиология считат за нещо субективно? Те са зародиша на бъдещите светове. Червеното не е някакво създание на нашето око или на нашия мозък; *това е първоначалният зародиш, намиращ се още в състояние на привидност, на бъдещи светове*.

Когато хората ще разберат това, те ще могат да прозрат, кой ще бъде в бъдеще мъртвия свят, мъртвият труп, който ще отговаря на тези живи светове. Това не ще бъде този свят, който ни разкриха физиката и химията. За да си съставим една идея за него, трябва да го търсим във вис-

шето човешко същество, в онази част на това същество, която е подчинена на астралното тяло и на Аза; *нервната система и мозъкът, като представители на силите на смъртта - а не като живи органи - са в нас нещо много по-мъртво отколкото един мъртъв труп, ако можем да се изразим така, защото те превишават смъртта - особено нервната система - обаче колкото повече са обречени на смъртта, толкова по-добре могат те да служат за предаването на това, което наричаме в нас дух; в тях смъртта е крайното състояние, до което даже външната природа не е стигнала още; нервната система надминава вече това състояние.*

За да намерим във външния свят основите на една психология и на една пневматология, ще трябва да различаваме в човешкия организъм първо, особено в главата, а също малко и в ритмичния организъм на дишането, елемента на смъртта, който те съдържа. Нашата глава непрестанно умира; *ако тя живееше, не би могла да ни служи, защото една жива материя, в постоянно състояние на растеж, не би могла да мисли.* Именно поради това, че тази глава никога не престава да умира, нашите мисли, от духовно естество, намират в нея възможност да се разгръщат върху една мъртва основа, да се издигат въвн от тази смърт и да се проявят в нова външна форма на живота.

Тази велика мисия, която произтича от нашето изучаване на историческото развитие на науката. Ако не разберем тази мисия, ние ще минем като сенки през нашата епоха, а не като същества имащи съзнание за необходимостите на бъдещето. Много от съвременните научни открития са били направени в безсъзнание; *в това отношение литературата ни дава достатъчно опорни точки.* Но хората не знаят още да направят необходимите различия. Ето защо на някои хора така много им се нрави да подържат хаоса. На тях би им било неприятно да видят как се издига една научна система строго опираща се върху физиката и химията от една страна, върху психологията и пневматологията от друга страна; *защото това би ги задължило да държат сметка отново за външния свят и за вътрешния свят.* Те предпочитат по-добре да продължат объркаността, да продължат да цапат между химията и психологията. Така се яви една незаконородена наука, превърнала се скоро в разглезеното дете на учните и даже на философите: *физиологията.* Щом хората се върнат отново в действителността, физиологията ще изчезне, разделяйки се на психология от една страна - една психология, която същевременно ще бъде едно познание на света - и на химия от друга страна - една химия, която същевременно ще бъде една наука за човешкото същество.

Съвременната физиология е едно истинско тресавище; *в нея можете да намерите каквото си искате; както винаги можем да теглим юздите,*

било малко надясно, било малко наляво, физиолозите се измъкват от положението поставяйки ударението било върху тялото, било върху душата; нашата съвременна физиология представлява последната фаза на състоянието на обърканост, в която са изпаднали науките от миналото. Ако нейните схващания са толкова объркани, това се дължи на факта, че те се отнасят едновременно малко за тялото и малко за душата, без да може да се установи едно ясно разграничение. Тази обърканост се нрави на мнозина, защото позволява да се играе с думите и с фактите. За този, който знае да вижда и да мисли правилно, физиологията се свежда в крайна сметка до едно многоглаголствуване. Хората предпочитат да не си дават сметка за развитието, което науката следва. Това развитие не се отнася само за миналото; за да разберем историята на науката, трябва да предвидим нейния бъдещ ход, не в смисъла на едно предсказание, което би било повече суеверие отколкото пророчество, но започвайки да правим от сега това, което трябва; а има много да се прави в научната област. Днес науката може да се сравни с едно момиче, което е навлязло... да речем в неблагоприятна възраст - и което трябва да наблюдаваме, за да стигне без спънки в зрялата възраст. Естествените науки ще растат, обаче при условие да се премахнат такива неясни елементи, какъвто е физиологията, при условие физиката, пневматологията да бъдат култивирани по методите на антропософската мисъл. Когато ще бъде установен ред в настоящия научен хаос и ще бъдат премахнати всички незаконородени науки, тогава човечеството ще се намери отново върху здрава почва, върху която ще може да се продължи неговото развитие.

Медицината страда от злодеянията на физиологията и това е лесно разбираемо, защото тя постоянно се опира върху факти, които се изпаряват, щом трябва да ги мислим ясно.

Ние ще успеем да отговорим на изискванията на времето, не като се залъгваме с хубави фрази; нито пък правейки компромис между психологията и химията. Единственото средство, за да стигнем на добър край, е да се заловим сериозно да прилагаме в областта на физиката и на химията методите на Духовната наука. Ако имаме ленив дух, ние мислим, че за да съдим за нещата, необходимо е да бъдем ясновидци: *и, очаквайки да станем такива, ние се пазим да произнесем едно критично съждение върху физиката, химията, а още по-малко върху физиологията.*

Въпреки това, не е необходимо да бъдем притежатели на свръхсетивни познания, за да знаем, намирайки се пред един мъртъв труп, че ние се намираме пред един мъртвец и че по-рано този мъртвец е бил жив. Още повече, не е необходимо да бъдем ясновидци, за да преценим съвременната физика и съвременната химия в тяхната истинска стойност и да

намерим това, което трябва да дойде и ги допълни: *животът, този живот, който се явява за погледа, щом наблюдаваме малко човешкото съществуване*. Вместо да чертаем непрестанно координатни оси, нека се опитаме да изучим истински механизма на движението в човека, да преустановим това движение в себе си. Вместо да умножаваме непрестанно диференциалните и интегрални изчисления, да наблюдаваме външно движението, в което сме участвували в миналото, и ние ще допълним физиката и химията.

Привържениците на атомизма имат винаги спрямо Духовната наука един великолепен отговор: *за един съвременен физик, казват те, материята няма вече нищо материално*. И що се отнася за външната природа те са прави. Ако не намерим да им предложим като отговор нищо друго освен тези полу-истини, тези изследвания основани единствено на *крайното състояние* на съществата, ние никога не ще можем да им противопоставим нещо сериозно.

Тук има една мисия за изследователите, които са добили необходимото устройство на духа в една или друга област на науката за тази задача. Когато тази задача бъде изпълнена, ние ще имаме не вече Антропософия оцветена с физика и химия, а една *Антропософска* химия, една *Антропософска* физика. Ние не ще сме нагодили само малко медицинската наука към вкуса на миналото, а ще сме основали една истинска *Антропософска* медицина.

Такива са задачите, които от всички страни се очертават пред нашите очи. Както добрата воля може да намери отново и да събере указанията разпръснати почти навсякъде в циклите от сказки, трябва да бъдат събрани и разбрани и най-малките указания, разбирането на които ще направи възможно напредването на науката. Но ако в бъдеще човекът и природата не ще се съединят отново, ако хората не ще изучават в нисшия човек това, което зависи от физическото тяло и от етерното тяло, човечеството ще остане в крайно състояние, което днес е обект на физиката и химията, ще остане при отвлечените системи, при схемите, които могат да бъдат използвани само като удобни средства за изчисление. Важното е хората да знаят, че химическите закони не се намират във външните явления, а в процеса, който завършва с факта; *за да ги намерим отново, трябва да изследваме основно човешкото съществуване, живота на органическите течности, чрез който се изявява дейността на етерното тяло*.

Хората ще намерят обяснението на химическите явления на природата в живота на етерното тяло, в този живот, който се отпечатва в движенията на течностите на човешкия организъм.

Тук имаме една главна задача на Антропософията, на която отговаря основаването на лаборатории, в които трябва да се работи интензивно по методите на Духовната наука.

Трябва също нашата медицинска наука да бъде освободена от неясните физиологични понятия, които ще бъдат заменени от една химия и една психология основани върху действителност, без които медицината не ще може никога да напредва. Защото всяко патологическо явление е едно аномално психологическо явление и всеки процес на лечение е един аномален химически процес. Ние не ще имаме една истинска патология, една истинска терапевтика, освен тогава, когато ще сме научили да виждаме, как трябва да разбираме психологическото явление на болестта и как трябва да действуваме върху химическия процес на лечението.

Да не искаме да разберем това, значи да откажем да се заловим сериозно за работа. Указанията, които Ви дадох, са само една скица на метода, който трябва да бъде следван. Ние ще основем една истинска психология, една истинска химия само чрез работа. Книгите, циклите от сказки, които са вече публикувани, съдържат всички необходими указания, за да ръководят тази работа. Но хората ги използват общо взето като една сляпа кокошка използва едно зрънце, което случайно е намерила. Трябва да се заловим сериозно за работа, да се стараем да изучим и да направим използвани всички указания, които сме натрупали; *един сам човек би се справил може би с тази работа; но ще трябва той да живее още 600 години*. От там нататък ще изникнат други задачи и неговата работа не ще отговаря вече на необходимостите на времето. Това, което е необходимо на човешкото същество, трябва да бъде извършено общо, в сътрудничество. В това именно се състои нашата втора задача.

Съвременната наука стига вече до величествени резултати, защото в миналото хората никога не биха могли да наблюдават истински неживата материя и не биха могли да извлекат нищо от тези наблюдения. Те не можах да се заловят да изучават истински привидността, вътрешната илюзия да я оживят със силата на волята, и не можах следователно да бъдат свободни.

Днес на нашите погледи се предлага един внушителен свят, роден именно от изучаването на мъртвата природа: *това е светът на техниката, чието име издава вече самото и значение*. Защото на гръцки "*техника*" значи *изкуство*. Благодарение на това, че добихме познанието на неживото, ние проникнахме в царството на техниката. Днес човекът е заобиколен отвсякъде от нея; *но той вижда в нея една област, в която не обитава никакъв дух, в точния смисъл на думата*. Важно е именно да изпитаме, що се отнася за духа на техниката, нещо, което отговаря почти

на болезненото впечатление, което смъртта на едно човешко същество причинява. Трябва да можем да примесим към студеното, безлично, отвлечено познание, чувството, впечатлението, причинено от едно същество, което е престанало да съществува като живо, един организъм превърнал се в мъртъв труп. Това чувство ще се роди, когато ще сме разбрали добре, че техниката е практическата наука на неживото. Това чувство именно ще тласне хората да търсят духа по други пътища.

Понякога бъдещето ми се явява в този образ: *един човек, който над всички комини на заводи, над всички фабрики и изумителни произведения на съвременната техника, над огромния свят на механиката, този гроб на духа, издава в космическото пространство един носталгичен зов - и този зов е чут.* Защото както онзи, който знае как да удря един камък, може да направи да изкочи една искра жив огън, от мъртвата техника може да се яви живият дух, ако се намерят хора, които да осъзнаят тази смърт в техниката и да извлекат необходимите заключения.

От друга страна хората трябва да стигнат до там, да разберат истинската природа на чистата мисъл, на привидността, от която могат да се родят най-силните морални подтици, най-свободните морални подтици; *тогава човечеството ще изпита под една нова форма чувствата, които са вълнували Николай Кузански и Майстер Екхард и за които говорихме в началото на този цикъл.*

Те казваха: *когато се издигнем над всичко, което имам навик да наблюдавам, аз стигам до нищото; но в нищото намирам Аза.* Когато човекът ще познае основната природа на чистото мислене, той ще намери празнотата, от която излиза Аза и от която блика също моралното действие, което твори нови светове. Едно човешко същество, което би оставило първо да действа върху него цялото съвременно познание, така както го е изградила науката, и което след това би насочило поглед в самото себе си, как то са сторили това Николай Кузански и Майстер Екхардт, обаче със съвременното разбиране, би стигнал до вътрешната празнота. Обаче в тази празнота, единствено в нея то би намерило най-после истинския начин да чуе духа. И аз мога да си представя, как двата следващи пътя ще се съединят. От една страна човекът поставен пред пустинята на една изсушена техника, издава в космическото пространство своя зов към духа. След това той се обръща в себе си; *и ако с помощта на една нова наука, вдъхновена от Антропософията, той е знаел да събуди вътрешните отзвущи на своето страстно търсене на духа, той ще чуе да се издига от дълбините на своето същество божествения отговор на зова, който е пуснал към космическите висини.* За да намерим отговор на този зов чрез пътя на Духовната наука, трябва да основем една

нова антропософска наука, която да направи да прозвучи чак в душата зова към духа.

Аз не исках да Ви дам тук едно документално проучване на развитието на науката; *опитам се главно да ви покажа, как едно човешко същество, което разбира смисъла на това развитие, може да вземе вътрешното отношение, което е днес подходящо, в критичната точка, до която сме стигнали в човешкото развитие.*

ДОПЪЛНЕНИЕ

Позволете ми днес да прибавя към предидущите сказки някои данни на Духовната наука отнасящи се за човека, които, може би, са малко преси-лени и имат за цел да покажат, кое е мястото на човека във вселената. Освен физическото тяло, което се явява първо на нашите погледи, духовното изследване поставя съществуването на едно етерно тяло или жизнено тяло, на едно астрално тяло и на една четвърта същност, Аза. Но да се изброяват просто така съставните части на човешкото същество не значи още да ги разбираме, защото всяка една от тях се намира в особено отношение със силите на вселената. Ако успеем да схванем тези различни отношения, ние ще видим тогава, кое е мястото на човека във вселената.

На пръв поглед, невъзможно е да различим тези четири елемента на човешката природа, докато те са интимно вплетени един в друг. Първо трябва да ги отделим и да проследим отношението на всеки един от тях със средата. За да ги изследваме, нека изходим от определена гледна точка, въпреки че тази гледна точка не е най-общата.

Първо да наблюдаваме периферния аспект на човека, външната граница на неговото тяло. На първо място ние намираме там сетивата. Без съмнение, не всички тези сетива се намират на повърхността; *знаем, че някои сетива се намират под тази повърхност, във вътрешния организъм.* Но, общо взето, даже тези сетива, които ни осведомяват за нашите вътрешни усещания, имат една изходна точка, макар твърде неопределена, разлята, във вътрешния слой на кожата. В общи линии ние намираме всяка дейност на сетивата на повърхността на тялото. За един сетивен орган като окото и ухото явно е, че впечатленията идват отвън. Това, което става в действителност, е безкрайно сложно, но явно е на пръв поглед, че едно такова сетиво като окото или като ухото възприема нещата чрез впечатления идващи от вън.

Но човекът е така поставен по отношение на земните предмети, че сетивните впечатления, които му идват от тези предмети, изхождат от една кръгообразна среда, която се простира хоризонтално около него; *тези впечатления идват към него следвайки една хоризонтална посока;*

защото изглежда, че можем да възприемаме също и в други посоки, но на основата на това лежи една илюзия. Посоката, която следват всички наши впечатления, се свежда в крайна сметка до една хоризонтала и тази линия на хоризонталата е успоредна на Земята. И именно по тази линия възприятията идват към нас от вън, влизат в нас. Но какво донасяме ние от вътре срещу тях? Силата на мисленето, *способността да образуваме представи.* Опитайте се да си съставите един ясен образ за това, което става: *когато моето око приема едно оцветено впечатление, това впечатление идва отвън; силата да си го представя идва от вътре.* Аз виждам една маса; *ако мога след това да си спомня за нея благодарение на моята представа, това се дължи на факта, че една сила е дошла от вътре.* Ако си начертаем една схема за това, ще очертаем две стрели, едната за възприятието, насочена от вън навътре, другата за представата, отиваща от вътре навън.

Следователно, Вие си съставихте един образ, макар и приблизителен, за това, което възприемате при нормални условия. Вие получавате от всичко, което Ви заобикаля, впечатления на цвят, звук, топлина и пр.; *възприемате ги по един точен начин и това правите да имат една ясна форма.*

Явно е, всичко това се отнася за обикновените условия на човека върху Земята, както те съществуват обикновено в нашата епоха. Това е външната гледна точка. Но чрез Антропософията знаете, че съществуват други състояния на съзнанието, различни от тези, които са приспособени към човека на Земята и към неговия всекидневен живот.

Средата, която възприемаме, съществува само за обикновеното съзнание. Към тази среда могат да ни свързват и други връзки; *те са обикновено по-несъзнателни, изтласкани в дълбините на душата; но тяхното значение за нас хората не е по-малко, а даже и по-голямо, отколкото това, което ни свързва с обикновения свят.*

Това, което става под земната повърхност, има също така голямо значение за нашето устройство, както и това, което става в атмосферата, на повърхността. Атмосферата, която заобиколя Земята, е тази, която възприема ма и за която можем да имаме съзнание обикновено чрез способността да си образуваме представи, която иде срещу сетивните възприятия. Ако проучим вътрешността на Земята, ще констатираме първо, че тя не е достъпна за обикновеното съзнание. Явно е, че може да се слезе в тази вътрешност до известна точка и да се наблюдават определени пластове както наблюдаваме повърхността. Но това е почти равносилно на факта да изучаваме човека по него вия мъртъв труп. Това, което можем да видим в един мъртъв труп, е, че всъщност той е престанал напълно да бъде човек. Това са само неговите смъртни останки. И, ако размислим добре,

можем даже да кажем, че това е отрицателният аспект на един човек. Кое прави, кое съставлява действителността на едно човешко същество? Това е животът, който се движи в него и към който се приспособени неговите кости, неговите мускули и пр. Това, което съставлява интимната истинност на едно живо същество, е че то притежава своята собствена костна, мускулна, нервна структура, притежава свое сърце, свои бели дробове и пр.. Напротив един мъртъв труп не отговаря вече действително на човека. Когато го гледам така, без живот, аз не виждам всъщност, за каква цел той би имал бели дробове, сърце и мускулна система. Неговите органи нямат вече смисъл; *поради това именно те се разлагат*. Те запазват за момент формата, която им е била наложена от живота; *но всъщност един мъртъв труп не отговаря на тази истина; така както е той не може да съществува повече, той се разлага*. Също така в земните пластове, където слиза геологът, не съществува една жива действителност, както не съществува такава и в мъртвия труп на човека.

Земята е жива и тя упражнява върху човека действия различни от тези, за които добива съзнание чрез своите сетивни възприятия. От психологична гледна точка бихме могли да изразим това така: *нашата земна среда действа върху нашите обикновени сетива и стига до нормалното съзнание чрез представите, които нашата мислителна способност ни позволява да образуваме*. Вътрешността на Земята също действа върху човека, обаче не следвайки една хоризонтална посока; *нейното влияние се упражнява отдолу нагоре*. В своето обикновено, нормално съзнание човекът не възприема това влияние така ясно, както може да възприема своята среда с помощта на обикновените сетива.

Ако той беше способен да стори това, би трябвало да има един вид зрителен, осезателен орган, за да се потопи в Земята, без да има нужда да копае дупка, за да хване Земята, както ръката минава през въздуха, за да хване нещо, както погледът пронизва въздуха, за да се сложи върху един предмет. Когато слагате по този начин погледа, Вие не изкопавате дупка във въздуха; *ако трябваше първо да сторите това, за да можете през тази дупка да гледате предмета, вие бихте видели вашата среда по същия начин, както виждате вътрешността на земята в една мина*. Но ако не направите дупка, за да гледате това, което става вътре в Земята, ще имате нужда от един сетивен орган, който да може да вижда, без да се нуждае от дупки, един орган, за който Земята да бъде прозрачна. А от определена гледна точка именно така е за човека. Обаче възприятията, които той има от вътрешността на Земята в обикновения живот не стигат до съзнанието. И това, което човекът може да възприема по този начин, то е металът съдържащ се в Земята с неговите обособявания.

Помислете за цялата тази металическа маса, която Земята съдържа. В атмосферата, която Ви заобикаля, Вие имате безброй впечатления идващи от различни предмети, камъни, растения, животни; *а от вътрешността на земята към вас се издига също така възприятието на металите*. Ако имахте съзнание за това, Вие не бихте ги чувствували във Вашето съзнание като материални предмети, а като "имагинации" /астрални образи, бел. на превод./. Тези имагинации непрестанно възлизат нагоре и проникват човека. Докато сетивните впечатления не идват по хоризонталата, тези металически радиации идват към нас отдолу. Ние не възприемаме тези минерали, а нещо от тяхната вътрешна природа преминава в човека и се превръща там в имагинации. Човекът няма съзнателно възприятие за тези образи; *те избледняват, изтласкани са някакси, защото земното съзнание не е способно да съзерцава тези имагинации*. Те потъват в чувството.

Представете си всичкото злато, което се намира в земните недра; *то предава на вашето сърце смътното възприятие на заровеното в земята злато*. Обаче този образ не е възприеман; *отслабен, той се превръща в едно изцяло вътрешно усещане, в едно вътрешно впечатление, което човекът не може да изтълкува, а още по-малко да възприеме съзнателно*. Същото е и за други органи. Например, бърбреците, когато те приемат впечатлението на всичката мед намираща се в Земята /Вероятно тук във френския превод има допусната някаква грешка, защото вместо "мед" стои думата "калай". А калаят отговаря на черния дроб, който е орган под влиянието на планетата Юпитер. Бележка на бълг. превод/. Това са несъзнателни впечатления, които се превеждат само в много общи чувства. Следователно можем да кажем: *към възприятията, които получаваме по хоризонтална линия от за обикалящата среда и които нашата способност за изработване представи схваща, се прибавят възприятията на металите, които възлизат от дълбините и които са хванати от нашето чувство, въпреки че в нашата епоха това чувство не ни дава за тях освен едно хаотично впечатление и то не съвсем вярно*. От всичко това възниква само едно неясно впечатление. Ако съвременният човек имаше дарбата на имагинативното възприятие, той би познал това отношение между своето същество и металическата природа на Земята. Всъщност всеки един от нашите органи е един сетивен орган и когато го използваме за друго нещо, поне когато изглежда, че е така, това е само чрез пълномощие; *в действителност той е един истински сетивен орган*. Всички органи, които човек притежава, му служат да възприема нещо. Целият човек е един голям сетивен орган, който е просто диференциран, разпределен в отделни органи надарени със специфично усещане.

Следователно ние имаме възприятието на металите. Нашият чувствен живот е този, който служи като колектор. Той е нашият вътрешен отговор на металическите радиации на Земята, както нашият живот на представите отговаря на впечатленията, които ни идват от заобикалящата среда.

Ако тези радиации на металите, ако тези впечатления идващи от металите упражняват по този начин едно влияние, което идва отдолу, ние сме подложени и на едно друго влияние, което *идва отгоре*, от космическото пространство - излъчващо се от движението и формата на небесните тела. Това влияние, излъчващо се от движението на планетите и от съчетанието на неподвижните звезди, от небесните съзвездия, прониква в нас, предизвиква там определен род съзнание, което също не съвпада с обикновеното съзнание, а се свързва с това, което наричаме *инспиративно съзнание*; *този път на тези впечатления отговарят "инспирации"*. Докато представата отговаря на сетивните впечатления, срещу това, което излъчват небесните тела ние препращаме една сила противоположна на сетивните впечатления идващи от звездите; *това е силата на волята*. Дълбоката природа на нашата воля бихме могли да я възприемем под форма та на инспирации.

Всичко, което се отнася за живота на сетивата и на представите, се намира на *най-ясната степен*, на най-будната степен на съзнанието. Всъщност, така както сме сега на Земята, ние сме истински съзнателни само в тази област. Напротив, нашият чувствен живот се къпе в *сънищата*. Нашите чувства не са нито по-интензивни, нито по-ясни от сънищата, с тази разлика, че сънищата са образи, докато в контакт с живота нашите чувства приемат особената форма, която ги характеризира. Те са повлияни от действието, което възлиза от металите. Както често сме отбелязвали, нашата воля е още по-тъмна и погребана в съзнанието.

Всъщност човекът не знае, какво представлява в действителност силата на неговата воля. Например, той иска да протегне ръката си и да хване нещо с нея. Идеята може да бъде ясна в неговата мисъл. И на другия край на явлението той вижда изпълненото действие. Но това, което става точно междуременно, тласъкът на волята, който завладява мускулите, това е една тайна за обикновеното съзнание, както и това, което човек може да изпита през време на съня без сънища.

В нашето чувствуване, ние сънуваме, в нашата воля, ние спим. Но именно тази воля, заспаля по отношение на съзнанието, ние протягаме към впечатленията излъчвани от звездите, както на сетивните впечатления срещупоставяме представата, на металическите влияния чувствата.

Когато сме будни, ние възприемаме това, което ни заобикаля, и използваме нашето физическо тяло и нашето етерно тяло за да си образуваме

за него една представа. Без тях би ни било невъзможно да развием сили те необходими за това възприятие, което става в хоризонталната посока. Така, в общи линии, в дневното съзнание физическото тяло и етерното тяло се изпълват със сетивните впечатления и с представите. Когато спим, астралното тяло и Азът се отделят от тях. На свой ред сега те възприемат впечатленията, които стигат до тях отдолу и отгоре. Азът и астралното тяло, ако мога да кажа така, са тези, които спят по отношение на излъчванията на металите и еманациите, които идват от звездите.

Така, през време на нощния сън върху нас се упражняват силите, които действуват в отвесната посока, а не във хоризонталната.

Ако бихте направили опит да преминете от обикновеното съзнание към истинската имагинация, в настоящия стадий на развитието, би трябвало всички човешки органи да бъдат обхванати от това съзнание, не само сърцето, а всички органи в еднаква степен. По-горе аз казах, че сърцето възприема златото, което се намира в Земята Но не е само то, което то възприема. Защото нещата стават така: *докато Азът и астралното тяло са съединени с физическото и етерно тела, както това става нормално при будното дневно съзнание, от това възприятие не може да остане нищо.* Трябва Азът и астралното тяло да добият до определена степен известна независимост по отношение на физическото и етерните тела, какъвто е случаят при имагинативното съзнание. И това, което се отделя от тях в областта съседна на сърцето, получава тогава впечатлението на излъчването на металите. Всъщност сетивният орган, който е чувствителен за излъчването на златото, се намира в астралното тяло в съседство с физическото сърце. Ако сърцето възприема, това е защото астралната част, която му съответствува, самата тя възприема; *физическият орган има само отражение на впечатлението изпитано от астралния орган.*

Когато човек е добил имагинативното съзнание, астралното тяло и Азът, взети заедно, трябва да се намират при такива условия, че техните възприемателни органи да съответствуват на всички човешки органи. С други думи казано, човекът възприема цялата съвкупност от метали на Земята, но в техните диференцирания. Той може да възприема различията между тях само ако се упражнява за целта и направи от това едно специално окултно изучаване. Това познание е нещо, което в нашата епоха не трябва да бъде общо. Днес човек не трябва да поставя това познание в служба на утилитарни цели. Защото ако той би поробил колкото и малко да е това познание за земните метали за практически цели, имагинативното познание би било веднага направено невъзможно. *Това е едни космически закон.*

Обаче може да се случи, щото при *определени патологически състояния* да бъде прекъсната вътрешната връзка, или в определена точка, или в целокупно, така че даже при будния живот болният е така да се каже леко заспал. Ако той би спал истински, астралното тяло и Азът биха били направо отделени от физическото и етерното тела. Но в този вид задрямване, толкова леко, че то така да се каже не може да се забележи, той се намира в едно състояние, което може да изглежда даже твърде интересно, защото чертите на лицето му могат да имат ангелски израз, очите могат да изглеждат "*мистични*". И това идва чисто и просто от едно такова леко отделяне, което съществува и през време на будността и през време на съня. В такова едно постоянно състояние се произвежда един вид трептене на физическото тяло и на етерното тяло, не зависимо от Аза и от астралното тяло. Те трептят свободно. И онези хора, които се използват за откриване на металите, представят тази особеност.

Така, способността за чувстване на металните залежи намиращи се в земята почива на известно патологическо разположение. Когато не се държи сметка освен за практически цели, хората не се занимават никак да знаят, дали тези индивиди се намират в пълно здравно състояние; *те не обръщат внимание на средствата, чрез които се стига до целта*. Но ако застанем на една вътрешна по-висша гледна точка, констатираме веднага, че винаги има нещо патологично при тези откривания на металите, които поставят човека във връзка, не само с неговата околна среда, чрез хоризонталното възприятие, но и с под почвата, където той не прониква копаейки дупки, а с цялото си същество. Следва много естествено, че това, което изворотърсачът може тогава да изрази, не се превежда по обикновен начин. Когато взема перо и пише нещо, той изразява течението на своите представи. Когато човек възприема металическите радиации на Земята благодарение на патологически състояния, той прибегва до друг начин на изразяване /мимоходом отбелязвам, че водата също може да бъде считана като един метал/. Тези лица могат да се обучават не само да възприемат несъзнателно, но също и в това, несъзнателни знаци да превеждат техните възприятия, например с помощта на една пръчка. Какво лежи на основата на това? Лекото отделяне, за което говорихме, между Аза и астралното тяло от една страна, физическото тяло и етерното тяло от друга страна; *изворотърсачът не възприема само това, което го заобикаля, но чрез своето физическо тяло, превърнато по този начин в един сетивен орган, той възприема вътрешността на земята, без да има нужда да копае в нея дупки*. Но когато възприема по този начин, той не може да се изрази на езика, който отговаря на обикновените представи. Той може да си служи само със знаци.

Също така човек може да се обучи да възприема впечатления, които ни идват отгоре надолу. Те имат друга вътрешна природа; *те не отговарят на присъствието на метали; това са инспирации, които ни предават движенията или условията на звездите.* В това патологично състояние, при което Азът е малко отделен от астралното тяло, човек може да възприема това, което му идва отгоре, както може да възприема това, което Земята съдържа. Тогава той възприема пулсациите на времето, това което царува над протичането на времето в света. Тогава неговият поглед прониква в дълбините на мировия живот, не само на миналия живот, но също и в някои събития, които не зависят от свободната воля на хората, а необходимостта на света ги налага. Той прониква до известна степен в бъдещето. Такъв човек долавя законите на историята.

С това аз исках да Ви покажа, че човек може да разпростре силата на своето възприятие посредством някои патологични състояния. Той може да постигне това също поемайки нормалния, здрав път, този на имагинациите и инспирациите.

Какво точно значат в тази област "здрав" и "патологични" средства"? Вие ще видите може би това по-ясно като помислите върху следното: *добре е човек да притежава едно нормално сетиво на обонянето, нали?* Той може тогава да възприема миризмите около него, но когато усеща по ненормален начин една миризма от заобикалящата го среда, може да се случи, щото равновесието на неговия организъм да бъде увредено, ако се намира близо до този обект. Може да има например лица, които миризмата в едно помещение, където се намират ягоди, може положително да се разболеят; *достатъчно им е да почувствуват тази миризма.* Това съвсем не е едно приятно състояние. Може да стане така, че в някои случаи хора, които имат интерес да намерят да открият откраднати ягоди, или каквото и да е друго вещество издаващо миризма, не ще се спрат пред това, да използват за своите цели тази особена дарба. И хора, които биха успели да изгънчат тяхното обоняние както това на кучетата, биха могли да бъдат използвани за полицейски издирвания, както и за шпионски цели.

Именно това не трябва да става. Следователно, Вие ще ме разберете, когато казвам, че способността за възприемане на влиянията, които идват отгоре или отдолу, не трябва да бъде развита по един повече или по-малко болестен, аномален начин, защото от това може да се получи едно явно разрушително действие върху човешкия организъм. Да се формират хора за откриване на залежи от метали е всъщност равносилно на това, да се развие обонянето у човешките същества, както това се прави с полицейските кучета; *единствената разлика е, че това е още по-*

тежка. Когато това състояние се явява спонтанно, то е резултат на едно болестно разположение.

Вие ще успеете да разберете теоретическата страна на всички тези неща, които Ви са представени под една форма често несръчна, както ще успеете да разберете също, как трябва да си служат хората с тях, т.е. без да ги отделят от едно цялостно познание на човешкото същество. Това знание може наистина да бъде използвано имайки пълно съзнание. Този, който притежава имагинативно съзнание, няма право да си служи с астралната имагинативна сила, разположена в съседство на сърцето, за да търси злато; *но той може да стори това, за да стигне да познава вътрешната структура, истинското предназначение на сърцето*. Той може да използва тази способност за познаване на човешкото същество. Това отговаря на едно правилно използване във физическия живот на обонянието или на зрението, например. По този начин, съединявайки познанията, които ни идват отдолу, и тези, които ни идват отгоре, ние можем да постигнем да познаваме всеки орган на човека.

За да разберем например сърцето, трябва от една страна да имаме възприятието отвътре на земното злато, така както сърцето може да ни го предаде, и от друга страна трябва да възприемаме силата на волята, която отговаря на потока, който намиращото се на зенита слънце разлива върху нас; *вътрешното възприятие на земното злато поражда в нас имагинацията, а възприятието на слънцето поражда испирацията*. Тогава ние постигаме да познаем сърцето на човека. Същото важи и за другите органи. Ако иска да се научи да познава себе си, човек трябва да се обърне към Космоса.

Тук ние проникваме в една област, където връзката, която съединява човека с вселената, ни се явява още по-ясно отколкото можах да покажа това по-рано. Сказките, които завърших върху развитието на естествените науки, и особено вчерашната сказка, показват, че настоящата форма на тези науки позволява на човека да познае главно неживото, неодушевеното. Човек не познава себе си такъв, какъвто той е в действителност, той познава само своя мъртъв труп. Едно истинско познание на човека може да се разцъфти само тогава, когато ще обгърнем с един и същ поглед мъртвия орган, мъртвия труп и възприятията, които можем да получим отгоре и отдолу.

Това познание ще бъде тогава напълно съзнателно. В миналото то беше инстинктивно, защото астралното тяло се свързваше с етерното тяло по начин различен от днешния. Днес тези две тела са в такова отношение, че на човека е възможно да стане едно свободно същество на Земята. Но за да стигне до там, той трябва да усвои едно троично познание: *познанието на неживото, на неодушевеното, което отговаря на съвремен-*

ната епоха - познанието на живителния импулс на звездите насочено към бъдещето.

За всеки орган трябва да бъдат обединени трите елемента: *познанието на смъртта на физическото, познанието на това, което позволява живота - т.е. на душата, и познанието на това, което дава живот, т.е. на духа.* В цялото човешко същество трябва да изследваме физическата страна, душата и духа. Изходната точка на това изследване е точната оценка на резултатите получени от тук от науката. Това е сигурността, че науката, продължавайки да върви по пътя, който е следвала до тук, ни води до гроба и че трябва отвъд този гроб отново да намерим пътя на живота. Духовната наука има задачата да внесе живот в древните инстинктивни познания. Защото всички тези неща са били винаги предчувствувани ни. В течение на тези последни дни аз дадох различни указания на нашите сътрудници; *историците на литературата бих посъветвал, ако искат да разберат гьотеанизма, да се заловят да проучат втората част на Вилхелм Майстер, "Години на пътешествие", където Гьоте, давайки форма на едно предчувствие от този род, поставя на сцената едно лице, което благодарение на едно аномално разположение на своята душа и своя дух, участва вътрешно в движението на звездите.* Заедно с него живее един астроном Към тази двойка се присъединява Монтанус, геологът, човекът на планината, и жената, която възприема присъствието на металите. Тук има едно предчувствие, един дълбок инстинкт, който отива много по-далече отколкото са сторили това всички теории на науката от Гьоте насам, колкото и велики да са те. Защото научното познание се ограничава строго към средата на човешкото същество. Във втората част на своята книга "*Вилхелм Мастер*", в "*Годините на пътуване*", Гьоте прави да прозре нещо, което е съставна част от световите, с които е съединен, свързан човекът, горе със звездите, долу с дълбините на Земята.

Можем да намерим още много неща от този ред, както в практическите, така и в спекулативните науки. Но за да извлечем от тях една истинска поука, трябва основно да проучим от една страна гьотеанизма, а от друга страна Духовната наука, да осветлим с помощта на тази последната това, което у Гьоте беше само едно предчувствие на историята, да се упражним да намерим идеите, които днес се представят под формата на учение, в инстинктивните предчувствия, които намираме в романите на Гьоте.

Преди всичко бих искал да настоя върху една точка: *ако вътре в Антропософското Движение искаме да преследваме научни цели, трябва да вършим това с цялата сериозност на нещата, с оглед да направим така, щото да не се счита, че Антропософията произтича от това, да*

не направим тя да падне в областта на физиката, на химията или на съвременната физиология; напротив, трябва да положим усилия да възобновим науките чрез живото течение на антропософското познание.

Бихме желали да чуем химиците, физиците, физиолозите, лекарите, да говорят на езика на Антропософията. Защото няколко специалисти, които бяха успели да накарат Антропософията да говори на езика на химията, физиката или на физиологията, никак не ще придвижат нещата напред; *те ще успеят само да събудят противници.* За да напредваме истински, трябва да вземем Антропософията като една истинска наука, а не като един нов речник, чиито думи могат да се приложат чисто и просто към придобитите идеи. Каква полза ще има, ако окачим на водорода или на кислорода едно ново антропософско име - или ако останем с обикновените наименования? Важното е да проникнем всецяло антропософските схващания; *след това винаги ще можем да извлечем директиви във всички области на живота.*

Изнасяйки този курс, в който бях помолен да опиша историческото развитие на научната мисъл, моето намерение беше да завърша това историческо изследване с един начин на познание, което може да даде практическите резултати. Защото необходимо е Антропософското Движение да стане плодотворно в различни области на човешката дейност.